

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Björn Andersson

Reklamationsplikt utan lagstöd – särskilt vid komplexa immateriella tjänster

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Eva Lindell-Frantz

Termin för examen: VT2022

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Avgränsningar och terminologi	7
1.4 Metod och material	8
1.5 Forskningsläge	11
1.6 Disposition	11
2 ÖVERGRIPANDE OM REKLAMATIONSINSTITUTET	13
2.1 Inledning	13
2.2 Varför reklamationsplikt?	14
2.2.1 Utgångspunkt	14
2.2.2 Grunder i allmänna rättsprinciper	14
2.2.3 Specifika partsintressen	19
2.3 Konsekvenser av försummad reklamation	25
2.3.1 Inledning	25
2.3.2 Preskription och reklamation	25
2.3.3 Allmänt om rättsföljder vid utebliven reklamation	27
3 LAGREGLERAD REKLAMATIONSPLIKT	30
3.1 Inledning	30
3.2 Köplag (1990:931)	30

3.3	Konsumentköplag (2022:260)	32
3.4	Konsumenttjänstlag (1985:716)	33
3.5	Lag (1987:822) om internationella köp (CISG)	34
3.6	Jordabalk (1970:994)	34
3.7	Andra lagar med reklamationsplikt	35
3.8	Soft law	36
3.9	Observationer och reflektioner	36
3.9.1	Allmänt	36
3.9.2	Reklamationsfristen	37
3.9.3	Konsekvenser av försummad reklamation	39
4	ALLMÄN INOMBLIGATORISK REKLAMATIONSPLIKT	41
4.1	Inledning	41
4.2	Tidig rättspraxis	41
4.2.1	NJA 1931 s. 208 I	41
4.2.2	NJA 1943 s. 272	42
4.3	Rättspraxis före och efter millennieskiftet	43
4.3.1	NJA 1989 s. 224 (Stångåstaden)	43
4.3.2	NJA 1992 s. 728 (Lastbilsleasingen)	44
4.3.3	NJA 1994 s. 532 (Statens Provningsanstalt)	45
4.3.4	NJA 2005 s. 142 (Ränteskruven)	46
4.3.5	NJA 2007 s. 909 (Jehandens grus)	47
4.4	Samtida rättspraxis	49
4.4.1	NJA 2017 s. 203 (Kravmjölken)	49
4.4.2	NJA 2017 s. 1195 (Skogssällskapet)	50
4.4.3	NJA 2018 s. 127 (Flyget till Antalya)	52
4.4.4	HD:s beslut i mål nr Ö 672-21 (Svartöns pris)	54
4.5	Doktrinen inställning	55
4.6	Allmän inomobligatorisk reklamationsplikt – en domarskapad rätt	57
4.6.1	Inledning	57
4.6.2	Rättskällor vid civilrättslig problemlösning	58
4.6.3	Analogier	59
4.6.4	Den principstyrda rätten	60
5	REKLAMATION VID KOMPLEXA TJÄNSTER	63
5.1	Inledning	63

5.2	Något om juridisk rådgivning	64
5.3	Något om överlåtelsebesiktningar	65
5.4	Reklamationsfristens startpunkt och längd	66
5.4.1	Inledning	66
5.4.2	Ansvarsförsäkringens betydelse	66
5.4.3	Undersökningsplikt?	67
5.4.4	Klandervårt beteende	68
5.4.5	Reklamationsfristens startpunkt	69
5.4.6	Reklamationsfristens längd	73
5.5	Rättsföljder vid försummad reklamation	76
6	AVSLUTANDE DISKUSSION OCH SLUTSATSER	78
6.1	Inledning	78
6.2	Allmän reklamationsplikt vid avtalsbrott – existens och tillkomst	78
6.3	Reklamationsplikten vid komplexa immateriella tjänster	80
6.4	Passivitet, reklamationsplikt och preskription	81
6.5	De lege ferenda	82
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	85
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	88

Summary

The thesis seeks to investigate whether there is a general duty to give notice in the event of a breach of contract in situations not covered by a statutory regulation. A particular purpose is to clarify the inner nature of the legal institute of notification when it comes to contracts on complex intangible services, such as legal advice and investigation services. A legal dogmatic method is applied. Supported by case law from the Supreme Court as well as by doctrine, the conclusion is that there is indeed a general duty to give notice in the event of a breach of contract in Swedish law. At the same time, the author identifies certain ambiguities in the scope of this duty. A recent case seems to indicate that the general duty to give notice is limited to breach of contract in the strict sense. Another ambiguity is whether preclusion is the exclusive legal consequence of a failure to notify, or whether less intrusive consequences may follow.

For complex intangible services, the investigation indicates that the duty to give notice starts even before actual knowledge of the breach of contract, which is surprising since there is no obligation to investigate the performance of such services in Swedish law. The length of the notification period is estimated to be around six months for advanced complex intangible services, such as legal advice, and about a month or two shorter for somewhat less advanced services, such as investigation of real estate. This is to be seen as the main rule, but a balanced assessment of the circumstances *in casu* must be made to determine the length of the notification period in the individual case.

Finally, a proposal for a clarified and modified legal regulation is presented *de lege ferenda*, which emphasizes that the duty to give notice applies to all forms of breach of contract and that, as a default rule, preclusion is the legal consequence in case of a failure to notify. A less intrusive alternative rule is suggested for situations where the sanction claimed is damages and the circumstances of the individual case motivate a deviation from the default rule. The proposal also contains a minimum limit of two months for a timely notification when it comes to complex intangible services. This is considered justified by the special characteristics of this type of contracts: the differences in knowledge between clients and contractors, the distinct presence of trust, and the difficulty of establishing a breach of contract caused by the contractor's negligence.

Sammanfattning

Uppsatsen syftar till att utreda rättsläget i frågan om en allmän reklamationsplikt vid avtalsbrott i situationer som inte omfattas av någon lagreglering. Ett särskilt syfte är att klargöra reklamationsplikten närmare beskaffenhet när det handlar om avtal om komplexa immateriella tjänster, såsom rådgivnings- och undersökningstjänster. En rättsdogmatisk metod tillämpas. Utredningen kommer fram till att det finns en allmän reklamationsplikt vid avtalsbrott i svensk rätt. Slutsatsen stöds av rättspraxis från Högsta domstolen liksom av doktrin. Samtidigt identifierar författaren vissa oklarheter i den allmänna reklamationspliktens omfattning. Ett färskt rättsfall kan uppfattas som att den allmänna reklamationsplikten är begränsad till avtalsbrott i strikt mening. En annan oklarhet är om rättsföljden vid försummad reklamation alltid är preklusion, eller om mindre ingripande konsekvenser kan bli aktuella. Författaren gör bedömningen att det rättsliga stödet är svagt för någon annan rättsföljd än preklusion.

Utredningen visar att reklamationsplikten vid komplexa immateriella tjänster startar redan före faktisk vetskap om avtalsbrottet, vilket är överraskande eftersom undersökningsplikt saknas. Reklamationstidens längd bedöms vara omkring sex månader vid komplexa immateriella tjänster av det mera avancerade slaget, såsom juridisk rådgivning, och någon månad kortare vid något mindre avancerade tjänster, såsom undersökning av fastigheter. Detta gäller i princip oavsett partsförhållandena och är att ses som huvudregler. En sammanvägd bedömning av omständigheterna ska göras för att bestämma reklamationsfristens längd i det enskilda fallet.

Avslutningsvis presenteras *de lege ferenda* ett förslag på en förtydligad och modifierad rättslig reglering, där det understryks att reklamationsplikten gäller vid alla former av avtalsbrott och att preklusion är rättsföljden vid reklamationsförsummelse enligt huvudregeln. Detta kompenseras med en mindre ingripande alternativregel som kan tillämpas om det är skäligt med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet och den yrkade påföljden är skadestånd. Förslaget innehåller också en minimigräns på två månader för rättidig reklamation vid komplexa immateriella tjänster, vilket motiveras av de särskilda förhållanden som är typiska för denna typ av avtal: kunskapsskillnaderna mellan uppdragsgivare och uppdragstagare, det påtagliga inslaget av förtroende samt svårigheterna med att konstatera avtalsbrott genom uppdragstagarens vårdslöshet.

Förord

Med uppropet i Pufendorf-salen på Juridicum i Lund den 10 januari 2018 inledde jag något jag länge velat förverkliga. Cirkeln sluts genom att jag med denna uppsats avslutar jag mina studier på juristprogrammet vid Lunds universitet. Till de som frågar (och ni är många!) brukar jag säga att varenda kurs, vartenda rättsområde har varit intressant. Högst bidragande till detta har varit lärare och medstudenter som jag har haft nöjet att lära känna under utbildningen. Jag vill rikta ett stort tack både till er på Juridicum och till alla andra – familj, vänner, arbetskamrater – som stöttat med glada tillrop på vägen. Ni vet vilka ni är, så genom att inga nämns, glöms heller inga.

Med tiden visade sig det dock att civilrätten och inte minst avtals- och skadeståndsrätten låg mig allra varmast om hjärtat. Det blev därför naturligt att välja ett uppsatsämne inom det området. Till Eva Lindell-Frantz måste jag rikta ett särskilt tack, inte bara för mycket värdefull handledning under uppsatsen, utan också för att du gjorde flera av kurserna under både grundutbildningen och specialiseringen extra intressanta.

Höllviken i juni 2022

Björn Andersson

Förkortningar

AvtL	Lag (1915:218) om avtal och andra rätts- handlingar på förmögenhetsrättens område
CISG	Lag (1987:822) om internationella köp
DCFR	Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference
HagL	Lag (1991:351) om handelsagentur
HB	Handelsbalk (1736:1232)
HD	Högsta domstolen
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
HovR	Hovrätt
JB	Jordabalk (1970:994)
JT	Juridisk Tidskrift
JustR	Justitieråd
KKL	Konsumentköplag (2022:260)
KKL (1990)	Konsumentköplag (1990:932)
KommL	Kommissionslag (2009:865)
KTjL	Konsumenttjänstlag (1985:716)
KöpL	Köplag (1990:931)
KöpL (1905)	Lag (1905:38 s.1) om köp och byte av lös egendom
LFD	Lag om försäkringsdistribution
LFR	Lag (2003:862) om finansiell rådgivning till konsumenter
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avd. 1
PECL	Principles of European Contract Law
PreskrL	Preskriptionslag (1981:130)
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RevL	Revisorslag (2001:883)
RF	Regeringsformen (1974:152)
Sjöl	Sjölag (1994:1009)
SkL	Skadeståndslag (1972:207)
SvJT	Svensk juristtidning
TR	Tingsrätt
UNIDROIT Principles	UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2016

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Avtal är en grundläggande förutsättning för samarbete mellan parter, oavsett om det handlar om fysiska eller juridiska personer. Syftet med ett avtal är att på ett eller annat sätt uppnå något som är till gagn för bägge parter. Det ligger därför i sakens natur att avtalsparterna bör sträva efter att uppfylla de villkor som avtalats om. Likväl händer det att endera parten bryter mot avtalet genom att inte uppfylla en förpliktelse som följer av avtalet.

Reklamation innebär att den som anser sig vara utsatt för ett avtalsbrott meddelar den andra parten detta i syfte att förbehålla sig rätten att göra gällande någon slags påföljd med anledning av avtalsbrottet.¹ Det som reklameras kan exempelvis vara fel eller dröjsmål i fullföljandet av avtalsförpliktelsen, eller brott mot någon biförpliktelse i avtalet. Exempel på påföljder som kan göras gällande är avhjälpande, fullgörelse, hävning, prisavdrag och skadestånd.

Plikten att reklamera kan ses som en upplysningsplikt flödande ur en allmän lojalitet som parterna har att visa varandra.² Om den skadelidande parten, alltså den som har utsatts för avtalsbrottet, reklameras för sent kan detta få negativa konsekvenser. Det kan vara fråga om att rätten till ett eventuellt skadestånd jämkas, eller att rätten till påföljd går helt förlorad genom preklusion.³ Detta innebär att ett vanligt sätt för den avtalsbrytande parten att freda sig mot ett krav på påföljd från den skadelidande är att hävda att reklamation inte skett i tid.

Ibland är reklamationsplikten reglerad direkt i avtalet, varvid eventuella tvistefrågor om reklamationsplikten i det enskilda fallet får lösas på gängse sätt genom tolkning eller utfyllnad av avtalet, eller med hjälp av oskälighets- eller ogiltighetsprövning enligt 3 kap. AvtL. Vidare regleras reklamationsplikten i ett flertal lagar inom förmögenhetsrätten, såsom KöpL, KKL, KTjL, KommL, JB, HagL, SjöL och LFR. Således utgör en vanlig lagreglering att fel måste reklameras inom skälig tid från det att den skadelidande märkt eller borde ha märkt felet.⁴ På motsvarande vis ska

---

¹ Se Cervin (1960) s. 20 samt Ramberg & Ramberg (2019) s. 246.

² Se Munukka (2007) s. 1 samt s. 153-155; Lindskog (2021) s. 746 samt not 2152.

³ Se Andersson (2019) s. 376.

⁴ Jfr t.ex. 32 § KöpL, 5 kap. 2 § KKL, 4 kap. 19a § JB, 45 § KommL och 7 § LFR.

dröjsmål reklameras inom skälig tid från kännedom om dröjsmålet.⁵ I vissa av dessa lagar finns dessutom preskriptionsregler med övre tidsgränser för giltig reklamation.⁶

Frågan om huruvida det även utanför det lagreglerade området finns en allmän reklamationsplikt i inomobligatoriska sammanhang har varit föremål för diskussion i många år. Redan i början av förra seklet gjorde HD uttalanden som i doktrinen har tolkats till stöd för en reklamationsskyldighet baserad på lojalitet inom ett område där reklamationsplikt inte är reglerad i lag.⁷ Enligt doktrinen rådde det emellertid fortfarande åttio år senare inte konsensus kring existensen av någon sådan allmän reklamationsskyldighet.⁸

Ett antal rättsfall under senare år har berört frågan, bl. a. NJA 2005 s. 142, NJA 2007 s. 909, NJA 2017 s. 203, NJA 2017 s. 1195 samt NJA 2018 s. 127. HD har i dessa avgöranden med tilltagande tydlighet gjort uttalanden om skyldigheten att reklamera, särskilt i de mest samtida av dessa rättsfall. Detta innebär emellertid inte att rättsläget kring en allmän reklamationsplikt är helt klarlagt. Tvärtom finns det en kvarvarande osäkerhet när det gäller reklamationsskyldighetens närmare innehåll, bland annat om när reklamationsfristen startar och hur lång reklamationsfristen är. Ett fåsamt HD-rättsfall bidrar till osäkerheten.

Osäkerheten gäller inte minst när avtalsföremålet är immateriella tjänster snarare än köp av fast eller lös egendom. Särskilt vid komplexa immateriella tjänster⁹, såsom rådgivning, utmejslas nämligen vissa frågetecken – dels på grund av tjänstens komplicerade natur i sig, dels eftersom det inbördes partsförhållandet inte självklart låter sig delas in på det sätt som annars är gängse (business-to-business, konsument/näringsidkare, stor aktör/liten aktör, etc.).¹⁰ Det kan exempelvis visa sig vara svårt att avgöra vad som kan anses utgöra fel i den utförda tjänsten, eller när i tiden som den förfördelade ska anses ha tillräcklig insikt om felet för att reklamationsskyldighet ska inträda. Inte heller är det, med hänsyn till den avtalade tjänstens natur samt parternas styrke- och kompetensförhållande i det enskilda fallet, självklart

---

⁵ Jfr t.ex. 29 § KöpL, 3 kap. 6 § KKL och 26 § KTjL.

⁶ Jfr tvåårsregeln i 32 § 2 st. KöpL samt regeln om tre år plus två månader enligt 5 kap. 2 § 2 st. KKL.

⁷ Jfr uttalandet om NJA 1916 s. 158 i Munukka (2007) s. 160.

⁸ Se Hultmark (1996) s. 204.

⁹ Se avsnitt 1.3 för en närmare förklaring av detta begrepp.

¹⁰ Jfr t.ex. Kleineman (2010) s. 339, Ramberg (SvJT 2010a) s. 149 samt Marszalek (JT 2013–14) s. 881.

vilket rådrum som den förfördelade bör tillmätas för att avgöra om det finns grund för att väcka anspråk hos den avtalsbrytande.

1.2 Syfte och frågeställningar

Ett övergripande syfte med uppsatsen är att utreda rättsläget i frågan om en allmän reklamationsplikt vid avtalsbrott i situationer som inte omfattas av någon lagreglering. Ett särskilt syfte är att undersöka reklamationsplikten när det handlar om avtal om komplexa immateriella tjänster, såsom rådgivnings- och undersökningstjänster.

Uppsatsen kommer särskilt att behandla följande frågeställningar:

- (1) Finns det en allmän reklamationsplikt vid avtalsbrott i svensk rätt, och hur har den i sådant fall tillkommit?
- (2) Vad är i sådant fall utmärkande för den allmänna reklamationsplikten vid avtal om komplexa immateriella tjänster, särskilt gällande reklamationsfristens starttidpunkt och längd, samt rättsföljderna vid försummad reklamation?

1.3 Avgränsningar och terminologi

Uppsatsen är begränsad till svensk rätt (inklusive CISG), med undantag för kortare utblickar till de tre internationella principalsamlingarna på avtalsrättens område, dvs. UNIDROIT Principles, PECL samt DCFR. Standardavtalspraxis kommer inte att omfattas av uppsatsen.

Uppsatsen handlar, som nämnts, om allmän inomobligatorisk reklamationsplikt, dvs. skyldigheten att reklamera i ett avtalsförhållande trots att lagreglering saknas. Av utrymmesskäl kommer jag att använda mig av kortformen ”allmän reklamationsplikt” för att beteckna skyldigheten att reklamera i en sådan situation.

Med begreppet ”komplex immateriell tjänst”¹¹ avses en tjänst i uppdragsform, vilken inte är knuten till något fysiskt föremål¹² samt vilken till sin natur är komplicerad i den meningen att den uppfyller följande kriterier:

- Det finns en ej obetydlig skillnad i insikt, kompetens eller erfarenhet mellan uppdragsgivare och uppdragstagare.
- Huruvida tjänstens utförande är avtalsenligt låter sig inte avgöras med en enkel, omedelbar bedömning från uppdragsgivarens sida.

Vid de situationer av förestående reklamation som behandlas i uppsatsen är utgångspunkten att ett avtalsbrott har begåtts. Frågor om bedömning av huruvida avtalsbrott föreligger faller således inte i sig inom ramen för uppsatsen. *Behovet* hos någon avtalspart av att kunna avgöra huruvida ett avtalsbrott föreligger kan däremot påverka bedömningen av reklamationsplikts omfattning i det enskilda fallet, och omfattas i sådana fall av uppsatsen. En annan utgångspunkt är att reklamation inte är reglerat i parternas avtal.

Den som är skyldig att reklamera med anledning av ett avtalsbrott benämns i uppsatsen som ”den skadelidande”, ”den förfördelade”, ”den reklamationspliktige” samt ”den drabbade”, beroende på sammanhang och situation.

1.4 Metod och material

I uppsatsen tillämpas en rättsdogmatisk metod. Rättsdogmatiken kan delas in i två metodfrågor. Den första är rättskälleläran: vad som betraktas som rättskällor och vilken tyngd de har i förhållande till varandra. Den andra är tolkningsmetoden: hur rättskällorna ska tolkas.¹³ I uppsatsen undersöks naturligtvis de traditionellt erkända rättskällorna: lagtext, förarbeten, rättspraxis och doktrin (dvs. juridisk litteratur).¹⁴ Av rättskällorna anses lagstiftning ha högst auktoritet. Vidare spelar i allmänhet lagförarbeten en stor roll i svensk rätt.¹⁵ Med tanke på att avtalsrätten i allmänhet kännetecknas av att lagstiftningen inte är heltäckande¹⁶, och särskilt med hänsyn

---

¹¹ Sådana avtal om tillhandahållande av digitalt innehåll och digitala tjänster som regleras i den helt nya KKL omfattas inte av begreppet ”komplex immateriell tjänst” inom ramen för uppsatsen.

¹² Om tjänsten omfattar att utföra reparations-, underhålls- eller annat fysiskt arbete på lös eller fast egendom är tjänsten inte immateriell.

¹³ Se Hellner (2001) s. 188 ff.

¹⁴ Se Munck (JP 2014) s. 199.

¹⁵ Se Peczenik (1995) s. 35. Se även Hellner (2001) s. 24 f.

¹⁶ Jämfört med exempelvis straffrätten eller skatterätten.

till att temat för uppsatsen är vad som gäller utanför det lagreglerade området, får övriga rättskällor – rättspraxis och doktrin – en framskjuten position i uppsatsen.

Analogier till befintlig lagstiftning är ett verktyg för att lösa ett juridiskt problem som i sig inte kan sorteras in under en lag.¹⁷ Relevant svensk lagstiftning och rättspraxis med koppling till reklamationsplikt behandlas därför i uppsatsen. Eftersom det i uppsatsens första frågeställning även ligger att klargöra hur den allmänna reklamationsplikten har tillkommit, refereras där så är lämpligt rättsfallen i kronologisk ordning för att tydliggöra rättsutvecklingen.

Uppdragsgivare till komplexa immateriella tjänster kan vara såväl näringsidkare som privatpersoner. De skyddsintressen som gör sig gällande inom konsumenträtten kan analogivis tänkas göra sig gällande även vid komplexa immateriella tjänster. I uppsatsen ingår därför även konsumenträttslig lagstiftning och rättspraxis från svenska domstolar. Konsumenträttslig praxis från EU-domstolen omfattas däremot inte i sig av uppsatsen; det hade fört för långt med tanke på att uppsatsens forskningsfrågor trots allt ligger utanför det lagreglerade området. I den mån en relevant svensk rättskälla gör hänvisning till EU-rätt med bäring på uppsatsens forskningsfrågor, kommer detta dock att nämnas i uppsatsen.

Av liknande skäl har rättsfall från andra domstolar än svenska inte undersökts inom den internationella köprätten (CISG). I den mån de i föregående avsnitt nämnda internationella principalsamlingarna befinns vara relevanta för uppsatsens frågeställningar, kommer jag att ta ställning till vilket värde denna ”soft law” kan anses ha som rättskälla.

När det gäller rättspraxis beaktas givetvis HD:s avgöranden som publiceras i NJA i stor utsträckning. Därutöver har jag valt att använda mig av domar från hovrätterna och, i något fall, tingsrätt. Anledningen är främst att tillgången på HD-avgöranden som faller inom ramen för uppsatsens andra frågeställning är begränsad. Digitaliseringen har gjort även underinstansernas avgöranden allmänt tillgängliga, och det kan hävdas att de därigenom i högre grad än förr har visst rättskällevärde.¹⁸ Vidare har jag valt att hänvisa till en offentliggjord skiljedom, trots att det inte är fråga om en traditionellt

---

¹⁷ Se exempelvis Hellner m.fl. (2015) s. 27.

¹⁸ Uppfattningen har stöd i doktrinen, se t.ex. Munck (JP 2014) s. 205 och Andersson (SvJT 2022) s. 43.

erkänd rättskälla. Skiljenämndens sammansättning med ett vid tiden aktivt (och välkänt) justitieråd motiverar att det förda resonemanget tillmäts betydelse.

De traditionella rättskällorna kännetecknas av att de är satta på pränt. Utöver dessa får allmänna rättsprinciper, eller om man så vill allmänna rättsgrundsatsar, betydelse vid rättstillämpning – särskilt så inom den dispositiva civilrätten.¹⁹ En allmän rättsprincip kan baseras på laganalogier och rättspraxis som med tillräcklig styrka uttrycker detta. Vidare finns det allmänna rättsgrundsatsar, som trots att de inte kan baseras på lag eller rättspraxis ändå erkänns av rättsordningen.²⁰ Uppsatsen omfattar därför även allmänna rättsprinciper. Detta är särskilt relevant eftersom uppsatsens första frågeställning i sig handlar om förekomsten av en allmän princip om inomobligatorisk reklamationsplikt. Det ska dock poängteras att frågeställningen handlar om att fastställa huruvida det i svensk rätt finns en allmän avtalsrättslig princip om reklamationsplikt utan lagstöd, liksom hur den tillkommit, men inte vad som utgör en allmän rättsgrundsats på ett rättsteoretiskt plan.

När det gäller tolkning av rättskällorna kommer jag att ha den juridiska sammanvägningsmetoden²¹ i åtanke. Jag kommer således att tolka rättsläget utifrån en sammanvägning av alla relevanta rättskällor och de sakliga hänsyn som gör sig gällande. Jag kommer att beakta att rättspraxis i sig får anses ha större tyngd än doktrin, men att en enhällig eller i vart fall dominerande uppfattning i doktrin ska tillmätas betydelse.²²

Analys sker fortlöpande i uppsatsen. Observationer, kommentarer, reflektioner och slutsatser presenteras alltså inte bara i ett avslutande, sammanfattande kapitel utan finns också invävda i de undersökande kapitlen.

I den del av uppsatsen som behandlar reklamationsplikten vid komplexa immateriella tjänster, dvs. som rör uppsatsens andra frågeställning, har jag valt att fokusera på några typiska avtalstyper, nämligen rådgivnings- och undersökningstjänster, exemplifierade genom advokaters och revisorers rådgivning samt besiktning vid fastighetsöverlåtelse. Urvalet har gjorts med hänsyn dels till att det är fråga om vanligt förekommande tjänster, dels för

---

¹⁹ Se Kleineman (2018) s. 31.

²⁰ Se Hellner m.fl. (2015) s. 28 f.

²¹ Jfr t.ex. Peczenik (1995) s. 59.

²² Jfr t.ex. Zetterström (2004) s. 50-52.

att de representerar tämligen olikartade tjänsteslag, vilket kan ge en intressant spännvidd i undersökningen.

1.5 Forskningsläge

Christina Ramberg (tid. Hultmark) har gjort betydande insatser inom området, både kring reklamationsplikten i allmänhet och vad som gäller vid komplexa immateriella tjänster.²³

Även Johnny Herre och Jan Kleineman ska lyftas fram som engagerade i dessa frågor.²⁴

På senare tid har Jakob Andersson intresserat sig särskilt för den allmänna reklamationspliktens närmare innehåll.²⁵

1.6 Disposition

För att uppnå det angivna syftet och besvara de uppställda frågeställningarna har uppsatsen disponerats som följer. Även om uppsatsen fokuserar på reklamationsplikt när lagreglering saknas, särskilt i komplexa tjänstesammanhang, är det nödvändigt att först kartlägga reklamationsinstitutet på grundläggande nivå. Detta görs i uppsatsens två första undersökande kapitel 2 och 3. I kapitel 2 görs en genomgång av de allmänna principer som i doktrin och rättsfall lyfts fram till stöd för att det finns en reklamationsplikt. Med utgångspunkt från de berörda intressenterna behandlas de syften som man kan förknippa med reklamation, eller annorlunda uttryckt vilka intressen som hänsyn ska tas till. Avsnittet bidrar också med en analys av hur starkt stöd det egentligen finns för att de olika ändamålen faktiskt tjänar reklamationsplikten. I direkt anslutning till denna diskussion är det också naturligt att dels i korthet beröra reklamationspliktens förhållande till preskriptionsinstitutet, dels redogöra för möjliga konsekvenser av försummad reklamation.

Som nämnts kan analogier till existerande lagstiftning aktualiseras vid bedömning av reklamationsfrågor även på områden där lagstiftning saknas.

---

²³ Se särskilt Hultmark (1996), Ramberg, (SvJT 2010a), Ramberg (JT 2010-11) samt avtalslagen2020.se.

²⁴ Se exempelvis Herre (2010) och Kleineman (2010).

²⁵ Se Andersson (SvJT 2019) och Andersson (SvJT 2022).

Därför ges i kapitel 3 en översikt av reklamerationsföreskrifterna inom det lagreglerade området.

När väl grunden har lagts i kapitel 2 och 3, följer en djupare undersökande del. Ett omfattande kapitel 4 ägnas åt uppsatsens första frågeställning. Här behandlas således frågan om allmän inomobligatorisk reklamerationsplikt utanför det lagreglerade området, hur den vuxit fram i rättspraxis samt doktrinen inställning till densamma. En kronologisk genomgång av relevanta rättsfall har ansetts vara mest ändamålsenlig med hänsyn till att frågeställningens formulering. Vidare betraktas tillvägagångssätt och legitimitet för denna domarskapade rätt, eftersom det ingår i den första frågeställningen att reda ut hur den allmänna reklamerationsplikten kommit till.

Därefter adresseras den andra frågeställningen i kapitel 5, som således fokuserar på reklamerationsplikten vid brott mot avtal om olika slags komplexa immateriella tjänster. Här behandlas främst rådgivning från advokater och revisorer, men även kategorin undersökningstjänster är representerade genom fastighetsbesiktningar (överlåtelsebesiktningar). Vidare avhandlas de för uppsatsen särskilda uppställda frågorna kring reklamerationsfristens starttidpunkt och längd, liksom rättsföljder vid försummad reklamation, för de typer av komplexa immateriella tjänster som kapitlet avser.

De insikter som successivt vuxit fram i uppsatsens undersökande del tas sedan upp till en avslutande diskussion i kapitel 6, där också vissa sammanfattande slutsatser dras och uppsatsens frågeställningar besvaras. Uppsatsen avrundas med några betraktelser *de lege ferenda*.

2 Övergripande om reklimationsinstitutet

2.1 Inledning

I avtalsrelationer, som i andra relationer, är det som regel viktigt att undvika konflikter så långt det är möjligt. Ett utmärkt sätt att undvika konflikt i en avtalsituation är att hålla sig till det som avtalats och sålunda prestera enligt de avtalade villkoren. I normalfallet har bägge avtalsparter ingått avtalet med öppna ögon och gemensamma förväntningar på vad som ska komma ut av avtalet. Genom att utföra sin del av avtalet (t.ex. natura- eller penningprestation) har respektive avtalspart därför anledning att tro att den andra parten ska känna sig nöjd, och under förutsättning att också motparten presenterar avtalsenligt bör konflikt normalt kunna undvikas.²⁶

Det som beskrivs ovan är givetvis en idealsituation. I verkligheten är det inte ovanligt att någon av parterna underlåter att prestera enligt avtalet. Det kan exempelvis vara fråga om att en vara inte levereras i tid eller inte uppfyller avtalade specifikationer, eller att en tjänst inte utförs på avtalat sätt, dvs. ett brott mot det som man brukar benämna avtalets huvudförpliktelser. Det kan också vara fråga om brott mot någon biförpliktelse i avtalet, såsom en installationsåtgärd avseende en levererad vara, eller ett åtagande om sekretess.

När det föreligger ett avtalsbrott behöver åtgärder vidtas för att på ett konstruktivt sätt lösa den konflikt som annars lär komma att uppstå mellan avtalsparterna. Måhända är det första man tänker på i sammanhanget att den avtalsbrytande parten får se till att göra rättning. Även den förfördelade parten har emellertid en roll att spela när det gäller att genom aktiv handling bidra till en ändamålsenlig lösning på konflikten. Den aktiva handlingen – *reklamationen* – inbegriper att den förfördelade parten uppmärksammar motparten (dvs. den avtalsbrytande parten) på att denne förefaller ha brutit mot avtalet och att den förfördelade avser att göra avtalsbrottet gällande.²⁷

---

²⁶ Här bortses från fall av dolöst agerande, råntvång eller annat tvång, svikligt förledande, ocker, avtalsvillkor som strider mot tro och heder, oskäligen avtalsvillkor eller bristande förutsättningar (jfr bl. a. 28-31, 33 och 36 §§ AvtL).

²⁷ Jfr t.ex. Hultmark (1996) s. 13, som trycker på reklimationsinstitutets viktiga funktion för att bidra till konstruktiv och effektiv konfliktlösning vid avtalsbrott.

Man brukar i sammanhanget skilja mellan reklamation som företas för att genom meddelande till motparten invända mot avtalsbrottet i sig, s.k. neutral reklamation, och reklamation som avser vilken påföljd som den förfördelade vill göra gällande. Den sistnämnda formen av reklamation brukar benämnas särskild reklamation, specialreklamation eller påföljdsreklamation.²⁸

2.2 Varför reklamationsplikt?

2.2.1 Utgångspunkt

Doktrinen ger en mångfacetterad och inte helt enhetlig bild av grunderna till varför det finns en reklamationsplikt, vilket kommer att framgå av det följande. Vad som framtonar är att skyldigheten att reklamera kan betraktas dels med hänvisning till allmänna rättsprinciper, dels – mer specifikt – med hänsyn till de partsintressen som är aktuella. Detta avsnitt har därför disponerats för att först behandla de allmänna rättsprinciper som gör sig gällande, och därefter de skäl som mer specifikt kan kopplas till vissa partsintressen.

2.2.2 Grunder i allmänna rättsprinciper

2.2.2.1 Avtal ska hållas

Eftersom det enligt avtalsrättens kardinalprincip, *pacta sunt servanda*, är fundamentalt att avtal är till för att hållas, är det också grundläggande att den som utsätts för avtalsbrott har rätt till påföljder. Ramberg påpekar, med hänvisning till NJA 2007 s. 35, att vid bedömning av reklamations-skyldigheten måste den avtalsbrytande partens och den drabbade partens intressen vägas mot varandra. På frågan om vilket som får anses allvarligast – avtalsbrott eller försummad reklamation – tar Ramberg ställning genom att framföra att det knappast är rimligt att en avtalsbrytande part med lätthet ska komma undan med ett formalitetsargument om för sen reklamation.²⁹

2.2.2.2 Status quo-principen

Som ett särskilt framträdande skäl till reklamationsplikt framhåller Herre att en generell princip inom obligationsrätten (dvs. inklusive den däri ingående

---

²⁸ Se exempelvis Herre (2010) s. 121, Hultmark (1996) s. 121, Håstad (2009) s. 100 ff., Munukka (2007) s. 155 samt Kleineman (2010) s. 337.

²⁹ Se Ramberg (SvJT 2010a) s. 144.

avtalsrätten) bör vara att en borgenär som önskar ändra ett bestående förhållande själv bör ha skyldighet att ta initiativ till förändringen genom att reklamera.³⁰ Med ett målande språk anför Ramberg för sin del att reglerna om reklamation kan fungera som ett värn för den godtroende part som inrättat sig efter ett visst förhållande under en längre tid. Principen om *status quo* innebär således att en avtalspart inte kan antas påkalla någon förändring av en faktisk situation, med mindre än att vederbörande ger uttryck för missnöje. Principen kan enligt Ramberg motiveras med att den som inrättat sig efter ett visst förhållande är skyddsvärd, liksom att tilliten till det bestående ska värnas. Av detta följer att den som anser att ett onormalt förhållande inte motsvarar ens rättigheter, ska inte låta det onormala förhållandet pågå längre än nödvändigt.³¹

Jag konstaterar således följande. Redan ur principen om *status quo* tycks det vara möjligt att härleda en reklamationsplikt för den som är missnöjd med att ha utsatts för ett avtalsbrott och önskar få till stånd en förändring (dvs. en påföljd med anledning av avtalsbrottet) – åtminstone om den avtalsbrytande parten är i god tro om avtalsbrottet.

2.2.2.3 Lojalitetsprincipen

Som redan nämnts i avsnitt 1.1 kan skyldigheten att reklamera ses som ett utflöde ur den allmänna lojalitetsplikt som anses råda mellan avtalsparter. Ramberg & Ramberg beskriver tanken med lojalitetsplikten som att båda parter ska hjälpa varandra att få ut så mycket som möjligt eller förlora så lite som möjligt på avtalet. Även om grundidén är att man i första hand ska tänka på sig själv, ska man om det inte kostar för mycket vara aktiv till förmån för motparten.³² Munukka noterar en gradvis förstärkning av lojalitetspliktens ställning i svensk förmögenhetsrätt under senare delen av förra seklet och framåt. Han anser att tidigare dolusbaserade regler om hederlighet i högre grad kompletterats av culpabaserade regler om rimlig omtänksamhet om motparten. Munukka sammanfattar lojalitetsplikten som en skyldighet att iaktta, eller tillvarata, motpartens intressen.³³

Ramberg ser reklamationsplikten som en del av den allmänna lojalitetsplikten och skyldigheten att begränsa motpartens förlust.³⁴ Munukka pekar

---

³⁰ Se Herre (2010) s. 132.

³¹ Se Hultmark (1996) s. 36.

³² Se Ramberg & Ramberg (2019), s. 18-39.

³³ Se Munukka (SvJT 2010) s. 837.

³⁴ Se Ramberg (SvJT 2010a) s. 145.

på relativt omfattande doktrin som identifierar reklamationsplikten såsom sprungen ur lojalitetshänsyn.³⁵ Vidare menar Munukka att HD redan i NJA 1916 s. 158 införde en lojalitetsbaserad reklamationsplikt inom ett område där lagstadgad reklamationsplikt saknades. I avgörandet var den avtalsbrytande parten av den felaktiga uppfattningen att avtalad leverans redan hade gjorts, medan det i själva verket var fråga om dröjsmål. När den förfördelade parten insett att motparten misstagit sig i detta avseende, fanns det en skyldighet, baserad på lojalitetsplikten, att genom reklamation klargöra misstaget för motparten.³⁶

För egen del förefaller Munukka inte övertygad om att reklamations-skyldighet generellt sett ska anses vara baserad på lojalitetsplikt; skäl både för och emot denna uppfattning redovisas. Som skäl för pekar Munukka bl.a. på reklamationens syfte att begränsa skada och olägenheter för motparten. Som skäl emot anförs att den som blivit utsatt för avtalsbrott går miste om sin rätt till påföljd vid sen reklamation, även om förseningen inte orsakat den avtalsbrytande parten några problem. Ett annat skäl som talar emot är, enligt Munukka, den stränga rättsverkan som en utebliven reklamation har med tanke på att motparten faktiskt begått ett avtalsbrott.³⁷

Lindskog öppnar för att lojalitetsplikten kan anses innefatta vad som han betecknar som en ”upplysningsskyldighet av reklamationstyp”. För att avgöra om en sådan skyldighet föreligger ska man enligt Lindskog väga in tre faktorer: vad upplysningen betyder för gäldenären, ifall upplysningen innebär att borgenären gör en uppoffring och i så fall hur stor uppoffringen är, samt om upplysningen framstår som ”näraliggande och naturlig för en normalt kringssynt och omtänksam person”.³⁸

Även HD har pekat på lojalitetsskäl i reklamationsfrågor. I NJA 2017 s. 203 (Kravmjölken) uttalade HD att ”många avtal, särskilt sådana som gäller under längre tid och som rymmer ömsesidiga rättigheter och skyldigheter, förutsätter en *lojal samverkan*³⁹ mellan parterna under avtalstiden. I det ligger bl.a. att parterna har en skyldighet att i vissa för avtalet väsentliga delar lämna varandra upplysningar eller klargöra sin uppfattning i olika

---

³⁵ Se Munukka (2007) s. 155 not 199 och däri gjorda litteraturhänvisningar.

³⁶ Se Munukka (2007) s. 160.

³⁷ Se Munukka (2007) s. 160-161 samt Munukka (SvJT 2010) s. 845.

³⁸ Se Lindskog (2021) s. 747.

³⁹ Kursiveringarna i detta avsnitt är mina egna.

avseenden. Det gäller även i situationer då den ena parten gör sig skyldig till ett avtalsbrott.”⁴⁰

I NJA 2017 s. 1195 (Skogssällskapet) noterades att ”HD har därefter i flera rättsfall uttalat att det av allmänna kontraktsrättsliga principer i kommersiella förhållanden får anses följa att en avtalspart som vill göra gällande påföljder på grund av avtalsbrott inte kan förhålla sig passiv [...] Rättsfallen har inte primärt rört skyldighet att lämna meddelanden när motparten varit grovt vårdslös eller gjort sig skyldig till förfaranden i strid mot tro och heder. Uttalandena om skyldighet att meddela motparten får ändå anses ge uttryck för en allmän skyldighet, grundad bl.a. på *lojalitetsskäl*, att informera motparten.”⁴¹

I NJA 2018 s. 171 (Leksaksaffären i Vimmerby) anförde HD att ”[e]n parts passivitet kan ges avtalsrättslig verkan i vissa situationer. Det kan finnas en plikt att ge besked om att ett anspråk görs gällande. Detta gäller bl.a. när [...] en part har underlåtit att under mycket lång tid göra sin rätt gällande. Denna allmänna skyldighet att underrätta motparten är grundad bl.a. på *lojalitetsskäl*.”⁴²

Jag konstaterar att doktrinen inte varit enhällig men att HD genom dessa samtida rättsfall tydligt pekat på att en reklamationsplikt kan härledas ur lojalitetshänsyn.

2.2.2.4 Tillitsprincipen

Tillitsprincipen kan generellt beskrivas som att det är den ena avtalspartens befogade tillit till det motparten säger eller skriver som avgör om avtal kommer till stånd samt avtalsbundenhetens omfattning. Tanken är att den som i god tro tagit emot och förlitat sig på en viljeförklaring är mer skyddsvärd än motparten, som av misstag låtit viljeförklaringen få ett innehåll som inte motsvarade dennes vilja.⁴³ Tillitsprincipen kan ses som en reaktion på den klassiska viljeprincipen inom avtalsrätten och tillgodoser den godtroende avtalspartens behov av att kunna förlita sig på motpartens rättshandlingar, vilket anses främja omsättningsintresset.⁴⁴

---

⁴⁰ Se NJA 2017 s. 203, p. 31 i HD:s domskäl.

⁴¹ Se NJA 2017 s. 1195, p. 15 i HD:s domskäl.

⁴² Se NJA 2018 s. 171, p. 10 i HD:s domskäl.

⁴³ Se Norlén (2004) s. 194 f.

⁴⁴ Se Adlercreutz m.fl. (2016) s. 26 och 46.

Ramberg anför, vad gäller rådgivning från advokater och revisorer, att det mot bakgrund av den långa preskriptionsfristen på tio år⁴⁵ finns risk att en avtalsbrytande part inrättar sig efter att motparten inte kommer att framföra något anspråk. Reklamationsplikten kan därför ses som ett medel för att tvinga den som drabbats av ett avtalsbrott att lämna besked om en avsikt att beivra avtalsbrottet.⁴⁶ Jag uppfattar det som att Ramberg menar att en utebliven reklamation väcker befogad tillit hos den godtroende avtalsbrytande parten om att det inte föreligger några anspråk mot denne; således kan man identifiera en grund i tillitsprincipen för reklamationsplikten.

Frågor om tillit och reklamationsplikt behandlades i den s.k. ProfilGruppen-skiljedomen⁴⁷, med Stefan Lindskog som ordförande. En av Sveriges största revisionsbyråer hade gjort en finansiell due diligence av ett målbolag som uppdragsgivaren ville förvärva. Strax efter förvärvet förlorade målbolaget hela sitt värde på grund av ett borgensåtagande för ett utländskt dotterbolag; detta borgensåtagande hade inte uppmärksammats av revisionsbyrån. Uppdragsgivaren fick kännedom om problem i dotterbolaget fyra månader efter revisionsbyråns slutrapport. En månad efter att uppdragsgivaren hade fått klart för sig att konsulten borde ha uppmärksammat borgensåtagandet, vilket i tid räknat var nio månader efter själva slutrapporten, krävde uppdragsgivaren skadestånd. Revisionsbyrån hävdade att anspråket framförts så sent att uppdragsgivaren förlorat rätten att göra det gällande. Skiljenämnden ansåg att det finns en allmän princip (inomobligatoriskt såväl som utomobligatoriskt) med innebörden att en rättighet kan förloras till följd av lång tids passivitet redan innan anspråket preskriberas. Skiljenämnden uttalade att principen är tillitsgrundad; borgenärens långvariga passivitet leder typiskt sett till en risk att gäldenären inrättar sig efter antagandet om att han är utan skuld. Skiljenämnden ansåg vidare att principen kunde likställas med passivitet som avtalsgrundande rättsfaktum (eftergift). Intressant att notera är att skiljenämnden behandlade denna passivitetsgrund separat från frågan om borgenären hade en reklamationsplikt.

Det finns således i min mening fog för att hävda att reklamationsinstitutet har en grund i tillitsprincipen. Som framgått från ProfilGruppen-

---

⁴⁵ Ramberg torde avse 2 § PreskrL. Uttalandet tycks bortse från den ettåriga sysslomannapreskriptionen i 18 kap. 9 § HB.

⁴⁶ Se Ramberg (SvJT 2010a) s. 145.

⁴⁷ Svea hovrätt T 1085-11, skiljedomen offentliggjordes genom klander. Med hänsyn till att skiljenämnden leddes av ett mycket välkänt justitieråd anser jag att resonemanget kan tillmätas värde, även om det inte är fråga om en klassisk rättskälla.

skiljedomen kan det emellertid också hävdas att tillitsprincipen förknippas med en egen passivitetsgrund som är fristående från själva reklamationsplikten.

2.2.3 Specifika partsintressen

2.2.3.1 Klargörandebehovet

Om en avtalspart anser att motparten inte fullgjort ett avtal i enlighet med vad som överenskommits, kan det finnas ett behov för den avtalsbrytande parten att detta klargörs. Korling pekar med hänvisning till NJA 2007 s. 909 på att HD identifierat en klargörandeplikt för den part som anser att det förelegat en felaktig uppsägning av ett avtalsförhållande, och att denna klargörandeplikt uppfylls genom en neutral reklamation.⁴⁸

Lindskog, som är skeptisk till att det finns någon på allmänna rättsgrundsatser baserad plikt att reklamera för att inte förlora rätten till påföljd vid avtalsbrott⁴⁹, anser att avgörande för om det finns en reklamationsplikt i det enskilda fallet bör vara den avtalsbrytande partens klargörandebehov.⁵⁰ Som justitieråd har Lindskog i ett tillägg för egen del i NJA 2008 s. 243 påpekat att om det finns ett klargörandebehov hos motparten, kan det föreligga en skyldighet att reklamera – åtminstone i ett långvarigt avtal med ömsesidiga rättigheter och skyldigheter för parterna. Målet avsåg uppsägning av en hyresgäst på grund av brottslig gärning. Lindskog presenterade ett par exempel på när ett klargörandebehov skulle kunna finnas: om hyresgästen får ett erbjudande om en annan lägenhet men tackar nej eftersom han räknar med att få bo kvar, eller vidtar renoveringar eller andra dyra åtgärder i samma tro.⁵¹

Herre lyfter för sin del fram klargörandebehovet som ett av fem skäl som brukar åberopas till stöd för en allmän reklamationsplikt även utanför det lagreglerade området. Han lyfter fram att en reklamation kan skapa önskvärd klarhet för en gäldenär om att borgenären anser att ett avtalsbrott har begåtts samt vilka krav som framställs med anledning av detta. Herre påpekar att klargörandebehovet gör sig särskilt gällande för kommersiella

---

⁴⁸ Se Korling (SvJT 2012) s. 660.

⁴⁹ Se även avsnitt 2.3.3 och 4.5.

⁵⁰ Se Lindskog (2021) fotnot [2150] till avsnitt 16.3.3.

⁵¹ Se NJA 2008 s. 243, på s. 249.

parter eftersom dessa i sin bokföring kan behöva göra reservationer för anspråk riktade mot gäldenären.⁵²

2.2.3.2 Inrättandebehovet

Snarlikt klargörandebehovet är inrättandebehovet. Hultmark anför, med särskild hänvisning till möjligheten att kräva skadestånd, att reklamationsplikten kan motiveras med att den avtalsbrytande parten behöver få veta vilka anspråk som avtalsbrottet föranleder, så att vederbörande kan inrätta sig därefter.⁵³ HD bekräftar i ovan nämnda NJA 2007 s. 909 att inrättandebehovet kan motivera en reklamationsplikt.⁵⁴

När det gäller reklamation för påföljden hävning är Hultmark av uppfattningen att man ska väga den avtalsbrytande partens behov av att inrätta sig efter den förfördelade partens anspråk, mot den förfördelade partens intresse av att få den avtalade prestationen utförd. Även här identifierar Hultmark således inrättandebehovet som skäl för en reklamationsplikt grundad i specifika partsintressen.⁵⁵

2.2.3.3 Motverka spekulering

Ett syfte med reklamationsplikten som ofta hänvisas till är att undvika att den part som utsatts för avtalsbrottet spekulerar på den avtalsbrytandes kostnad genom att den förstnämnde passivt avvaktar händelseutvecklingen efter avtalsbrottet.⁵⁶

Hultmark konstaterar att den som utsätts för ett väsentligt avtalsbrott normalt har två alternativa handlingsätt att välja mellan: att häva avtalet eller att stå fast vid det och kräva påföljd. Denna valmöjlighet, som är till gagn för den förfördelade, skulle emellertid kunna missbrukas genom spekulering i prisförändringar på den avtalsbrytande partens risk. Är det exempelvis fråga om fel i vara, skulle köparen kunna avvakta prisutvecklingen och, om varans marknadspris stiger, endast begära prisavdrag men i annat fall häva köpet. En sådan spekulering skulle vara utan egen risk för köparen, om det inte vore för reklamationsplikten. Säljaren skyddas

---

⁵² Se Herre (2010) s. 132.

⁵³ Se Hultmark (1996) s. 69 f.

⁵⁴ Se NJA 2007 s. 909, på s. 916.

⁵⁵ Se Hultmark (1996) s. 123.

⁵⁶ Se exempelvis Herre (2010) s. 132, Munukka (2007) s. 155 samt Andersson (2019) s. 43.

således genom köparens reklamationsplikt, vilken tvingar köparen att snabbare ta ställning till om hur denne vill hantera avtalsbrottet.⁵⁷

Det är endast vid påföljderna fullgörelse och hävning som sådan spekulationsrisk föreligger. Vidare är en förutsättning för spekulering att avtalsföremålet kan vara utsatt för prisvolatilitet, dvs. att priset kan fluktuera både upp och ner. Detta är ofta fallet för i handeln vanligt förekommande varor men gör sig typiskt inte gällande för komplexa immateriella tjänster såsom rådgivningstjänster. Slutligen förutsätter spekulering att den som drabbats av avtalsbrottet har faktisk kännedom om detta.⁵⁸

Jag konstaterar således att reklamationsinstitutet kan motiveras av behovet att motverka spekulering, dock endast i begränsad omfattning. Det är ju enbart vissa påföljdstyper, vissa typer av avtalsföremål samt faktisk kännedom om avtalsbrottet från den drabbades sida som tycks kunna motivera att ålägga denne en reklamationsplikt för att skydda den avtalsbrytande parten mot spekulering.

Vidare gör jag följande observation. Doktrinen förefaller mest diskutera risken för spekulering mot naturagälldenären (säljaren), men visst går det att föreställa sig situationer då det kan finnas ett spekulationsförhindrande intresse även för penninggälldenären (köparen). Exempelvis skulle reklamationsbestämmelsen i 52 § 3 st. KöpL kunna anses spela en sådan roll.⁵⁹ Om säljaren inte varit skyldig att reklamera köparens uteblivna betalning, hade han kunnat invänta pris- eller valutautvecklingen innan han bestämmer sig för att leverera varan eller inte.

2.2.3.4 Begränsa skada

Ett annat vanligt motiv till reklamationsplikt som framförs i doktrinen är skadebegränsningsintresset.⁶⁰ Munukka presenterar skadebegränsningsplikten som en allmän skadeståndsrättslig princip, som är tillämplig både inomobligatoriskt och utomobligatoriskt.⁶¹ Förarbetena till 70 § KöpL lyfter som en allmän princip fram skyldigheten för en skadelidande att vara aktivt

---

⁵⁷ Se Hultmark (1996) s. 33. Se även Håstad (2009) s. 69 och 99, liksom Hellner m.fl. (2020) s. 162, med hänvisning till reklamationsbestämmelserna i KöpL.

⁵⁸ Se Ramberg (SvJT 2010a) s. 146 samt Hultmark (1996) s. 33-34.

⁵⁹ Se även avsnitt 3.2.

⁶⁰ Se exempelvis Hultmark (1996) s. 155 ff. samt Ramberg (SvJT 2010a) s. 144 ff.

⁶¹ Se Munukka (2007) s. 167 f.

verksam för att begränsa sin skada; kontakt med motparten för att samråda om möjligheterna till att begränsa skadan anses typiskt kunna krävas.⁶²

Liksom vid motverkande av spekulering innebär reklamationsplikten ett skydd för den avtalsbrytande parten. En mottagen reklamation kan exempelvis göra det möjligt för den avtalsbrytande parten att vidta en korrigerande åtgärd medan detta fortfarande är möjligt i tiden. Enligt Ramberg torde reklamationsplikten vara strängare när det typiskt sett finns en risk att de skador som avtalsbrottet ger upphov till kan komma att öka i omfattning om den avtalsbrytande parten inte får kännedom om avtalsbrottet genom reklamation.⁶³ Även HD har hänvisat till betydelsen av reklamation och risken att påtagligt försvåra den avtalsbrytande situationen.⁶⁴ Det kan också vara nödvändigt att reklamation sker för att den avtalsbrytande parten ska kunna föra påföljdsanspråket vidare till tredje part regressvis.⁶⁵ Hultmark konstaterar att många av dagens transaktioner utförs genom flera avtalsled, varvid huvudregeln vid påföljder av avtalsbrott är att man ska rikta sitt anspråk mot sin egen avtalspart, som därefter får vidareföra anspråket till nästa avtalsled, om tillämpligt. Regler om preskription i lagar eller avtalsvillkor kan sätta stopp för möjligheterna att föra anspråket vidare i avtalskedjan, varför reklamationsskyldigheten fyller ett viktigt syfte för att hinna med regress ”hela vägen”.⁶⁶

En annan skadebegränsande effekt av reklamationsplikten kan vara att säljaren av en producerad vara görs uppmärksam på ett allvarligt fel i produktionsapparaten. En skyndsamt genomförd reklamation kan undvika kapitalförstöring genom att säljaren (eller dennes producerande underleverantör) fortsätter med tillverkning av varor behäftade med fel. Det är dock enligt Hultmark tveksamt om reklamationsinstitutet verkligen ska användas för detta ändamål; det vore i praktiken att flytta en del av säljarens ansvar för en fungerande produktionsmiljö över till köparsidan.⁶⁷

Jag finner att det finns en bred uppslutning i doktrinen kring att reklamationsplikten låter sig kopplas till skadebegränsningsintresset, åtminstone för vanligt förekommande skadebegränsande aspekter såsom

---

⁶² Se prop. 1988/89:76 s. 205 f.

⁶³ Se Ramberg (SvJT 2010a) s. 147.

⁶⁴ Se NJA 2008 s. 1158, det tredje stycket från slutet i HD:s domskäl.

⁶⁵ Se Herre (2010) s. 132 f.

⁶⁶ Se Hultmark (1996) s. 27 f.

⁶⁷ Se Hultmark (1996) s. 29.

bibehållen regressmöjlighet och korrigerig av fel i rätt tid medan sådan åtgärd fortfarande är genomförbar.

2.2.3.5 Säkra bevis

I likhet med skadebegränsningsmotivet framförs det ofta att reklamationsplikten tjänar till att värna den avtalsbrytande partens möjlighet att vidta erforderlig åtgärd, i det här fallet att säkra adekvat bevisning.⁶⁸ Genom reklamation kommer en konflikt snabbt upp till ytan när det fortfarande finns färsk bevisning om vad som har hänt.⁶⁹

Doktrinen är visserligen rik på hänvisningar till bevissäkringssyftet, men det är främst Hultmark som faktiskt uttalar sig mer detaljerat i frågan. Hultmark för fram att det åtminstone teoretiskt skulle finnas en risk för missbruk från den drabbades sida om denne inte hade en plikt att reklamera. Den drabbade parten skulle då i hemlighet kunna bygga egen bevisning och sedan väcka anspråk hos den avtalsbrytande parten så pass sent, att dennes möjligheter till att skaffa motbevisning vore försämrade eller rent av uttömda. Hultmark ser dock inte risken för sådant missbruk som stor i verkligheten. Eftersom den drabbade vanligen lider mest av avtalsbrottet, finns det ändå i regel ett incitament att snabbt påtala avtalsbrottet. Vidare är de civilrättsliga bevisreglerna typiskt inte till den drabbades fördel om denne förhalar reklamationen. Exempelvis är bevisbördan placerad på den drabbade parten (köparen) vid fel i vara enligt köprättsliga regler, och motsvarande torde gälla inom det oreglerade området för den klient som vill göra gällande att en advokat eller annan rådgivare agerat vårdslöst och vållat klienten skada.⁷⁰ I situationer där den drabbade inte har bevisbördan, såsom vid en utfästelse om garanti, menar Hultmark att den drabbade riskerar att den avtalsbrytande parten kommer att kunna åtnjuta en bevislättning ifall den drabbade förhalar reklamationen.⁷¹

Hultmark anser således att reklamationsreglernas funktion för att tillfredsställa bevissäkringsintresset inte bör överdrivas. Jag gör för min del bedömningen att även om doktrinen ofta hänvisar till bevissäkringssyftet som ett motiv för reklamationsplikten, så är det egentliga stödet för detta inte är särskilt starkt. Bevissäkringssyftet framträder, måhända något

---

⁶⁸ Se exempelvis Hultmark (1996) s. 30, Herre (2010) s. 132, Ramberg (SvJT 2010a) s. 147, Munukka (2007) s. 155, Marszalek (JT 2013–14) s. 879 samt Andersson (2022) s. 49.

⁶⁹ Se Hultmark (1996) s. 30.

⁷⁰ Se Hultmark (1996) s. 31 samt Ramberg (SvJT 2010a) s. 147.

⁷¹ Se Hultmark (1996) s. 31.

överraskande vid en första anblick, inte som något av de primära skälen som kan motivera reklamationsplikt.

2.2.3.6 Avveckla avtalsförhållandet

Vid avtalskonflikt på grund av ett avtalsbrott kan reklamationsplikten ses som ett led i en kontrollerad avveckling av ett avtalsförhållande inom rimlig tid, så att banden mellan parterna kan upphöra.⁷² Hänvisning till ett sådant avvecklingsintresse görs inte sällan när doktrinen räknar upp de olika ändamålen bakom reklamationsplikten.⁷³ Hultmark menar emellertid att behovet av avveckling i första hand tillgodoses av preskriptionsreglerna; ändamålet med dessa är mindre komplicerade i det att de är inriktade på att klippa av banden mellan avtalsparterna och ge dem möjlighet att överblicka sin riskexponering.⁷⁴ Lindskog är inne på samma linje och anser att reklamationsplikten inte är lika effektiv som korttidspreskriptionen när det gäller att verka avvecklingspådrivande. Han framför att korttidspreskriptionen till skillnad från reklamationsplikten normalt tvingar fram ett avgörande genom att borgenären måste väcka talan för att bevara sin rätt. Dock ser Lindskog ett viktigt samspel mellan de båda regeltyperna genom att reklamationsplikten innebär en tvingande startpunkt för förhandling, vilken korttidspreskriptionen sedan styr till avgörande vid domstol såvida parterna inte enas.⁷⁵

Ledande representanter i doktrinen tycks alltså känna viss tvekan inför om reklamationsplikten har en grund i avvecklingsbehovet. Det måste dock konstateras att det i NJA 2018 s. 127 (Flyget till Antalya) gjordes en tydlig hänvisning till parternas avvecklingsintresse. HD uttalade att båda parter intresse av relativt snar avveckling av avtalsförhållandet är ett av skälen som motiverar en skyldighet att reklamera vid fel i en prestation, och att detta intresse vid konstaterat fel är detsamma som vid konstaterat och fullbordat dröjsmål. Med hänvisning till förarbetsuttalanden för ett antal lagar inom det obligationsrättsliga området fann HD vidare att det vid dröjsmål *särskilt* är avvecklingsintresset som motiverat meddelandeskyldigheten, och att ett sådant intresse typiskt sett gäller för motsvarande situationer inom hela kontraktsrätten.⁷⁶

---

⁷² Se Ramberg (SvJT 2010a) s. 146 f.

⁷³ Se exempelvis Herre (2010) s. 132, Munukka (2007) s. 155 samt Andersson (2022) s. 44.

⁷⁴ Se Hultmark (1996) s. 46.

⁷⁵ Se Lindskog (2021) s. 745. Se även avsnitt 2.3.2.

⁷⁶ Se NJA 2018 s. 127, p. 20 och p. 22 i HD:s domskäl.

Enligt min mening går det inte att bortse från detta tydliga uttalande från HD. Avvecklingsintresset får anses vara en erkänd grund till reklamationsplikten i svensk rätt.

2.2.3.7 Handlingsdirigerande verkan

Lindskog identifierar ett syfte med reklamationsinstitutet genom att det befrämjar ordning och reda.⁷⁷ Även Hultmark lyfter fram dess handlingsdirigerande funktioner.⁷⁸ HD noterar i NJA 2018 s. 127 att de flesta lagstadgade reklamationsbestämmelserna har handlingsdirigerande drag.⁷⁹ Det går enligt min mening knappast att ifrågasätta detta. Snarare är det väl så att det går att identifiera något slags handlingsdirigerande syfte för all lagstiftning, i någon form eller utsträckning.

2.3 Konsekvenser av försummad reklamation

2.3.1 Inledning

Reklamations skyldighet innebär, som redan framgått, att den som anser sig ha ett visst anspråk på grund av att en motpart avvikit från vad som avtalats, måste tillkännage detta inom viss en tid för att inte äventyra anspråket. Passivitet från den förfördelades sida får således rättsliga konsekvenser. Härigenom uppvisar reklamationsplikten likheter med preskriptionsinstitutet, som ju också innebär konsekvenser – nämligen förlust av rätten att göra anspråket gällande inom en viss yttersta tid. Det finns emellertid också skillnader mellan reklamation och preskription. Skiljelinjerna är inte alldeles uppenbara, varför en kort jämförelse kommer att göras i nästa avsnitt, för att därefter behandla rättsföljderna vid utebliven reklamation.

2.3.2 Preskription och reklamation

Reklamationsreglerna träffar anspråk som regelmässigt är föremål för preskription. Detta innebär, enligt Lindskog, dock inte från praktisk synpunkt några samordningsproblem. Snarare kompletterar regler om reklamation och preskription varandra genom att reklamationsregeln har en utgångspunkt som grundas på *subjektiv* kunskap samt har *kort* verkningstid,

---

⁷⁷ Se Lindskog (2021) s. 745.

⁷⁸ Se Hultmark (1996) s. 13 samt 207.

⁷⁹ Se NJA 2018 s. 127, p. 26 i HD:s domskäl.

medan preskriptionsregeln normalt har en fast, *objektiv* startpunkt och *längre* verkningstid.⁸⁰

Jag ger följande exempel för att belysa skillnaderna enligt Lindskog. Jämför den långa tioårsfristen för allmän fordringspreskription enligt 2 § PreskL, vilken startar vid det objektiva förhållandet som utgör fordrans tillkomst, med de två månader som utgör (den undre) gränsen för skälig tid för reklamation av fel i vara enligt 5 kap. 2 § KKL, vilken utgår från den subjektivt grundade tidpunkten då köparen märkt eller borde ha märkt felet. Detta innebär givetvis inte att det alltid är enkelt att fastställa tidpunkten för tillkomsten av en fordran baserad på skada. Perdurerande skador inom försäkringsrätten är ett exempel på motsatsen.⁸¹

Hultmark menar att preskriptionsreglerna och reklamationsreglerna kompletterar varandra. Ett viktigt exempel är, som nämnts, intresset att förhindra spekulering på motpartens bekostnad.⁸² Eftersom fristen för preskription vanligen är mycket lång, är preskriptionsreglerna inte lämpade att förhindra missbruk genom spekulering. Här kommer i stället reklamationsreglerna väl till pass. Hultmark anser vidare att det finns en samverkan mellan preskriptionsreglerna och reklamationsreglerna genom förhållandet mellan preskriptionsfristens längd och rättsföljden av utebliven reklamation. Om preskriptionstiden är kort är det inte nödvändigt med stränga reklamationsregler, medan det vid lång preskriptionsfrist kan finnas ett behov av att ”klippa av” parternas förhållande genom reklamationsreglerna.⁸³

Lindskog pekar å sin sida på ett viktigt samspel mellan regler för korttidspreskription och regler för reklamation. Han framför att även om reklamationsplikten inte är lika effektiv som korttidspreskriptionen när det gäller att tillgodose avvecklingsintresset (då det normalt bara är korttidspreskriptionen som tvingar fram ett avgörande genom att borgenären måste väcka talan för att behålla sin rätt), innebär reklamationsplikten likväl en tvingande startpunkt för förhandling. Tvisten styrs sedan genom korttidspreskriptionen till avgörande i domstol.⁸⁴

---

⁸⁰ Se Lindskog (2021) s. 747. Se även Hultmark (1996) s. 45.

⁸¹ Jfr exempelvis de s.k. bygglovs- och särskoleärendena i NJA 2017 s. 237.

⁸² Se avsnitt 2.2.3.3 ovan.

⁸³ Se Hultmark (1996) s. 47 f.

⁸⁴ Se Lindskog (2021) s. 745.

Kleineman är av uppfattningen att såväl regler om preskription som sådana om reklamation ska tillämpas restriktivt och jämställer dem således i det avseendet.⁸⁵

Sammanfattningsvis står det enligt min mening klart att preskription och reklamation är i förhållande till varandra självständiga institut.⁸⁶ Inte desto mindre kompletterar de varandra i ändamål och verkan. Preskriptionsreglerna anger den yttersta gränsen för när ett anspråk med anledning av avtalsbrott senast kan göras gällande.

2.3.3 Allmänt om rättsföljder vid utebliven reklamation

I lag fastställda konsekvenser av försummad reklamation kommer att beröras i samband med genomgången av den lagreglerade reklamationsplikten i kapitel 3. Frågan om vilken rättsföljd som gäller vid för sen reklamation vid avtal om komplexa immateriella tjänster behandlas i avsnitt 5.5. I innevarande avsnitt ges således enbart en översikt med hänvisning till vissa uttalanden i doktrinen, främst *de lege ferenda*, gällande konsekvensen av försummad reklamation då lagregler om detta saknas i allmänhet.

Medan det vid preskription endast finns en möjlig rättsföljd – rätten till anspråk går förlorad⁸⁷ – kan det vid utebliven reklamation vara fråga om olika stränghetsgrader av rättsföljder. Som framgår av det följande ger doktrinen uttryck för ett spann från en ”lindrigare” rättsverkan i form av ett ofördelaktigt bevisläge till skadeståndsskyldighet eller rent av förlorad påföljdsomöjlighet – alltså en preklusionsverkan som vid preskription.

När det gäller konsekvensen av utebliven reklamation utifrån bevissäkringsintresset ser Hultmark det inte motiverat med en mer långtgående sanktion än ett ofördelaktigt bevisläge.⁸⁸ Hon tycks därmed avse att det typiskt sett är den förfördelade parten som får lida av att bevisning om avtalsbrottet inte kan säkras, eftersom enligt normala regler om bevisbörda det ju är denne –

---

⁸⁵ Se Kleineman (2010) s. 333 f.

⁸⁶ Jfr dock utsagan ”Är man praktiskt verksam som advokat stöter man allt oftare på påståenden om att ett framfört krav skulle vara preskriberat på grund av att reklamation inte skett, eller i vart fall inte skett rätttidigt.” i Madsen (Infotorg Juridik 2010), där begreppen tycks flyta in i varandra.

⁸⁷ Här bortses från fall där den avtalsbrytande handlat grovt vårdslöst eller i strid mot tro och heder, jfr t.ex. 5 kap. 2 § 3 st. KKL.

⁸⁸ Se Hultmark(1996) s. 33. Jfr även avsnitt 2.2.3.5 ovan.

och alltså inte den avtalsbrytande parten – som har att styrka avtalsbrottet samt uppkommen skada. Jag uppfattar hennes inställning som att eftersom bevisläget generellt blir ofördelaktigare med tiden (enligt tesen att bevisning är färskvara), så slår det automatiskt tillbaka på den förfördelade parten om denne dröjer med reklamation.

Lindskog finner det otänkbart med en allmän reklamationsplikt i form av en generellt tillämplig regel enligt vilken en passivitet under viss tid i sig leder till en rättighetsförlust. Hans uppfattning är att en regel som medför rättighetsförlust efter en absolut bestämd tid förutsätter lagstöd.⁸⁹ Lindskog anser snarare att olika typfall bör föranleda olika bedömningar vad gäller lämplig rättsverkan vid försummad reklamation. Den påföljd av försummad reklamation som gäller för köp behöver inte vara motiverad för andra typer av avtal, framför Lindskog, som också ser goda skäl till att ställa högre krav på reklamation för att bibehålla rätten till hävning än rätten till skadestånd. Klargörandebehovet är ett framträdande intresse i sammanhanget.⁹⁰ Lindskog vänder sig mot att det ska kunna uppstå en obetingad rättsförlust till följd av att en reklamation – ”*som många gånger kan vara en formaliehandling av närmast trollformelskaraktär*” – inte har skett inom en kortare frist, och anser att rättsföljden av för sen reklamation i regel bör vara ett skadeståndsansvar.⁹¹

Även Ramberg ger uttryck för uppfattningen att konsekvensen av försummad reklamation där lagreglering saknas rent allmänt inte ska vara så sträng som i vissa lagar (såsom KöpL och KommL), dvs. preklusion. Ramberg menar att en rimligare konsekvens av att reklamation om skadestånd inte ges inom skälig tid utan först senare vore att den avtalsbrytande partens skadeståndsskyldighet minskas med den skada som denne kunde ha undvikit om reklamationen gjorts i rätt tid.⁹²

Herre har intagit en strängare uppfattning: den som drabbas av avtalsbrott bör gå miste om alla rättigheter till påföljd om denne försummar att reklamera.⁹³

Marszalek ger uttryck för en liknande inställning. Han vänder sig mot att påföljden vid försenad reklamation vid fel i utförd överlåtelsebesiktning

---

⁸⁹ Se Lindskog (2021) s. 745 samt not 2148.

⁹⁰ Se Lindskog (2021) s. 745 samt not 2150 och 2151.

⁹¹ Se Lindskog (2021) s. 747 samt not 2152.

⁹² Se Ramberg (JT 2010-11) s. 926.

⁹³ Se Herre (2010) s. 139.

bara skulle bestå i att besiktningsmannens ersättningsskyldighet minskas med den skada som hade kunnat undvikas genom reklamation i rätt tid. Han menar att preklusion framstår som en betydligt mer verkningfull sanktion, och att även rättssystematiska överväganden talar för att preklusion är den lämpliga påföljden.⁹⁴

Andersson finner för sin del, med hänvisning till det tidigare nämnda rättsfallet NJA 2018 s. 127, att rättsläget innebär en skärpning gentemot den skadelidande parten i det att denne drabbas av en mycket sträng påföljd, nämligen preklusion, vid utebliven reklamation.⁹⁵

Jag kan därmed konstatera att doktrinen är indelad i två huvudfårar. Det finns de som menar att preklusion i utgångsläget är den normala konsekvensen av försummad reklamation, såsom Herre, Marszalek och Andersson. I andra hörnan finns Lindskog och Ramberg, som anser att åtminstone när den yrkade påföljden är skadestånd vore preklusion alltför strängt; en justering av skadeståndet anses då snarare vara att föredra.

---

⁹⁴ Se Marszalek (JT 2013–14) s. 897.

⁹⁵ Se Andersson (2019) s. 388.

3 Lagreglerad reklimationsplikt

3.1 Inledning

När rättsliga problem ska lösas i fall där det saknas relevant lagstiftning, är det vedertaget att använda sig av analogier från de lagregler som faktiskt finns, även om de inte direkt omfattar det problem som ska lösas.⁹⁶ För att undersöka den allmänna reklimationsplikten utanför det lagreglerade området blir det därför inte bara lämpligt utan även nödvändigt att först studera de lagar inom civilrätten som innehåller lagreglerad reklimationsplikt i någon form.

I detta kapitel behandlas först reklimationsbestämmelserna i KöpL som utgör den grundläggande dispositiva lagstiftningen för köp av varor och annan lös egendom. Därefter följer de andra köprättsliga bestämmelserna, nämligen KKL, KTjL, CISG samt JB. Reklimationsbestämmelser finns vidare i SjöL, HagL, KommL samt LFR; också dessa berörs i korthet. Kapitlet avslutas med observationer och mina reflektioner.

3.2 Köplag (1990:931)

Redan i KöpL (1905) lagfästes en skyldighet för en köpare av en vara att vid försening i avlämnandet meddela säljaren i dröjsmål att köparen önskade göra gällande påföljder. Om meddelande inte lämnades inom viss tid förlorade köparen rätten att göra gällande påföljder med anledning av dröjsmålet. Samtidigt infördes en motsvarande bestämmelse att reklamera inom viss tid vid fel i vara för att inte gå miste om rätten att göra gällande påföljder med anledning av felet. Reklamation skulle således göras ”genast” vid handelsköp och ”utan oskäligt uppehåll” vid annat köp.⁹⁷ Regleringen vid fel ansågs utgöra en kodifiering av rättspraxis. För regleringen avseende dröjsmål var det huvudsakliga motivet att det inte ansågs finnas något skäl till varför en skyldighet för köparen motsvarande den vid fel inte skulle tillämpas också vid dröjsmål.⁹⁸

---

⁹⁶ Jfr diskussionen i Hellner m.fl. (2015) s. 27.

⁹⁷ Se 27 § och 52 § KöpL (1905).

⁹⁸ Se NJA 2018 s. 127, p.15 i HD:s domskäl.

I dagens köplag anges en reklamationsplikt vid dröjsmål i 29 § KöpL: om varan har avlämnats för sent, får köparen inte häva köpet eller kräva skadestånd på grund av dröjsmålet, om han inte inom skälig tid efter det att han fick kännedom om avlämnandet meddelar säljaren att han häver eller vill kräva skadestånd. Reklamationsfristen börjar löpa när köparen fått kännedom om avlämnandet; det är således köparens faktiska vetskap som är avgörande. Om köparen avhämtar varan eller säljaren transporterar varan till köparen, sammanfaller typiskt tiden för avlämnandet med tiden för köparens kännedom om denna. Annat är det med transportköp, där avlämnandet redan sker på avsändningsorten: här kan det dröja innan köparen får reda på dröjsmålet i avlämnandet.⁹⁹ Reklamationsbegreppet ”inom skälig tid” utgör enbart en allmän bedömningsstandard som får preciseras med hjälp av omständigheterna.¹⁰⁰

En ytterligare reklamationsbestämmelse för dröjsmål finns i 23 § 3 st. KöpL. Väntar köparen orimligt länge med att kräva fullgörelse, förloras rätten till detta. Även om också denna plikt att reklamera utan att vänta ”orimligt länge” innebär en tidsfrist vars längd får variera efter omständigheterna, är det dock typiskt sett fråga om en tidsfrist som är längre än plikten att reklamera ”inom skälig tid” enligt 29 § KöpL.¹⁰¹

Vid fel i vara anger 32 § 1 st. KöpL att köparen inte får åberopa att varan är felaktig om han inte lämnar säljaren meddelande om felet inom skälig tid efter det att han märkt eller borde ha märkt felet. Reklamationsregeln innehåller alltså i det här fallet alternativa rekvisit för reklamationsfristens startpunkt: vid faktiskt kännedom om felet, eller när felet borde ha upptäckts. Det sistnämnda är kopplat till den undersökningsplikt som köparen åläggs enligt 31 § KöpL. Även om undersökningsplikten saknar självständig betydelse i den meningen att det inte finns någon direkt sanktion mot en köpare som inte uppfyller densamma, så får den sin betydelse genom reklamationsregeln i 32 § 1 st. KöpL. Om ett fel borde upptäckts genom köparens undersökning, startar reklamationsfristen vid utgången av undersökningsplikten.¹⁰² En tvåårig preskriptionsfrist i 32 § 2 st. KöpL sätter en borte gräns för vad köparen kan göra gällande genom reklamation, med undantag för om säljaren handlat grovt vårdslöst eller i strid mot tro och

---

⁹⁹ Se Svensson (Lexino 2020) avsnitt 2.1.5.

¹⁰⁰ Se Svensson (Lexino 2020) avsnitt 2.1.6.

¹⁰¹ Se Svensson (Lexino 2020) avsnitt 2.3.1.

¹⁰² Se Munukka (2007) s. 157 f.

heder (33 § KöpL). Doktrinen har manat till försiktighet med att göra analogier till den stränga reklamationsplikten i 32 § KöpL.¹⁰³

För hävning krävs att köparen följer upp med en särskild reklamation inom skälig tid enligt 39 § 2 st. KöpL. I 52 § 2 st. och 53 § 3 st. KöpL finns bestämmelser om säljarens reklamationsplikt inom skälig tid, vid äventyr att rätten att kräva betalning respektive medverkan till köpet går förlorad.

47 § KöpL anger en slags reklamationsplikt för köparen att inom skälig tid meddela säljaren att det fakturerade priset inte godkänns, om han vill undvika att bli bunden av priset.

Slutligen finns det i 61 § KöpL en skyldighet för den part som utnyttjar sin stoppningsrätt vid befarat avtalsbrott att *genast* meddela motparten. I säljarens fall finns det således en reklamationskyldighet om säljaren vill inställa leveransen eller hindra utlämning. Försummas reklamationen blir säljaren skadeståndsskyldig för därigenom uppkommen skada.

3.3 Konsumentköplag (2022:260)

En ny konsumentköplag infördes 1 maj 2022, som ersättning för 1990 års lag.¹⁰⁴ I förarbetena till den nya lagen redovisades positiva erfarenheter från rådande reklamationsordning för konsumenten vid köp av varor. Reklamationsordningen bedömdes skapa stadga i relationen mellan näringsidkare och konsument genom en effektiv och ändamålsenlig felhantering, och ansågs ha ett brett stöd bland både näringsidkar- och konsumentorganisationer.¹⁰⁵

Således finns det reklamationskyldigheter även i den nya svenska konsumentköplagen. Konsumenten får enligt 5 kap. 2 § KKL åberopa att varan är felaktig endast om han eller hon lämnar näringsidkaren ett meddelande om felet inom skälig tid efter det att felet borde ha märkts. En reklamation som görs inom två månader efter det att konsumenten märkt felet ska alltid anses ha gjorts i rätt tid. Undantag från reklamationsplikten görs om näringsidkaren har handlat grovt vårdslöst eller i strid mot tro och heder.

---

¹⁰³ Se Ramberg (SvJT 2010a) s. 143 f. och där gjorda hänvisningar.

¹⁰⁴ Nya KKL bygger på två EU-direktiv, varudirektivet 2019/771 och det digitala tjänste- och innehållsdirektivet 2019/770.

¹⁰⁵ Se prop. 2021/22:85 s. 95.

Av 5 kap. 2 § 2 st. samt 4 kap. 14 § 1 st. KKL följer att rätten att reklamera preskriberas tre år och två månader efter avlämnandet av varan. Förlängningen med två månader jämfört med KKL (1990) motiveras med att den tidigare regleringen i praktiken kunde innebära en kortare ansvarsperiod för näringsidkaren än vad lagen föreskrev, nämligen i fall där felet framkommer så sent att konsumenten inte hinner reklamera inom ansvarsperioden.¹⁰⁶ Vid näringsidkarens dröjsmål krävs enligt 3 kap. 6 § KKL reklamation från konsumentens sida inom skälig tid från kännedom om avlämnandet för att bibehålla rätten till hävning eller skadestånd.

Nya KKL omfattar även avtal om tillhandahållande av digitalt innehåll och digitala tjänster. Till skillnad från vad som gäller vid köp av varor ansåg lagstiftaren inte att någon reklamationskyldighet kan krävas i lag vid fel på sådant digitalt innehåll. Motiveringen gjordes med hänvisning till det bakomliggande digitala tjänste- och innehållsdirektivet 2019/770, som till skillnad från varudirektivet 2019/771 inte medger att medlemsstaterna inför en reklamationsplikt för konsumenten.¹⁰⁷ Här synliggörs, menar jag, en intressant skillnad mellan den traditionella svenska linjen med reklamationsplikt också för konsumenter, och EU:s inställning att ”moderna” konsumenter inte kan avkrävas reklamationsplikt.

3.4 Konsumenttjänstlag (1985:716)

Reklamationsreglerna i KTjL liknar de i KKL (1990). Konsumenten har enligt 17 § KTjL att reklamera en felaktigt utförd tjänst inom skälig tid från det att felet upptäcktes eller borde ha upptäckts; en reklamation inom två månader är alltid rättidig. Även i KTjL görs undantag för grov vårdslöshet och handlande i strid mot tro och heder. Anspråket preskriberas efter tre år, förutom vid vissa entreprenadarbeten där preskription inträder först efter tio år.

För dröjsmål från näringsidkarens sida finns en motsvarande bestämmelse om reklamation inom skälig tid i 26 § KTjL, för fallet att uppdraget avslutats. Om uppdraget inte har utförts, har konsumenten rätt att kräva att så sker enligt 28 § KTjL. Det finns ingen egentlig reklamationsplikt i det fallet, men om konsumenten väntar orimligt länge förloras rätten genom en passivitetsregel i 28 § 3 st. KTjL.

---

¹⁰⁶ Se prop. 2021/22:85 s. 96 f.

¹⁰⁷ Se prop. 2021/22:85 s. 167 f.

3.5 Lag (1987:822) om internationella köp (CISG)

Enligt artikel 39 i CISG måste köparen reklamera inom skälig tid ("within a reasonable time") från att han eller hon upptäckte eller borde ha upptäckt ett fel i vara. Säljarens rätt att åberopa försummad reklamation begränsas av en ondtrosregel i artikel 40. Även vid rättsliga och immaterialrättsliga fel enligt artikel 41 och 42 krävs det att köparen reklamerar inom skälig tid enligt artikel 43.

Enligt CISG är rättsföljden vid försummad reklamation inte nödvändigtvis preklusion. Om det finns skälig ursäkt till att reklamationen försumrats, kan köparen enligt artikel 44 kräva prisavdrag eller skadestånd, dock inte för utebliven vinst.

3.6 Jordabalk (1970:994)

Jordabalken har bestämmelser om reklamation och preskription i 4 kap. 19a-19b §§ JB. Köparen har att reklamera fel i fastighet inom skälig tid efter det att han eller hon märkt eller borde ha märkt felet. Såväl faktiska fel som rättsliga fel och rådighetsfel omfattas. Köparens undersökningsplikt enligt jordabalken gäller *före* köpet, inte efter. Enligt förarbetena är reklamationsregeln är därför främst avsedd för dolda fel. Utgångspunkten vid beräkning av reklamationsfristen är den tidpunkt då felet framträdde på ett påtagligt sätt, vilket kan vara beroende av köparens sakkunskap. Vem som är köpare (t.ex. näringsidkare eller privatperson), liksom de enskilda omständigheterna, kan även påverka reklamationsfristens längd.¹⁰⁸

Köparens fordran preskriberas tio år efter tillträdet till fastigheten. Reklamationsbestämmelsen gäller inte om säljaren har handlat grovt vårdslöst eller i strid mot tro och heder. Detta innebär dock inte att köparen nödvändigtvis har hela preskriptionstiden på sig att framställa krav. HD uttalade i NJA 2017 s. 1195 att köparen inom preskriptionstiden kan förlora sin rätt att göra fel gällande genom allmänna principer om passivitet.¹⁰⁹

Någon reklamationsplikt vid säljarens dröjsmål finns inte. Däremot har en jordägare enligt 8 kap. 24 § JB en reklamationsfrist på sex månader visavi

---

¹⁰⁸ Se prop. 1989/90:77 s. 62.

¹⁰⁹ Se p. 13 i HD:s domskäl.

en arrendator vid vissa fall av överträdelser av bestämmelser i jordabalken eller arrendeavtalet.

3.7 Andra lagar med reklamationsplikt

Enligt 13 kap. 38 § SjöL är en godsmottagare skyldig att reklamera mot förlust och skada vid utlämnandet eller senast efter tre dagar. Sanktionen vid försummad reklamation är dock endast omkastad bevisbörda; godset anses utlämnat i skick enligt transportdokumentet såvida inte annat kan visas. Skada vid dröjsmål med utlämnandet av godset ska reklameras inom 60 dagar efter överlämnandet av godset till mottagaren.¹¹⁰

HagL föreskriver en reklamationsplikt i två situationer: vid förtida uppsägning av agenturavtal (26 § HagL), respektive vid krav på skadestånd på grund av motpartens underlåtelse att fullgöra en avtalsförpliktelse (34 § HagL). Den sistnämnda regeln har ett undantag vid handlande som är grovt vårdslöst eller i strid mot tro och heder. Reklamationsfristen är formulerad som ”utan oskäligt uppehåll” efter det att vederbörande fick eller borde ha fått kännedom om den omständighet som åberopas eller ligger till grund för kravet. Rättsföljden vid utebliven reklamation är att rätten att åberopa omständigheterna respektive kräva skadestånd faller bort. Förarbetena till laget anger att det inte generellt går att ange hur lång tid som avses med uttrycket ”utan oskäligt uppehåll”, och ingen vägledning ges om hur uttrycket ska uppfattas i relation till köprättens mer gängse ”inom skälig tid”.¹¹¹

I likhet med HagL föreskriver KommL en reklamationsplikt i vissa givna situationer. Enligt 42 § KommL gäller en ettårig reklamationsfrist för den handelskommissionär som vill göra gällande rätt till avgångsvederlag, annars förloras denna rätt. Enligt 44 § KommL krävs det att en kommittent reklameras inom skälig tid, dock senast inom två år, från det att denne insett eller bort inse omständigheterna som ligger till grund för att kräva ett annat pris än det av kommissionären redovisade. Vill kommittenten avvisa ett avtal ska reklamation företas utan dröjsmål. Det framgår av förarbetena att försummad reklamation medför förlust av rätten att kräva annat pris och att avvisa avtalet; rätten att kräva skadestånd påverkas emellertid inte.¹¹² En kommissionär eller kommittent som vill säga upp kommissionsavtalet med

---

¹¹⁰ Se Hellner m.fl. (2015) s. 187.

¹¹¹ Se prop. 1990/91:63 s. 131.

¹¹² Se prop 2008/09:88 s. 162 f.

omedelbar verkan eller kräva skadestånd har att reklamera inom skälig tid och senast två år efter det att han eller hon insåg eller borde ha insett de omständigheter som ligger till grund för uppsägningen eller kravet. Undantaget är dock om den andre parten har handlat grovt vårdslöst eller i strid mot tro och heder. Även om rätten att kräva skadestånd enligt KommL bortfaller vid försummad reklamation, gäller detta inte rätten av kräva skadestånd på annan grund.¹¹³

Enligt 7 § LFR har en konsument, som vill kräva skadestånd för ren förmögenhetsskada på grund av finansiell rådgivning, att reklamera inom skälig tid efter det att han eller hon märkt eller bort märka att skadan uppkommit. Konsekvensen av försummad reklamation är att rätt till skadestånd med stöd av LFR faller bort. Liksom i fallet med KommL kvarstår således rätten till skadestånd på annan grund. En motsvarande regel finns i 4 kap. 17 § LFD.

3.8 Soft law

Även om en internationell utblick ligger utanför ramen för uppsatsen, kan det kort noteras att det vare sig i UNIDROIT Principles eller PECL finns några regler om reklamation, utöver en allmän plikt att verka för att motpartens förlust begränsas.¹¹⁴ I DCFR III.–3:107 finns en bestämmelse som ålägger köparen av en vara eller tjänst att reklamera en avvikelse från avtalat skick inom rimlig tid från det att denne vid leverans eller annat tillfälle märkte eller borde ha märkt avvikelsen. Undantag från reklamationsplikten görs om säljaren visste eller rimligen borde ha känt till omständigheterna bakom avvikelsen utan att ha redovisat dem för köparen, eller om köparen är konsument.

3.9 Observationer och reflektioner

3.9.1 Allmänt

Hellners uppfattning är att den svenska köprättsliga lagstiftningen vid en internationell jämförelse är ovanligt långtgående i att reglera reklamations-skyldigheten i olika situationer – exempelvis reglerar CISG inte alla situationer som enligt KöpL omfattas av reklamationsplikt.¹¹⁵ Jag

---

¹¹³ Se prop. 2008/09:88 s. 164.

¹¹⁴ Se artikel 7.4.8 i UNIDROIT Principles, respektive artikel 9:505 i PECL.

¹¹⁵ Se Hellner m.fl. (2020) s. 160.

konstaterar att Hellners uppfattning även stämmer beträffande UNIDROIT Principles, PECL samt DCFR.

Hellner ser de svenska reklamerationsreglerna, även utanför köprätten, som invecklade.¹¹⁶ Kleineman menar, med hänvisning till Håstad, att reklamerationsreglerna vid fel enligt KöpL inte är helt logiska.¹¹⁷ Hultmark konstaterar att lagregleringen inte är enhetlig mellan olika avtalstyper.¹¹⁸

Ett exempel på sådan bristande enhetlighet är att det finns flera olika rekvisit för hur reklamerationsfristen ska bestämmas i olika situationer, med skillnader mellan lagarna men också inom en och samma lag. I KöpL förekommer rekvisiten ”inom skälig tid” och ”inte vänta orimligt länge”. I SjöL finns rekvisiten ”senast efter tre dagar” och ”inom 60 dagar”. HagL använder rekvisitet ”utan oskäligt uppehåll”, medan KommL omfattar tre olika rekvisit: ”inom ett år”, ”inom skälig tid” samt ”utan dröjsmål”. Man kan, exempelvis, fråga sig vilken tidsmässig skillnad det är mellan uttrycken ”utan oskäligt uppehåll” (HagL) och det mer gängse ”inom skälig tid”. Herres uppfattning är att lagstiftaren inte avsåg att det skulle finnas någon betydelsefull skillnad i innebörd mellan uttrycken.¹¹⁹ Andersson är inne på samma linje, men helt säker förefaller han inte vara.¹²⁰

Ledande representanter för doktrinen ser alltså de svenska lagbestämmelserna om reklamation som komplicerade och oenhetliga, vilket i sig torde försvåra analog tillämpning.¹²¹ Införandet av nuvarande KöpL år 1990 förefaller, att döma av uppfattningarna i doktrinen, vara en bov i dramat i det avseendet. I sammanhanget finner jag det anmärkningsvärt att en såpass ny lag som KommL (vilken trädde i kraft 2009 då den ersatte 1914 års lag) är påtagligt spretig, såväl när det gäller rekvisiten för reklamerationsplikten, som konsekvenserna av utebliven reklamation.

3.9.2 Reklamerationsfristen

Som framgått ovan innehåller den svenska lagregleringen flera olika definitioner på hur reklamerationsfristen ska bestämmas. I de köprättsliga

---

¹¹⁶ Se Hellner m.fl. (2020) s. 160.

¹¹⁷ Se Kleineman (2010) s. 333.

¹¹⁸ Se Hultmark (1996) s. 204 f.

¹¹⁹ Se Herre (2010) s. 133.

¹²⁰ Se Andersson (2022) s. 42 samt fotnot 26 på s. 45, den senare med hänvisning till paketreselagen (2018:1217) där samma uttryck används.

¹²¹ Se vidare i avsnitt 4.6.3.

reklamationsreglerna är det dominerande rekvisitet att reklamation ska ske inom skälig tid från att avtalsbrottet upptäckts eller borde ha upptäckts.

Vad som anses vara skälig tid varierar, bl. a. beroende på avtalstypen och partsförhållandena.¹²² En period på knappt ett år ansågs i NJA 2016 s. 237 inte vara inom skälig tid för reklamation enligt 32 § 1 st. KöpL. Ett bolag hade köpt en bostadsrätt till en kontorslokal av en annan näringsidkare. Det visade sig senare att lokalen var mindre än vad som avtalats. HD tryckte på säljarens klagörandebehov och att fristen i normalfallet ska vara förhållandevis sträng (dvs. kort) om köparen är näringsidkare, i synnerhet om köpet görs för den ordinarie näringsverksamheten. HD menade att skälig tid snarare innebär att reklamation ska ske redan inom någon eller några dagar efter att felet uppmärksammats, möjligen med tillägg för att köparen kan behöva viss tid för att överväga om felet verkligen kan åberopas mot säljaren.¹²³

I NJA 2021 s. 353 tillämpade HD reklamationsregeln i 17 § KTjL och minimifristen på två månader för reklamation från det att konsumenten märkt felet. HD tryckte på det bakomliggande EU-direktivet och noterade att den äldre regeln om reklamation inom skälig tid, och då särskilt tidpunkten från det att konsumenten borde ha märkt felet, i praktiken torde ha spelat ut sin roll. HD införde en bevisbörderegler med innebörden att säljaren har att visa konsumentens tidigare kännedom om felet. Det krävs att det framstår som mer eller mindre uteslutet att konsumenten var okunnig om felet vid en viss tidigare tidpunkt för att denna ska utgöra startpunkt för tvåmånadersfristen.

Beträffande reklamation enligt jordabalken kan följande noteras. I NJA 2008 s. 1158 godtog HD att köparna till en fastighet reklamerade 4,5 månader efter det att de fick vetskap om felet i form av fuktskador; vetskapen ansågs ha kommit dem tillhanda den dagen då de tog emot ett besiktningensutlåtande. HD ansåg alltså inte att köparna borde ha märkt felet redan då de kände besvärande lukt, utan reklamationsfristen startade först efter besiktning – dvs. vid faktisk vetskap om felet. Intressant är också att HD fann köparna skyddsvärda som privatpersoner genom att jämföra med tvåmånadersgränsen i KKL (1990), att de som sådana saknade sakkunskaper, att fastighetsköp typiskt sett innebär en svårare bedömning av fel än vid köp av lös egendom samt att skälig tid för reklamation därför måste

---

¹²² Se t.ex. prop. 1988/89:76 s. 119 samt Andersson (2022) s. 44 f.

¹²³ Se NJA 2016 s. 237, p. 34-36 i HD:s domskäl.

inkludera tid för biträde av sakkunnig person för att utvärdera situationen. HD fann inga bärande skyddsskäl för säljaren som talade emot att 4,5 månader låg inom skälig tid för reklamation.

Som jämförelse fann hovrätten i RH 1996:130 att 13 månader från det att köparna (privatpersoner) mottog en utredning om fukt- och mögelskador till det att de reklamerade hos säljaren inte låg inom skälig tid, varför reklamationen gjorts för sent. I ett annat hovrättsmål¹²⁴ ansågs redan reklamation efter tre månader vara bortom skälig tid; här var köparen dock en näringsidkare.

Sexton månader har ansetts som längre än skälig tid för reklamation i ett mål som rörde LFR, alltså i ett konsumentförhållande.¹²⁵

Utifrån dessa nedslag i rättspraxis går det, som förväntat, inte att identifiera något entydigt gränsvärde för vad som är skälig tid för reklamation inom det lagreglerade området. Beroende på avtalstyp och partsförhållande tycks det vara fråga om ett spann från några dagar till ett antal månader, men knappast ett år eller längre. För konsument gäller dock, som nämnts, en undre gräns på två månader.

3.9.3 Konsekvenser av försummad reklamation

Den vanligaste följden av att reklamation försummas vid fel i avtalad prestation är preklusion. Så är fallet i de köprättsliga regleringarna: alla rättigheter som den förfördelade vill göra gällande med anledning av avtalsbrotten faller bort. Detta får en dramatisk effekt för den som drabbats av avtalsbrottet. En köpare som försummar att reklamera ett fel enligt 32 § 1 st. KöpL, 5 kap. 2 § KKL, 4 kap. 19a § JB eller 17-18 §§ KTjL har alltså att betala fullt pris trots felet. Det ovan nämnda rättsfallet NJA 2016 s. 237 är ett exempel på en sådan situation. HD fann att köparen förlorat rätten att begära prisavdrag eftersom reklamation gjorts för sent.

Undantagsreglerna om grov vårdslöshet och strid mot tro och heder är således den enda ”livlinan” för den reklamationsförsumlige i köprättsliga sammanhang.

---

¹²⁴ Se Hovrätten över Skåne och Blekinges dom, meddelad den 15 juni 2016 i mål T 1590-15.

¹²⁵ Se Göteborgs tingsrätts dom, meddelad den 22 juni 2017 i mål T 9706-16.

Jag noterar vidare att konsekvensen av försummad reklamation är mindre dramatisk i övriga lagar. Enligt SjöL är ju konsekvensen enbart den att bevisbördan kastas om. Reklamationsreglerna i HagL och KommL är specifikt inriktade på vissa situationer, vilket också avspeglas i sanktionen vid försummad reklamation – det är inte heller här fråga om någon fullt rättighetsupphävande preklusion.

4 Allmän inomobligatorisk reklamationsplikt

4.1 Inledning

Som tydligt framgår av föregående kapitel är den svenska lagstiftningen långt ifrån heltäckande när det gäller reklamationsplikt inom det civilrättsliga området. Snarare är det så att lagstiftaren valt att lagreglera inom i och för sig viktiga delområden såsom köp av lös eller fast egendom, samt försäljning av lösa saker eller tillhandahållande av vissa tjänster från näringsidkare till konsument. Samtidigt har stora områden lämnats oreglerade. Här kan nämnas tjänster i allmänhet mellan näringsidkare, och i synnerhet de komplexa immateriella tjänster som är särskilt föremål för denna uppsats.

I detta kapitel undersöks huruvida det i svensk rättsordning finns en allmän inomobligatorisk reklamationsplikt utanför det lagreglerade området, och hur den i så fall tillkommit. I fokus för undersökningen är hur frågan behandlats i rättspraxis. För att tydliggöra rättsutvecklingen redovisas relevanta rättsfall i kronologisk ordning, för översiktlighetens skull indelade i tre avsnitt som avser varsin tidsepok.

Vägledning söks dessutom i hur doktrinen ställer sig till de rättsfall som nu kommer att gås igenom. I ljuset av uttalanden från HD och doktrin i respektive rättsfall lämnar jag också mina egna reflektioner. För att ytterligare undersöka hur den allmänna reklamationsplikten kommit till, avrundas kapitlet med vissa betraktelser avseende tillvägagångssättet och legitimiteten för domstolarnas arbete när de tagit sig an frågan om en allmän reklamationsplikt. I kapitel 6 följs det sedan upp med en sammanvägd bedömning av uppsatsens första frågeställning.

4.2 Tidig rättspraxis

4.2.1 NJA 1931 s. 208 I

Såvitt jag kunnat utröna är NJA 1931 s. 208 I det första rättsfallet där HD haft anledning att fatta beslut i en fråga som rör plikten att reklamera vid

avtalsbrott i ett avtalsförhållande som inte omfattas av lagreglering.¹²⁶ I en entreprenadvist mellan en beställare av uppförande av en radhuslänga och en byggnadsentreprenör i form av en kooperativ förening inom byggbranschen framställde beställaren krav på entreprenören med anledning av en felaktig grundkonstruktion. Entreprenören bestred ansvar och framförde att beställaren i vart fall anmärkt på felet alltför sent. TR¹²⁷ fann att entreprenören var ansvarig för felet och, i reklamationsfrågan, att beställarens anmärkning ”finge anses framställd utan oskäligt dröjsmål efter det felet blivit i anmärkningsvärd grad märkbart”. Såväl HovR som HD fastställde domen i den delen.

Av rättsfallet kan man således utläsa dels att HD ansåg det finnas en reklamationsplikt utanför det lagreglerade området (åtminstone för avtalstypen entreprenadavtal), dels ett kriterium för dess startpunkt (när felet är anmärkningsvärt märkbart), dels ett kriterium för reklamationsfristens längd (utan oskäligt dröjsmål).

4.2.2 NJA 1943 s. 272

Även NJA 1943 s. 272 handlade om en entreprenadvist. Entreprenören stämde beställaren av en stallbyggnad för utebliven betalning av en del av entreprenadsumman. Beställaren framställde kvittningsvis en motfordran på grund av fel i det utförda arbetet. Entreprenören invände att beställaren förlorat sin talerätt genom att ha anmält felen för sent; anmälan gjordes först nio månader efter det att arbetet slutförts. TR lämnade entreprenörens reklamationsinvändning utan bifall. Vid överklagande till HovR anförde entreprenören att en obegränsad reklamationsfrist skulle försvåra dennes möjligheter att bevisa att han inte varit vållande till felen¹²⁸. Entreprenören anförde vidare att felen till sin natur var sådana att beställaren måste ha märkt dem redan kort efter arbetets slutförande och därvid haft att reklamera dem omedelbart. HovR fann, till skillnad från TR, att nio månader var en alltför lång reklamationsfrist och att beställaren därmed förlorat alla rättigheter att föra talan med anledning av felen, dvs. att preklusion inträffat. HD fastställde domen genom att konstatera att beställaren inte reklamerat ”inom skälig tid från det att [denne] märkt eller bort märka felen”.

---

¹²⁶ Möjligen med undantag för det i en fotnot till avsnitt 1.1 samt i avsnitt 2.2.2.3 omnämnda rättsfallet NJA 1916 s. 158.

¹²⁷ Den faktiska benämningen på förstainstansen var Rådhusrätten vid den aktuella tiden.

¹²⁸ Jfr avsnitt 2.2.3.5 om bevissäkringssyftet.

Jag konstaterar att HD här bekräftade att det finns en ej lagfäst reklamationssplikt åtminstone vid entreprenadvister, samtidigt som man formulerade kriterierna för reklationsfristens längd och startpunkt som inom skälig tid från det att felet upptäckts eller borde ha upptäckts. HD tycks alltså här ha valt att tillämpa de köprättsliga reklationskriterierna analogt.¹²⁹

4.3 Rättspraxis före och efter millennieskiftet

4.3.1 NJA 1989 s. 224 (Stångåstaden)

Nästan ett halvt sekel efter NJA 1943 s. 272 återvänder HD till frågan om reklationsplikt utan lagstöd i NJA 1989 s. 224. En köpare avtalade med ett kommunalt bostadsföretag om ett småhus som skulle uppföras. Köpekontraktet angav en köpeskillning som var föremål för indexreglering. Den angivna köpeskillningen inkluderade en preliminär ersättning för indexuppräknings. När huset var uppfört betalade köparen den avtalade köpeskillningen, varefter köpebrev utfärdades och köparen tillträdde fastigheten. Månader senare återkom säljaren med en slutavräkning som innehöll en post för tillkommande indexuppräknings, flera gånger så hög som den preliminära indexersättning som redan betalats. Efter att ha betalat slutavräkningen ångrade sig köparen efter viss tid och väckte talan mot säljaren med krav på återbetalning av den tillkommande indexuppräknings grundat på *condictio indebiti*. Säljaren invände att köparens krav inte framförts inom skälig tid (det hade gått cirka 2,5 år sedan slutavräkningen utfärdades).

TR ansåg att det inte fanns någon annan tidsfrist för återkrav än den lagstadgade tioårspreskriptionen. Man ansåg alltså inte att det fanns någon särskild reklationsfrist för köparen. HovR grundade i stället köparens bibehållna rätt till återkrav på att säljaren haft anledning att räkna med återkravet och att den felaktiga betalningen framkallats av dennes eget handlande. HD fäste för sin del vikt vid frågan om säljarens befogade tillit till att den gjorda betalningen var definitiv, samt betalarens passivitet. HD

---

¹²⁹ Jfr 52 § KöpL (1905) och 32 § KöpL; jfr även NJA 2018 s. 127, p. 19 i HD:s domskäl som bekräftar detta. Jfr dock Hultmark (1996) s. 153 som för sin del menar att det inte går att utläsa en sådan analogitolkning ur domen. Att notera är att HD i 1943 års fall valde det modernare uttrycket ”inom skälig tid” (som senare kom att återfinnas i 1990 års köplag) i stället för det gängse ”utan oskäligt uppehåll” i KöpL (1905); HD ansåg troligen uttrycken vara ekvivalenta.

godtog köparens förklaring till passiviteten, trots den långa perioden på 2,5 år, och ansåg att köparens krav var framställt inom skälig tid. HD manade särskilt till försiktighet med att dra paralleller till lagregler om reklamation och preskription, med hänvisning till att frågan i målet inte omfattades av någon lagreglering.

Om detta höll två av justitieråden inte med. Dessa gjorde en analogi till tvåårsregeln i 17 § KTjL och fann därmed att köparen inte reklamerat i tid. JustR Lind gjorde för sin del tillägget att han ansåg det ”vara en allmän princip inom civilrätten att en köpare eller beställare, som vill göra gällande anspråk på grund av fel eller brist, har att reklamera utan oskäligt uppehåll efter det att han märkt eller bort märka felet resp bristen”.

Jag finner det här rättsfallet intressant eftersom det ger uttryck för påtagligt spretande uppfattningar i reklamationsfrågan, både mellan instanserna och inbördes i HD. Det pekar på att frågan är komplex. Att notera särskilt (även om det är ett minoritetsuttalande) är JustR Linds identifiering av en allmän reklamationsplikt inom civilrätten.

4.3.2 NJA 1992 s. 728 (Lastbilsleasingen)

I NJA 1992 s. 728 hade en kund ingått ett leasingavtal med en lastbilsuthyrare. Kunden sålde dock lastbilen, och uthyraren krävde skadestånd grundat på kundens avtalsbrott. En fråga i målet var om uthyraren hade rätt till skadestånd även om avtalet inte formellt sagts upp av uthyraren. HD:s utgångspunkt var att en uttrycklig förklaring måste avges om en part vill häva ett avtal på grund av avtalsbrott, men att någon sådan hävningsförklaring inte är nödvändig om det står klart att avtalet inte kommer att fullföljas. Om den hävande parten dessutom vill kräva skadestånd, krävs dock reklamation avseende det sistnämnda. HD uttalade att det ofta är godtagbart att skadestandsreklamationen kan anstå tills de ekonomiska konsekvenserna av avtalsbrottet går att överblicka. Denna period uppgick i det aktuella fallet till någon månad, vilket HD godtog; uthyrarens rätt till skadestånd var bevarad.

Ramberg tycks mena att rättsfallet ger uttryck för en allmän, icke lagreglerad princip om reklamationsplikt.¹³⁰ Madsen anser inte att detta går att utläsa ur rättsfallet utan endast ”en viss aktivitetsplikt om det förelåg ett

---

¹³⁰ Se Ramberg (SvJT 2010a) s. 143.

hävningssgrundande kontraktsbrott”.¹³¹ Kleineman finner snarare stöd för en allmän princip om att särskild skadeståndsreklamation krävs efter en neutral reklamation, med hänvisning till den avtalsbrytande partens inrättandebehov (särskilt dennes möjlighet att anropa en ansvarsförsäkring).¹³²

Jag ser för egen del inte att det ur rättsfallet går att utläsa ett tydligt uttryck för en allmän reklamationsplikt.

4.3.3 NJA 1994 s. 532 (Statens Provningsanstalt)

I NJA 1994 s. 532 hade ett möbelföretag för avsikt att ingå köpeavtal med en textilleverantör avseende tyger för sittdynor för utomhusbruk. Innan avtalet ingicks uppdrog man åt en provningsanstalt att testa gnid- och ljushärdigheten för ett tjeckiskt tyg, liksom ett holländskt referenstyg. Testerna rapporterades under oktober 1984 och redovisade likartade utfall för de bägge tygerna, men rapporten saknade närmare information om testskalan (huruvida den var linjär eller logaritmisk). De två bolagen drog slutsatsen att det tjeckiska tyget höll tillräckligt hög kvalitet och beställde således detta. När sittdynor med tyget senare togs i bruk under våren 1985, visade sig dock snabbt att tyget var ljuskänsligt. Formellt var det textilleverantören som var uppdragsgivare åt provningsanstalten, men det var möbelföretaget som reklamerade till provningsanstalten i maj 1985.

Uppdraget avsåg således en immateriell tjänst mellan näringsidkare och föll därmed utanför det lagreglerade området. Provningsanstalten gjorde en reklamationsinvändning genom analog hänvisning till reglerna om handelsköp enligt KöpL (1905) och menade således att reklamationen skulle gjorts redan när testrapporten erhöles under hösten 1984, dvs. ”genast”. Käranden ifrågasatte inte att det skulle åvila dem en allmän reklamationsplikt men bestred reklamationsinvändningen genom att hänvisa till att reklamation gjorts så snart det framkommit att testresultatet måste vara felaktigt genom telefonsamtal och brev i juni 1985.

HD godtog kärandens bestridande och ansåg att reklamationen skett kort efter det att möbelleverantören fått anledning att uppmärksamma tygets brister, och därmed i rätt tid. Det faktum att reklamationen inte gjorts av uppdragsgivaren utan av möbelleverantören förtog inte reklamationens

---

¹³¹ Se Madsen (Infotorg Juridik 2010).

¹³² Se Kleineman (2010) s. 349.

rättsliga verkan med hänsyn dels till de nära banden mellan dessa bolag, dels till att någon osäkerhet om vad reklamationen avsåg inte kan att förelegat för provningsanstalten.

Madsen vill inte dra för stora växlar av detta rättsfall eftersom parterna tvistade med den gemensamma processförutsättningen att reklamations-skyldighet förelåg.¹³³ Herre poängterar däremot att det faktum att parterna var överens om reklamations-skyldigheten i sig (men inte huruvida den uppfyllts) torde innebära att HD som prejudikatinstans och enligt principen om *jura novit cura* borde ha markerat i domskälen ifall man vore av den motsatta uppfattningen att något allmän reklamationsplikt inte fanns. Herre menar därmed att HD:s prövning av om reklamationen skett i rätt tid talar för förekomsten av en rättsregel om allmän reklamationsplikt.¹³⁴ Kleineman är av liknande uppfattning och anser att HD inte hade behövt pröva provningsanstaltens reklamationsinvändning om det inte fanns någon reklamations-skyldighet överhuvudtaget.¹³⁵

Jag är benägen att hålla med Herre och Kleineman och finner det intressant att HD inte gjorde analogier till KöpL (1905) och dess regler om handelsköp (vilket skulle ha medfört att käranden tappat målet). Utan att uttala det uttryckligen fann HD snarare stöd för en reklamationsplikt i allmänna rättsgrundsatser. Intressant att notera vidare är HD:s bedömning av betydelsen av vem som reklamerar. Det behöver alltså inte vara den förfördelade avtalsparten själv, så länge som reklamationshandlings innebörd är klar för den avtalsbrytande parten. Jag noterar samtidigt att Hultmark har kritiserat HD:s motivering av varför reklamationshandlingen fick rättsverkan.¹³⁶

4.3.4 NJA 2005 s. 142 (Ränteskruven)

I NJA 2005 s. 142 hade en hyrestagare betalat för höga leasingavgifter till uthyraren. Uthyraren bestred återbetalningsskyldighet bl.a. med hänvisning till att hyrestagaren skulle ha reklamerat för sent; enligt uthyraren hade reklamation behövt göras inom en till två månader från fakturadatum. HD konstaterade att reklamationsfrågan omfattades vare sig av leasingavtalet eller av någon lagregel. HD hänvisade vidare till JustR Linds tillägg i NJA 1989 s. 224 och identifierade som en allmän princip inom civilrätten att en köpare eller beställare, som vill göra gällande anspråk på grund av fel eller

---

¹³³ Se Madsen (Infotorg Juridik 2010).

¹³⁴ Se Herre (2010) s. 129.

¹³⁵ Se Kleineman (2010) s. 346.

¹³⁶ Se Hultmark (1996) s. 119 f.

brist, har att reklamera utan oskäligt uppehåll efter det att han märkt eller bort märka felet eller bristen. HD konstaterade att hyrestagaren hade riktat återbetalningskrav mot uthyraren så snart man med hjälp av en experts beräkningar insett att man blivit överdebiterad. Med hänsyn till detta ansågs reklamationen ha skett inom skälig tid.

Enligt Madsen kan rättsfallet, även om det hänvisar till reklamations-skyldighet, inte läggas till grund för att fastställa att det finns en allmän reklamationsplikt, eftersom sakfrågan är en annan, nämligen rättsfiguren *condictio indebiti*.¹³⁷

För egen del noterar jag att HD:s dom kan uppfattas på två sätt. Antingen ansåg HD att en överdebitering är att betrakta som ett fel eller en brist i själva avtals prestationen, varvid det fanns en reklamationsplikt av det skälet, eller så fyllde man ut den allmänna princip om reklamationsplikt som man anser gälla vid fel eller brist till att även omfatta återkrav vid överdebitering. HD:s domskäl saknar motivering i denna del. Jag noterar vidare att i det senare rättsfallet NJA 2018 s. 127 hänvisar HD bl.a. till NJA 2005 s. 142 när man resonerar kring existensen av en allmän reklamationsplikt i svensk rätt.¹³⁸ Det är i min mening svårt att dra några bestämda slutsatser om hur omfattande den av HD i NJA 2005 s. 142 identifierade reklamationsplikten faktiskt är. Klart är dock, menar jag, att HD ansåg det finnas en allmän princip om att reklamation krävs för att åberopa avtalsbrott i form av fel i utförd prestation.

4.3.5 NJA 2007 s. 909 (Jehanders grus)

I NJA 2007 s. 909 hade en återförsäljare tecknat ett femårigt distributionsavtal med en leverantör avseende leverans av sand och grus. Efter mindre än ett år sade leverantören upp avtalet. Tio dagar efter beskedet meddelade återförsäljaren att man inte accepterade uppsägningen, och en dryg månad senare meddelade man att skadeståndskrav skulle kunna bli aktuellt. Sedan följde resultatlösa förhandlingar mellan parterna under ett halvårs tid. När det sålunda stod slutligt klart att distributionsavtalet skulle upphöra, framställde återförsäljaren krav om skadestånd med anledning av det kontraktsbrott som man ansåg uppsägningen utgöra, med efterföljande stämningssökning om detta. Leverantören gjorde en reklamationsinvändning om att skadeståndskravet inte framställdes i tid.

---

¹³⁷ Se Madsen (Infotorg Juridik 2010).

¹³⁸ Se NJA 2018 s. 127, p. 23 i HD:s domskäl.

TR behandlade leverantörens reklamationstillämnande genom att tillämpa 34 § HagL analogt. Man fann, med hänvisning till förarbetena till HagL, att återförsäljarens första meddelande om att skadeståndskrav skulle kunna bli aktuellt saknade erforderliga anvisningar om vari skadan bestod och vad skadeståndskravet grundades på. TR ansåg således att reklamation skett för sent. HovR fastställde TR:s dom.

Efter att inledningsvis ha konstaterat att distributionsavtalet i form av ett ensamåterförsäljaravtal inte föll under någon lagreglering, gjorde HD ett intressant uttalande:

”Av allmänna kontraktsrättsliga principer i kommersiella förhållanden får anses följa att en avtalspart som vill göra gällande påföljder på grund av avtalsbrott inte kan förhålla sig passiv [...] De lagfästa bestämmelser om reklamation som finns för olika avtalsförhållanden kan ses som ett uttryck för en sådan princip.”¹³⁹

HD tog sedan ställning till analog tillämpning och uttalade att det i vissa fall kan vara lämpligt att tillämpa lagfästa regler på likartade avtalsförhållanden där lagreglering saknas. HD:s bedömning *in casu* var dock att reklameringsreglerna i Hag inte borde tillämpas analogt, eftersom HagL avser löpande förhållanden och dess reklameringsregler inte är avpassade för en situation som den aktuella, dvs. obefogad uppsägning av avtal.

HD pekade sedan på att den avtalsbrytande partens klargörande- och inrättandebehov motiverade en reklameringsplikt för en part som anser att det föreligger en felaktig uppsägning av ett avtal och som avser kräva skadestånd med anledning av detta. HD fann i det föreliggande fallet att redan den neutrala reklamation som återförsäljaren gjort efter tio dagar utgjorde en tillräcklig varning för leverantören att skadeståndskrav kunde komma att framställas, vilket innebar att inrättande kunde ske redan då. HD hänvisade till 29 § KöpL och menade att någon specialreklamation om skadestånd inte behövdes; leverantören skulle vid osäkerhet kunna ha frågat motparten om dennes avsikter. Reklamation ansågs således ha skett i tid.

Rättsfallet har varit föremål för en del diskussion. Madsen är generellt skeptisk till förekomsten av en allmän reklameringsplikt utanför det lagreglerade området – han kallar den för en *fantomprincip*. Han menar att den slutsats som går att dra från HD:s uttalanden är att det *kan* föreligga en reklameringsplikt genom analogisk tillämpning av lagregler som gäller

---

¹³⁹ NJA 2007 s. 909 på s. 915.

närliggande rättsförhållanden, men att uttalandena i övrigt inte medger några säkrare slutsatser rörande reklamationskyldighet i andra situationer än den som prövades i målet.¹⁴⁰ Lindskog menar att rättsfallets prejudikat är begränsat till att det finns en reklamationsplikt i ett fortvarigt avtalsförhållande med ömsesidiga rättigheter och skyldigheter, under förutsättning att motpartens klargörandebehov kräver reklamation.¹⁴¹

Herre menar att HD etablerat en klar och tydlig regel med innebörden att om en uppsägning möts med en neutral reklamation, så finns det ingen anledning att dessutom kräva specialreklamation om skadestånd. Samtidigt finner Herre regeln begränsad till fall där uppsägningen efter protest inte följs av någon fullgörelse från den uppsägande partens sida; om fullgörelse sker lär det krävas särskilt meddelande med krav på skadestånd inom skälig tid efter kännedom om fullgörelsen.¹⁴² Ramberg tar uttalandet om analog tillämpning till intäkt för att avtalstypen blir avgörande för omfattningen av reklamationsplikten, eftersom närallgande avtalsförhållanden ska beaktas enligt HD.¹⁴³

I doktrinen dras således olika slutsatser om rättsfallets prejudikatvärde. Jag finner för egen del att det ovan citerade uttalandet rimligen måste uppfattas som att HD anser det finnas en allmän inomobligatorisk reklamationsplikt. Dock ger det HD anför bara stöd för en sådan plikt i kommersiella förhållanden.

4.4 Samtida rättspraxis

4.4.1 NJA 2017 s. 203 (Kravmjölken)

I NJA 2017 s. 203 hade ett mejeri fått regelbundna mjölkleveranser från ett lantbruk. Det fanns mellan parterna en särskild prisöverenskommelse om att mejeriet skulle betala tilläggsersättning för mjölk som var KRAV-godkänd. Med tiden slutade mejeriet dock betala tilläggsersättning, med motiveringen att prisöverenskommelsen hävdades på grund av ett väsentligt avtalsbrott från lantbrukets sida – man hade använt ett foder som inte var KRAV-godkänt. Lantbruket fortsatte under åren att leverera mjölk till mejeriet, men fick då bara betalt en grundersättning för konventionell mjölk. Nio år senare väckte

---

¹⁴⁰ Se Madsen (Infotorg Juridik 2010).

¹⁴¹ Jfr JustR Lindskogs tillägg i NJA 2008 s. 243 (se även avsnitt 2.2.3.1).

¹⁴² Se Herre (JT 2007-08) s. 908.

¹⁴³ Se Ramberg (SvJT 2010a) s. 148.

lantbruket talan mot mejeriet och krävde i första hand att den upplupna tilläggsersättningen skulle utbetalas, i andra hand att man skulle tilldömas skadestånd.

TR fann att mejeriets hävning av prisöverenskommelsen saknade grund, men att lantbruket enligt 52 § 3 st. KöpL samt allmänna kontraktsrättsliga principer i kommersiella förhållanden tagit orimligt lång tid (nio år) på sig att reklamera, varför anspråket prekluderades. HovR höll med om att hävningen var obefogad, men eftersom lantbruket fullgjort sin prestation befanns situationen vara helt inom det lagreglerade området och utan krav på reklamation. Det ansågs då inte lämpligt att ålägga en reklamationsplikt utifrån allmänna rättsgrundsatsen. Lantbrukets talan kunde därför bifallas. HD konstaterade först att en ren tillämpning av 52 § 1 st. KöpL inte medförde någon reklamationsplikt för säljaren i ett enkelt fall av en köparens obefogade hävning av ett köp. Med hänvisning till att fallet gällde hävning av en särskild prisöverenskommelse som avsåg kommande leveranser i ett långvarigt avtalsförhållande, tryckte HD dock på parternas lojalitets-, upplysnings- och klagörandeplikt, också vid avtalsbrott. HD hänvisade vidare till NJA 2007 s. 909 och uttalade att det ”av allmänna kontraktsrättsliga principer följer att en avtalspart som vill göra gällande påföljder på grund av avtalsbrott, t.ex. skadestånd, inte kan förhålla sig passiv”. Även om mejeriets hävning i och för sig var obefogad, ansågs lantbruket ha varit långvarigt passivt genom att inte under nio års tid meddela att man inte accepterade hävningen. Lantbruket kunde därmed inte göra sina anspråk gällande.

Jag konstaterar att HD i NJA 2017 s. 203 och NJA 2007 s. 909 identifierat en allmän rättsgrundsats, om än uttryckt i termer av passivitetsverkan snarare än verkan av utebliven reklamation. Effekten av den av HD identifierade passivitetsregeln lär dock bli densamma som effekten av en regel om allmän reklamationsplikt. Jag läser regeln som ”en avtalspart som [visavi sin motpart] vill göra gällande påföljder på grund av avtalsbrott ... kan inte förhålla sig passiv [mot motparten]”. Att i denna kontext ”inte förhålla sig passiv” måste väl i praktiken innebära att den förfördelade lämnar ett (reklamations-)meddelande till sin motpart.

4.4.2 NJA 2017 s. 1195 (Skogssällskapet)

Rättsfallet NJA 2017 s. 1195 har redan nämnts i kapitel 3 om den lagreglerade reklamationsplikten. Även om i rättsfallet i sig handlar om

jordabalkens reklamationsregler har jag valt att ta med det också i innevarande kapitel. Anledningen är att HD i detta rättsfall modifierar en reklamationsregel i JB, bort från dess ordalydelse enligt lagtexten, med hänvisning till en allmän princip om rättsverkan av passivitet.

En säljare av fast egendom var redan vid försäljningen medveten om fel i fastigheterna. Köparen reklamerade felet först efter 4,5 år och krävde ersättning. Säljaren bestred kravet på den grunden att reklamation inte gjorts inom skäligen tid enligt 4 kap. 19a § 1 st. JB. Köparen åberopade undantag från reklamationsplikten enligt 4 kap. 19a § 2 st. JB på grund av att säljaren agerat grovt vårdslöst eller i strid mot tro och heder. Trots att nämnda lagrum entydigt gör undantag från reklamationsplikten i en sådan situation av illojalt säljarbete som var aktuell i målet, valde HD att ta hänsyn till uttalanden i förarbetena med innebörden att passivitet från köparens sida enligt allmänna principer kan medföra förlust av rätten att åberopa felet. HD fann just en sådan allmän princip om passivitetsverkan i de ovan beskrivna rättsfallen NJA 2017 s. 203 och NJA 2007 s. 909, och uttalade således att köparen inte kunde vara passiv under hela den tioåriga preskriptionstiden, trots att säljaren av fast egendom agerat i strid mot tro och heder.

Hur lång passivitet som kan godtas efter det att köparen har fått vetskap om felet ansågs bero av omständigheterna. HD lyfte fram flera utgångspunkter att beakta. Förutom arten och graden av illojalitet på den avtalsbrytande partens sida pekade man på skadebegränsningsintresset och risken att motparten kunnat spekulera på den avtalsbrytande partens bekostnad. Vidare ansåg HD att köparen ska ha en väl tilltagen tid på sig att överväga sin situation efter vetskap om felet, och att passivitetsverkan inte bör inträda förrän säljaren har haft en beaktansvärd nackdel av köparens passivitet. I det aktuella fallet ansågs 4,5 år inte vara tillräckligt lång tid för att passivitetsverkan skulle inträda.

HD följer alltså linjen från de tidigare refererade rättsfallen och pratar hellre om passivitetsregel än reklamation. Icke desto mindre menar jag att HD även i detta rättsfall *de facto* bekräftar att det finns en allmän reklamationsplikt utanför det lagreglerade området.¹⁴⁴ Man kan uppfatta HD:s domskäl som att den allmänna reklamationsplikten inte ansågs vara tillämplig i fallet

---

¹⁴⁴ Det kan noteras att föredragandens förslag innebar samma domslut, men motiverat som att *reklamation* skett i rätt tid. Vidare uttalade HD följande i p. 15: ”Uttalandena om skyldighet att meddela motparten får ändå anses ge uttryck för en allmän skyldighet, grundad bl.a. på lojalitetsskäl, att informera motparten.” – att informera motparten är i min mening detsamma som att reklamera.

eftersom sakfrågan föll *inom* lagregeln i JB (modifierad med den allmänna passivitetsprincipen).

4.4.3 NJA 2018 s. 127 (Flyget till Antalya)

NJA 2018 s. 127 gällde flygpasagerares rätt till ersättning vid försenad landning (dvs. dröjsmål i utförd tjänst). Rätten till ersättning regleras av flygpasagerarförordningen¹⁴⁵ med schabloniserade ersättningsnivåer. Flygbolaget bestred alltså inte förutsättningarna för ersättning i sig, men menade att flygpasagerarna hade reklamerat för sent – ca två år och tre månader efter avslutad flygresa. Flygpasagerarna bestred reklamationsplikt och menade att reklamationen i vart fall gjorts i tid.

HD:s domskäl var omfattande. Man konstaterade först att varken flygpasagerarförordningen eller annan relevant EU-rätt innehåller någon reklamationsregel. Därefter gick HD igenom de olika lagfästa reklamationsreglerna vid dröjsmål och fel, diskuterade dess syften och ändamål samt fann dem generellt tillämpliga på det avtalsrättsliga området. Med hänvisning till flera av de rättsfall som refererats i detta kapitel konstaterade HD följande:

*”Sammantaget får det som huvudregel i svensk rätt anses föreligga en allmän princip på det kontraktsrättsliga området om reklamationskyldighet för den som vill göra gällande krav på ersättning till följd av att prestationen har utförts för sent. En konsekvens av en utebliven reklamation är i sådana fall att den berättigade parten förlorar rätten att bl.a. kräva skadestånd eller liknande ersättning.”*¹⁴⁶

HD diskuterade vidare reklamationsfristens längd, med utgångspunkt i begreppet *inom skälig tid* inom det lagreglerade området. HD ansåg att vad som är skälig tid får avgöras av omständigheterna i det enskilda fallet, men att det generellt sett inte finns några sakliga skäl att dröja med reklamation när den skadelidande parten omedelbart får vetskap om dröjsmålet i avtalsprestationen. HD poängterade dock att påtagligt annorlunda omständigheter kan råda vid fel eller när det är komplicerat att utreda om skada har skett och vidden av densamma. Gällande startpunkten för den skäliga tiden fann HD att reklamationsfristen vid fråga om dröjsmål generellt startar vid varans avlämnande eller tjänstens avslutande, snarare än när den drabbade märkt eller bort ha märkt dröjsmålet.

---

¹⁴⁵ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 261/2004 av den 11 februari 2004.

¹⁴⁶ NJA 2018 s. 127, p. 31 i HD:s domskäl.

Den undre tidsgränsen för rättidig reklamation vid försenad flygning satte HD till två månader från resans avslutande, synbarligen utan att begränsa sig till konsumentfallet. HD ansåg att drygt två år och tre månader efter resans slut inte låg inom skälig tid. Flygpassagerarnas rätt till ersättning hade därför prekluderats.

Med tanke på de utförliga domskälen menar jag att NJA 2018 s. 127 är det ledande rättsfallet på reklamationsområdet. Att rättsfallet bara är några år gammalt stärker min uppfattning. Frågan är emellertid hur heltäckande definition av den allmänna reklamationsplikten som rättsfallet kan anses ge. Notera att det enligt citatet ovan är fråga om en huvudregel – det kan alltså finnas undantag.

Andersson fäster uppmärksamhet vid just detta och menar att man får skilja på två situationer. Om det i och för sig finns en lagreglering som omfattar situationen under prövning, men denna lagreglering saknas regler för reklamation, får man utgå ifrån att reklamation ändå krävs enligt huvudregeln om en allmän reklamationsplikt. Så var fallet i NJA 2018 s. 127, och begreppet ”huvudregel” blir meningslöst om det inte gäller i utgångsläget. Den andra situationen är då det i den aktuella lagregleringen finns indikationer på att reklamationsplikt inte ska finnas, t.ex. om lagens påföljdsystem gör reklamation överflödig. I denna situation menar Andersson att det kan tänkas att huvudregeln inte gäller.¹⁴⁷

Andersson uppfattar vidare NJA 2018 s. 127 som en skärpning av synen på reklamationsfristens längd, i synnerhet när den skadelidande parten har faktiskt vetskap om avtalsbrottet i omedelbar anslutning till detsamma.¹⁴⁸

Slutligen vill jag understryka att rättsfallet i sak handlade om dröjsmål (även om de allmänna resonemangen i domen var bredare). Det kan vara på sin plats att erinra sig detta om man vill tillämpa HD:s uttalanden vid fel och andra avtalsbrott.

---

¹⁴⁷ Se Andersson (2019) s. 381 f.

¹⁴⁸ Se Andersson (2019) s. 382 f.

4.4.4 HD:s beslut i mål nr Ö 672-21 (Svartöns pris)

Rättsfallet¹⁴⁹ gällde frågan om det finns en reklamationskyldighet vid tvist om prisets skälighet enligt 36 § KTjL, där konsumenten betalat ett visst pris och senare, efter betalning, ansett det vara för högt. Frågan hade hänskjutits från TR för HD:s prövning enligt 56 kap. 13 § RB.

I ett allmänt avsnitt om reklamation hänvisade HD bl.a. till diverse lagregler samt NJA 2018 s. 127. HD uttalade att ”de nu angivna reglerna och principerna gäller dock reklamationskyldighet vid motpartens kontraktsbrott” och ansåg inte att de kunde innebära att en motsvarande meddelandeskyldighet måste finnas för andra situationer. HD övervägde vidare om regeln i 47 § KöpL (enligt vilken en köparens uteblivna reklamation mot ett fakturerat överpris får rättsföljden att bevisbördan övergår på köparen att visa att ett lägre pris har avtalats) kunde tillämpas analogt vid konsumenttjänster. Med hänvisning till uttalanden i lagförarbetena kom HD fram till att så inte var lämpligt.

HD:s slutsats blev därmed att oenighet om vad som ska anses vara skäligt pris för en utförd tjänst är en sådan situation där det inte finns någon skyldighet att reklamera. Däremot konstaterade HD, med hänvisning bl.a. till NJA 2017 s. 203, att rättigheter kan gå förlorade på grund av passivitet enligt allmänna förmögenhetsrättsliga principer. Det fanns också enligt HD stöd i NJA 1989 s. 224 och NJA 2005 s. 142 för att det mer specifikt föreligger en skyldighet att framställa krav på återbetalning inom viss tid för att denna rätt inte ska försittas på grund av passivitet.

HD:s uttalanden kan, i min mening, uppfattas som att även om det finns en allmän reklamationsplikt vid avtalsbrott, så gäller den bara avtalsbrott i strikt mening. Jag menar i och för sig att även en överfakturering skulle väl kunna ses som ett brott mot vad man avtalat – att en avtalad prestation inte ska debiteras till ett oskäligt högt pris borde åtminstone kunna betraktas som ett underförstått avtalsvillkor.¹⁵⁰ Uppenbarligen såg inte HD så på saken.

Vidare noterar jag att detta färskta rättsfall är ännu ett exempel på att HD lägger vikt vid passivitetsfrågor. Slutligen innehåller rättsfallet ett intressant

---

¹⁴⁹ HD:s beslut 11 januari 2022 i mål nr Ö 672-21.

¹⁵⁰ Ramberg delar min uppfattning, enligt ett uttalande vid en kurs om kontraktsbrott och påföljder den 3 maj 2022 i Malmö.

uttalande *obiter dictum* om rättsverkan av försummad reklamation.¹⁵¹ Jag återkommer till saken i avsnitt 5.5.

4.5 Doktrins inställning

Som framgått av föregående avsnitt har rättspraxis om allmän inomobligatorisk reklamationsplikt utvecklats ”stötvis” under det senaste hundratalet år. Utvecklingen kan, något förenklat, beskrivas i tre vågor. Efter ett fåtal HD-rättsfall i en första våg under tidigt 1900-tal hände inte mycket förrän under en period av knappt tjugo år runt millennieskiftet, då det kom en andra våg av rättsfall. Under de senaste fem åren har det så kommit en tredje våg av HD-rättsfall. Denna utveckling bör man ha i åtanke när man studerar vilka uppfattningar i frågan som doktrinen ger uttryck för. Det är exempelvis viktigt att notera efter vilken våg som ett visst uttalande har gjorts, eller kanske än mer intressant, vilken våg som ännu inte inträffat då uttalandet gjordes.

Med hänsyn till denna trevågsutveckling har jag valt att endast presentera doktrin från tiden efter den andra vågen och framåt; härigenom minskar risken för att lyfta fram uttalanden som med tanke på rättsutvecklingen har förlorat sin aktualitet. Tillgången på äldre doktrin är hursomhelst begränsad.

Herre finner stöd i vissa köprättsliga förarbeten för en allmän obligationsrättslig princip som innebär att den part som finner motpartens prestation icke avtalsenlig har att underrätta motparten inom skälig tid. Han pekar särskilt på NJA 1989 s. 224, NJA 1994 s. 532, NJA 2005 s. 142 samt NJA 2007 s. 909 som uttryck för existensen av en sådan princip.¹⁵² Utan att ta definitiv ställning i frågan konstaterar Herre (efter den andra vågen av rättsfall men före den tredje) att förarbeten, doktrin och rättspraxis ”med viss styrka” talar för att det finns en allmän reklamationskyldighet vid fel i utförd prestation, vid äventyr av preklusion.¹⁵³

Ramberg menar, efter den andra vågen av rättsfall, att det ”med stor sannolikhet” finns en allmän skyldighet att reklamera ett avtalsbrott till motparten även då en sådan skyldighet inte följer av uttrycklig lag; hon hänvisar bl.a. till NJA 1992 s. 728 och NJA 2007 s. 909. Med detta sagt

---

¹⁵¹ Uttalandet återfinns i p. 10 i HD:s domskäl.

¹⁵² Se Herre (2010) s. 127 ff.

¹⁵³ Se Herre (2010) s. 133.

konstaterar hon samtidigt att det råder stor osäkerhet om reklamationsplikens närmare innehåll.¹⁵⁴ Efter den tredje vågen av rättsfall förefaller Ramberg säkrare när det gäller själva existensen av en allmän reklamationsplikt. Hon anser, med hänvisning till NJA 2017 s. 203, NJA 2017 s. 1195 och NJA 2018 s. 127, det numera vara klarlagt i rättspraxis att skyldigheten att reklamera avtalsbrott är en allmän princip inom avtalsrätten. Fortfarande anser hon dock att rättsläget är oklart gällande reklamationsfristens startpunkt och längd, liksom rättsföljden vid för sen reklamation.¹⁵⁵

Kleineman ger uttryck för en liknande uppfattning. Han finner det oomtvistat att det finns en allmän princip om skyldighet att reklamera vid kontraktsbrott, men att konsensus inte råder om hur långt reklamationsplikten sträcker sig eller vid vilka situationer som den har rättighetspåverkande karaktär.¹⁵⁶ Uttalandet gjordes vid tiden efter den andra vågen av HD-rättsfall.

Under samma period observerar Marszalek att en vanlig uppfattning i doktrinen är att det av en generell inomobligatorisk lojalitetsplikt följer en skyldighet att reklamera avtalsbrott, men att doktrinen samtidigt inte är överens om huruvida det ens finns en allmän lojalitetsplikt. Marszalek har dock inställningen att en reklamationsplikt knappast förutsätter att det existerar en allmän lojalitetsplikt; reklamationsinstitutet står på egna ben.¹⁵⁷

Lindskog intar, som nämnts tidigare, en restriktiv position i frågan.¹⁵⁸ Han finner det otänkbart med en allmän reklamationsplikt i form av en generellt tillämplig regel där viss tids passivitet i sig leder till en rättighetsförlust, eftersom en regel som medför rättighetsförlust efter en absolut bestämd tid skulle förutsätta lagstöd (och därmed inte vara en allmän regel, min anmärkning). Dock öppnar Lindskog, med hänvisning till NJA 2018 s. 127, för reklamationsregler för vissa typfall, baserade på en subjektiv förutsättning rörande det ifrågavarande förhållandet och där reklamationsfristen är relativt bestämd. Lindskog förefaller anse att prejudikatvärdet av NJA 2018 s. 127 är begränsat till ett typfall (dröjsmål vid flygresor) och att HD:s uttalande¹⁵⁹ om en huvudregel om allmän reklamationsplikt går långt utanför rättsfrågan i målet.

---

¹⁵⁴ Se Ramberg (SvJT 2010a) s. 143 f.

¹⁵⁵ Se Ramberg & Ramberg (2019) s. 246.

¹⁵⁶ Se Kleineman (2010) s. 334.

¹⁵⁷ Se Marszalek (JT 2013–14) s. 878 f.

¹⁵⁸ Se avsnitt 2.3.3.

¹⁵⁹ Se avsnitt 4.4.3 och det däri citerade HD-uttalandet.

Andersson finner att den tredje vågens rättsfall ger samstämmigt uttryck för att det föreligger en huvudregel om allmän inomobligatorisk reklamations-skyldighet vid såväl dröjsmål som fel även utanför det lagreglerade området. Han menar att den förhärskande uppfattningen i doktrinen därmed bekräftats; huvudregelns existens anses vara mycket välgrundad. Dock varnar han för att det alltjämt bara är en huvudregel som kan ha sina undantag.¹⁶⁰ Andersson anser att det, den tredje rättsfallsvågen till trots, alltjämt saknas direkt vägledning från HD gällande reklamationsfristens längd för vissa avtalstyper.¹⁶¹

Jag konstaterar att den klart dominerande uppfattningen bland doktrinen representanter är att det numera finns en allmän inomobligatorisk reklamationsplikt utanför det lagreglerade området, och att detta stämmer överens med den tredje vågen av HD-rättsfall. Dock kvarstår det osäkerhet kring eventuella undantag från denna princip, liksom reklamationspliktens närmare innehåll, särskilt när det gäller reklamationsfristens startpunkt och längd.

4.6 Allmän inomobligatorisk reklamationsplikt – en domarskapad rätt

4.6.1 Inledning

Detta kapitel har till stor del handlat om hur HD i ett antal rättsfall under årens lopp behandlat frågan om reklamations-skyldighet i avtalsförhållanden utan stöd i lag. Som framgår ovan har det, enligt doktrinen dominerande uppfattning i vilken jag instämmer, vuxit fram en rättsprincip eller allmän rättsgrundsats med innebörden att det finns en allmän inomobligatorisk reklamationsplikt i svensk rätt. Eftersom det i uppsatsens första forskningsfråga också ingår att besvara hur den allmänna reklamationsplikten har tillkommit, är det relevant att diskutera hur HD gått tillväga vid denna domarskapade rättsbildning.

---

¹⁶⁰ Se Andersson (2019) s. 382. Jfr även diskussionen i avsnitt 4.4.3.

¹⁶¹ Se Andersson (2022) s. 40 f.

4.6.2 Rättskällor vid civilrättslig problemlösning

Hur agerar HD när man ställs inför uppgiften att finna en rättsregel som löser ett civilrättsligt problem där det vare sig finns lagstöd eller ett uttryckligt avtalsinnehåll att luta sig mot? Ett illustrativt exempel och informativt svar på denna fråga ges i rättsfallet NJA 2009 s. 672 (Malmbergsbagaren). Rättsfrågan hade stora likheter med reklamationsplikten – det handlade om att avgöra vad som är skälig uppsägningstid vid ett långvarigt distributionsavtal. HD konstaterade att det saknas lag om distributionsavtal, men att det är en allmän avtalsrättslig princip att tillsvidareavtal kan sägas upp. Frågan var om principen var förknippad med något varsel – gick det att säga upp avtalet med omedelbar verkan, eller fanns det en uppsägningstid? HD kom fram till att skälig uppsägningstid var tre månader i det aktuella fallet, men det intressanta är hur de kom fram till detta.

HD tog vid sin bedömning hänsyn till möjliga *analogier* till näraliggande lagar. Vidare gjorde man *ändamålsövärganden* och hänvisade till *standardavtalspraxis, svensk rättspraxis, utländsk rättspraxis* samt *soft law*.¹⁶² Ramberg menar att rättsfallets räckvidd är sådan att detta urval av rättskällor kan tillämpas vid problemlösning inom all civilrätt när det saknas uttrycklig lag och innehållet i allmänna principer ska bedömas.¹⁶³

Ramberg har gjort en intressant undersökning¹⁶⁴ av vilka rättskällor som HD hänvisat till i det större antal rättsfall som behandlat rättsfrågor om passivitet sedan avtalslagens tillkomst 1915.¹⁶⁵ Hon kommer fram till att i den äldre tidens rättsfall, 1915-1962, angav HD endast i 10 % av rättsfallen vilken rättskälla man baserade sina uttalanden på. I hela 90 % av rättsfallen gjorde HD således ingen rättskällehänvisning alls!¹⁶⁶ Situationen har ändrats påtagligt i modern tid. För de rättsfall om passivitet som förekommit under åren 1980-2018 fann Ramberg att HD hänvisat till prejudikat i nästan 2/3 av rättsfallen, till analogier i nästan vartannat rättsfall, och därefter till lämplighetsövärganden, doktrin och förarbeten i fallande ordning. Utländsk rätt,

---

¹⁶² Det kan noteras att doktrin saknas i denna uppräkningslista.

¹⁶³ Se Ramberg (SvJT 2010b) s. 97 f.

¹⁶⁴ Undersökningen beskrivs i Ramberg (SvJT 2019).

¹⁶⁵ AvtL innehåller som bekant enbart några få passivitetsregler för speciella situationer. Den dominerande majoriteten av de rättsfall som Ramberg undersökt torde därför falla utanför det lagreglerade området – i vart fall utanför AvtL.

¹⁶⁶ Se Ramberg (SvJT 2019) s. 275.

soft law och lagrum hänvisades inte till alls. Rättskällehänvisning saknades helt i en knapp tredjedel av rättsfallen.¹⁶⁷

Ramberg konstaterar att HD numera är benägna att göra generella uttalanden långt bortom omständigheterna i det enskilda fallet, oftast med en ingående förklaring av vilka rättskällor man lutat sig mot. HD ger alltså en bredare och mer omfattande vägledning. Konsekvensen blir enligt Ramberg att HD:s roll vuxit på bekostnad av rättsvetenskapen, vilket i sig innebär en maktförskjutning som Ramberg anser vara nödvändig för att skapa en fungerande rättsordning när lagstiftaren ”abdikerat från ansvaret att klarlägga vad som gäller”.¹⁶⁸

För egen del finner jag det intressant att HD frekvent hänvisar till analogier, vilket kommer att diskuteras i nästa avsnitt.

4.6.3 Analogier

Det finns två olika sätt på vilka existensen av en rättsprincip om allmän inomobligatorisk reklamationsplikt skulle kunna avgöras genom analogier till lagstiftning. Vid lagtolkning *ex analogia* läggs förekomsten av lagregler i en eller flera författningar till grund för uppfattningen att de kan tillämpas även i andra sammanhang, varvid de kan komma att spänna upp en generell rättsprincip. Om lagregleringen endast reglerar vissa snävt avgränsade situationer, kan detta i stället utgöra grunden för ett motsatsslut (lagtolkning *e contrario*) om att det inte existerar någon generaliserad rättsprincip.¹⁶⁹

Ramberg menar att HD sällan för utvecklade resonemang om analogier.¹⁷⁰ I sammanhanget kan det noteras att i två av de senaste rättsfallen som diskuterades i avsnitt 4.4 förde HD faktiskt ett utförligt analogiresonemang utifrån förekomsten av ett antal olika lagbestämmelser om reklamation. I ett av rättsfallen, NJA 2018 s. 127, redogjorde HD för fem lagbestämmelser och fann att dessa *ex analogia* kunde läggas till grund för en inom hela kontrakträtten giltig princip.¹⁷¹ I det andra rättsfallet, NJA 2017 s. 1195, förde HD ett resonemang om reklamationsregler i inte mindre än sju olika lagar, dock utan att i detta fall anse sig kunna komma fram till någon

---

¹⁶⁷ Se Ramberg (SvJT 2019) s. 276.

¹⁶⁸ Se Ramberg (SvJT 2019) s. 280.

¹⁶⁹ Jfr diskussionen om AvtL och en allmän passivitetsprincip i Ramberg (SvJT 2019) s. 278.

¹⁷⁰ Se Ramberg (SvJT 2019) s. 278.

¹⁷¹ Se NJA 2018 s. 127, p. 21-22 i HD:s domskäl.

generell slutsats om hur lång tid som krävs för att passivitet ska få rättsverkan.¹⁷²

Kleineman ifrågasätter, med åberopande av Håstad, om det är lämpligt att låta reklamerationsreglerna i KöpL fungera som analog rättskälla för andra avtalstyper än köp av lös egendom, dels för att de är komplicerade, dels för att reklamerationsprinciper rent allmänt bör tillämpas restriktivt.¹⁷³ Hultmark är inne på samma spår. Hon pekar på att rättsverkan av försummad reklamation varierar mellan olika lagar och att den splittrade lagregleringen inte med säkerhet kan anses uttrycka en allmän princip, varför det enligt henne är olämpligt med analog tillämpning utanför det lagreglerade området.¹⁷⁴

Ledande representanter för svensk doktrin har alltså framfört tvivel om det lämpliga i att basera en allmän reklamerationsplikt på analogier till lagreglerade områden. Detta har dock inte hindrat HD från analog tillämpning, även om man i vissa fall inte varit eniga. Som framgick i avsnitt 4.3.1 gjorde ju HD:s minoritet i NJA 1989 s. 224 analogier till reklamerationsbestämmelserna i KTjL; JustR Lind kom till och med fram till att det fanns en allmän princip om reklamerationsanskyldighet inom civilrätten. I NJA 2007 s. 909 slog HD, som redan nämnts i avsnitt 4.3.5, fast att det i vissa fall kan vara lämpligt att tillämpa lagfästa regler analogt på likartade avtalsförhållanden där lagreglering saknas. Till dessa ska läggas de alldeles ovan diskuterade rättsfallen NJA 2018 s. 127 och NJA 2017 s. 1195.

4.6.4 Den principstyrda rätten

En annan infallsvinkel är att betrakta HD:s arbete utifrån den amerikanske rättsfilosofen Ronald Dworkins teori om *law as integrity*, som Svensson undersökt i ett antal arbeten och benämner *den principstyrda rätten*. Enligt teorin innehåller rätten, utöver rättsregler i lag, förarbeten och prejudikat, även rättsprinciper som rättsreglerna grundas på. Rättsprinciperna utgör de rättfärdigande skälen för rättsreglerna och behöver enligt teorin inte vara del av gällande rätt på grund av hur de tillkommit (t.ex. genom lagstiftning), utan kan snarare ingå i den gällande rätten genom sitt innehåll.¹⁷⁵

Det finns exempel på rättsfall där HD uttryckligen diskuterar förekomsten av sådana övergripande rättsprinciper. I NJA 2019 s. 23 var fråga om rätt

---

¹⁷² Se NJA 2017 s. 1195, p. 19 i HD:s domskäl.

¹⁷³ Se Kleineman (2010) s. 333 f.

¹⁷⁴ Se Hultmark (1996) s. 152 f.

¹⁷⁵ Se Svensson (NJ 2017) s. 79. Se även Peczenik (1995) s. 92.

vid avslutande av samboförhållande till återbetalning av kostnader som lagts ner på sambos egendom. HD uttalade att ”det kan vara fråga om obehörig vinst som en övergripande princip (metanorm) som ligger bakom och kan förklara olika regler i rättssystemet och som kan påverka rättstillämpningen på olika sätt, t.ex. som en faktor av betydelse när regler ska tolkas”.

De rättfärdigande skälen, som Dworkin kallar för den *institutionella moralen* och som HD enligt ovan alltså benämnde *metanorm*, kan enligt Svensson användas för att precisera, fylla ut eller modifiera rättsreglerna i de traditionella rättskällorna.¹⁷⁶ Det förefaller vara just detta som HD ägnade sig åt i NJA 2017 s. 1195. Här var det ju fråga om en i och för sig tydlig lagregel som föreskrev undantag från reklamationskyldighet vid grov vårdslöshet från den avtalsbrytandes sida. Genom att studera förarbetena kunde HD härleda de rättfärdigande skälen för rättsregeln, med resultatet att HD fann att en allmän rättsgrundsats om passivitetsverkan var tillämplig. Med hjälp av den principstyrda rätten modifierades lagregleringen till att *de facto* innebära att köparens rätt att åberopa fel i fastighet var mer inskränkt än vad som framgick av lagregelns ordalydelse. HD gick tillväga på liknande vis i NJA 2017 s. 203.

Svensson menar att de rättfärdigande skälen även kan användas för att vidareutveckla kontraktsrätten i brist på i förhand givna lagregler.¹⁷⁷ Det är givetvis endast riksdagen som enligt 8 kap. 1-2 §§ RF är behörig att meddela föreskrifter (dvs. lag) inom kontraktsrätten. Om en domstol kommer fram till att det saknas lagstöd för att lösa en uppkommen rättsfråga måste man likväl, enligt principen om förbud mot *non liquet*, komma till ett domslut i målet. Detta kan inbegripa att man identifierar och tillämpar allmänna kontraktsrättsliga principer. Genom att undersöka de rättfärdigande skälen som ligger bakom dessa allmänna principer kan domaren åstadkomma en vidareutvecklad rätt som uppfyller kraven på tydlighet, förutsebarhet och att lika fall behandlas lika.¹⁷⁸

Som exempel på sådan vidareutveckling av kontraktsrätten nämner Svensson rättsfallet NJA 2009 s. 672, vilket berördes i avsnitt 4.6.2 ovan. Genom analogi- och ändamålsöverväganden identifierade alltså HD här en allmän rättsprincip om skälig uppsägningstid vid avslutande av tillsvidareavtal.

---

¹⁷⁶ Se Svensson (NJ 2017) s. 80.

¹⁷⁷ Se Svensson (NJ 2017) s. 98 ff.

¹⁷⁸ Se Svensson (NJ 2017) s. 99.

Jag vill föra fram ett annat och mer nutida exempel i form av NJA 2018 s. 127. I rättsfallet gick HD omsorgsfullt igenom lagstiftning, rättspraxis och ändamålsaspekter för att komma fram till den sammantagna insikten att det finns en allmän princip på det kontraktsrättsliga området om reklamations- skyldighet för den som vill göra gällande krav på ersättning vid dröjsmål.

Man kan alltså i min mening med fog uppfatta HD:s arbete särskilt under den tredje vågen av rättsfall, där allmänna kontraktsrättsliga principer om reklamationsplikt och passivitetsverkan lyfts fram, som ett uttryck för den principstyrda rätten.

5 Reklamation vid komplexa tjänster

5.1 Inledning

Som framkommit inledningsvis syftar begreppet komplexa immateriella tjänster, i denna uppsats, på uppdragsbaserade tjänster (konsulttjänster) som inte är knutna till något fysiskt föremål. Det finns i dessa fall typiskt sett en skillnad i insikt, kompetens eller erfarenhet mellan uppdragsgivare och uppdragstagare. Vidare är det vanligen svårt för uppdragsgivaren att avgöra om tjänsten har utförts i enlighet med avtalet, eller om det finns brister i utförande som har sin grund i vårdslöshet från uppdragstagarens sida.¹⁷⁹

Som framgått av föregående kapitel verkar det åtminstone som huvudregel finnas en allmän inomobligatorisk reklamationsplikt vid avtalsbrott, även om lagreglering saknas. Det finns inget i vare sig rättspraxis eller doktrin som ger anledning att anta något annat än att även komplexa immateriella tjänster omfattas av den allmänna inomobligatoriska reklamationsplikten. Exempelvis utläser Kleineman redan ur NJA 1994 s. 532, som avsåg en komplex immateriell tjänst i form av en teknisk undersökning av ett varuprovs egenskaper, att HD inte bort pröva reklamationsinvändningen om det överhuvudtaget inte hade funnits någon allmän reklamationsplikt.¹⁸⁰ Vidare konstaterar Ramberg att det med hänsyn till ändamålsöverbäganden och HD:s praxis finns en plikt att reklamera mot vårdslös rådgivning.¹⁸¹ Herre gör bedömningen att oavsett om uppdragsgivaren är konsument eller näringsidkare bör det finnas en allmän reklamationsplikt som också omfattar immateriella tjänster.¹⁸²

Vad som däremot inte är klart är vilka krav som – med hänsyn till den speciella karaktären hos komplexa immateriella tjänster – kan ställas på den reklamerande för att reklamationsplikten ska anses vara uppfylld. Detta kapitel söker således svaret på uppsatsens andra frågeställning genom nedslag i några vanliga typer av komplexa immateriella tjänster.

---

¹⁷⁹ Se Kleineman (2010) s. 339.

¹⁸⁰ Se Kleineman (2010) s. 344 f. Se även avsnitt 4.3.3.

¹⁸¹ Se Ramberg (SvJT 2010a) s. 142 och 155.

¹⁸² Se Herre (2010) s. 139.

5.2 Något om juridisk rådgivning

Det saknas direkt vägledande praxis från HD när det gäller reklamationsplikens innehåll vid vårdslös rådgivning från advokater och jurister.¹⁸³ Det blir därför nödvändigt att fokusera på doktrin och underinstansavgöranden. Ramberg har gjort en framställning som det ofta hänvisas till.¹⁸⁴ Eftersom hennes framställning inte direkt motsägs av någon senare HD-praxis, anser jag att det hon har anfört bör tillmätas betydelse. Ramberg gör en noggrann ändamålsanalys¹⁸⁵ och kommer fram till att det saknas starka skäl för att klienternas reklamationsplikt mot advokater eller revisorer skulle vara sträng (i termer av hur skyndsamt reklamation måste göras). Klientens reklamation torde i praktiken sällan kunna minska skadeverkningarna av ett vårdslöst råd, och om rådgivaren söker klarhet om hur klienten ställer sig till saken går det att fråga (interpellera) klienten huruvida denne avser framföra anspråk på skadestånd. Ramberg ser inte heller någon risk för spekulation genom att klienten avvaktar med reklamation, eftersom en sådan risk inte gör sig gällande när den yrkade påföljden är skadestånd.¹⁸⁶ Klienten snarare än rådgivaren lär vara den som drabbas av en bevissäkringsförsämring om reklamationen drar ut på tiden. Ramberg menar att detta sammantaget talar för en relativt lindrig reklamationsskyldighet i termer av reklamationstid och konsekvensen av reklamationsförsummelse.¹⁸⁷

Kleineman är av liknande uppfattning. Han konstaterar att rådgivningstjänster är väsensskilda från köp av varor och finner det därför tveksamt att inom detta område tillämpa köprättens komplicerade reklamationsregler. Också han landar därför i slutsatsen att reklamationsplikten bör vara mindre sträng vid rådgivningstjänster, inte minst när det handlar om juridisk rådgivning. Som skäl för detta anför han främst att klienten som regel saknar möjlighet att utvärdera rådgivningen och att det generellt saknas anledning för klienten att självmant ”överpröva” rådgivarens arbete genom en *second opinion* eller liknande.¹⁸⁸ Detta påverkar också Kleinemans syn på när reklamationsfristen ska anses börja löpa, vilket jag återkommer till.¹⁸⁹

---

¹⁸³ Se Andersson (SvJT 2022) s. 41 och 61.

¹⁸⁴ Jag åsyftar Ramberg (SvJT 2010a).

¹⁸⁵ Jfr avsnitt 2.2.

¹⁸⁶ Jfr diskussionen i avsnitt 2.2.3.3.

¹⁸⁷ Se Ramberg (SvJT 2010a) s. 155 f. Se mer om detta i avsnitt 5.4 och 5.5.

¹⁸⁸ Se Kleineman (2010) s. 339 f., 346 ff. samt 359 f.

¹⁸⁹ Se närmare i avsnitt 5.4.

Även Andersson är av uppfattningen att reklamationsfristen i rådgivnings-sammanhang bör vara förhållandevis generös och således lindrigare än vid exempelvis köp av varor.¹⁹⁰

5.3 Något om överlåtelsebesiktningar

Inför en fastighetsöverlåtelse utförs ofta en teknisk undersökning av byggnaden – en överlåtelsebesiktning. Om det senare upptäckts dolda fel på fastighetens byggnad, kan köparen föra talan mot säljaren enligt reglerna i 4 kap. JB, eller eventuellt mot mäklaren. För fel som inte är att betrakta som dolda kan det ligga nära till hands för köparen att rikta krav mot besiktningsmannen, som borde ha upptäckt och påtalat felen före köpet. Förhållandet mellan beställare och besiktningsman omfattas inte av någon lag.

En överlåtelsebesiktning är en immateriell tjänst, varför besiktningsmannen snarare har ett omsorgsansvar än ett resultatansvar. Uppdraget ska utföras med fackmässighet, ett begrepp som dock är svårt att närmare definiera. Risken för att göra fel vid byggnadstekniska undersökningar är relativt stor, samtidigt som beställaren är i ett kunskapsmässigt underläge jämfört med besiktningsmannen. Att utreda ett fall av vårdslöshet från besiktningsmannens sida kräver som regel både en ny teknisk undersökning och att juridisk expertis konsulteras. Även om uppdraget är av engångsnatur bygger det på förtroende från uppdragsgivarens sida.¹⁹¹ Med tanke på dessa omständigheter menar jag därför att en överlåtelsebesiktning måste kategoriseras som en komplex immateriell tjänst.

Marszalek finner tillräckligt stöd i rättspraxis¹⁹², doktrin samt ändamåls-mässiga och rättssystematiska överväganden¹⁹³ för att det finns en allmän reklamationsplikt för en beställare som avser att rikta krav mot en besiktningsman på grund av fel i utförd överlåtelsebesiktning.¹⁹⁴ För det närmare innehållet i denna reklamationsplikt, se nedan.

---

¹⁹⁰ Se Andersson (SvJT 2022) s. 57.

¹⁹¹ Se Marszalek (JT 2013–14) s. 880 f.

¹⁹² Se NJA 2005 s. 142 samt underrättsavgörandet RH 2006:77.

¹⁹³ Genom analog tillämpning av 17 § KTjL snarare än att söka stöd i allmänna rättsgrundsatser.

¹⁹⁴ Se Marszalek (JT 2013–14) s. 885.

5.4 Reklamationsfristens startpunkt och längd

5.4.1 Inledning

I detta avsnitt undersöks vad som utmärker den allmänna reklamationsplikten vid avtal om komplexa immateriella tjänster när det gäller reklamationsfristens starttidpunkt och längd. Avsnittet inleds med att undersöka några särskilda omständigheter som skulle kunna påverka hur skyndsamt en reklamation måste göras vid denna typ av avtal för att reklamationen ska anses vara gjord i rätt tid.

5.4.2 Ansvarsförsäkringens betydelse

Man kan utgå ifrån att den som tillhandahåller professionella rådgivningstjänster har tecknat en försäkring mot skadeståndsansvar i händelse av vårdslös rådgivning. Skyldigheten att ansvarsförsäkra sig följer av lag, etiska regler eller standardavtal för respektive bransch.¹⁹⁵ Vid en första anblick kan det tyckas som att existensen av en ansvarsförsäkring motiverar en längre reklamationsperiod, eftersom rådgivaren typiskt sett inte drabbas hårt av en skadeståndsskyldighet (med undantag för självrisken). Ansvarsförsäkringens primära betydelse är reparativ, och klienten har som en del av erlagt arvode betalat för att det ska finnas ett försäkringsskydd som säkrar möjligheten till kompensation vid skada. Att lägga en sträng reklamationsplikt på klienten skulle motverka dessa ändamål.¹⁹⁶

Det finns emellertid också argument för att en ansvarsförsäkring skulle skärpa behovet av skyndsamt reklamation. För försäkringsbolagets del finns ett berättigat intresse av att kunna bevara möjligheten till regress samt att göra ersättningsreservationer. För rådgivaren själv kan reklamation vara viktig för att hinna anmäla försäkringsfallet i tid.¹⁹⁷

Det går därmed enligt min mening inte att dra några säkra slutsatser om försäkringsskyddets isolerade inverkan på reklamationsplikten, men det torde i vart fall knappast kunna bli fråga om att reklamationsplikten skärps.

---

¹⁹⁵ Se t.ex. Sveriges advokatsamfund, Regler för advokatverksamhet p. 2.6 för advokater, och 27 § RevL för revisorer.

¹⁹⁶ Se Ramberg (SvJT 2010a) s. 148 och 154. Jfr Marszalek (JT 2013-14) s. 894 som för fram motsvarande uppfattning för besiktningar vid fastighetsöverlåtelse.

¹⁹⁷ Se Kleinman (2010) s. 349 samt Andersson (SvJT 2022) s. 53.

Jag anser att de skäl som pekar i lindrande riktning har större tyngd; ansvarsförsäkring får betraktas som en självklarhet i sammanhanget och ska inte vara betungande för klienten.

5.4.3 Undersökningsplikt?

En annan faktor som skulle kunna påverka reklamationstiden är om det finns någon undersökningsplikt för den som drabbats av avtalsbrottet. Inom det lagreglerade området påverkar förekomsten av en skyldighet för mottagaren av en avtalad prestation att undersöka densamma den tid som anses skälig för reklamation.¹⁹⁸ Om ett avtalsbrott borde ha upptäckts genom mottagarens undersökning, skulle reklamationsfristen starta vid utgången av undersökningspliktens fullgörande, och närmare bestämt vid det tillfälle då mottagaren borde ha upptäckt avtalsbrottet.

Det är således relevant att utröna i vilken mån en icke lagfäst undersökningsplikt kan förknippas med den allmänna reklamationsplikten för en beställare av en komplex immateriell tjänst. Att så inte torde vara fallet följer enligt min mening redan av att det är fråga om väsentliga skillnader mellan exempelvis juridisk rådgivning och de avtalstyper där undersökningsplikten är lagfäst eller reglerad i standardavtal. Vid köp är det tydligt för köparen att det finns risk för att levererade varor kan vara felaktiga. Köparen har anledning att vara kritisk till det köpta föremålets kvalitet. Detsamma gäller vid entreprenadavtal, där det för beställaren oftast finns en konkret risk för att byggnaden i något avseende inte utförts i avtalat skick. Standardavtalen föreskriver en undersökningsplikt efter avlämnande och slutbesiktning för att ta höjd för risken att entreprenaden är behäftad med fel. De förhållandevis stränga reklamationsreglerna vid köp och entreprenad är en konsekvens av den förhållandevis stora risken för fel.¹⁹⁹

Det som sagts ovan kan ställas i kontrast till relationen mellan en advokat eller en revisor och dennes klient; relationen dem emellan präglas av ett stort förtroende. Ofta lämnar klienten konfidentiell information och vänder sig till rådgivaren i förlitan på dennes sakkunskap och tystnadsplikt. Kunskapsunderläget gör att klienten är i en beroendeställning. Dessutom är det ofta fråga om ett långvarigt avtalsförhållande där klienten regelbundet anropar rådgivning, vilket skapar en förstärkt lojalitetsplikt. I en relation av

---

¹⁹⁸ Jfr exempelvis redogörelsen för 31-32 §§ KöpL i avsnitt 3.2.

¹⁹⁹ Se Ramberg (SvJT 2010a) s. 150 f.

sådan karaktär kan det vara svårt för klienten att inse att rådgivningen varit vårdslös.²⁰⁰

Grundtanken med ett rådgivningsuppdrag är att rådets mottagare (klienten) ska kunna agera utifrån rådgivningen utan att först behöva kritiskt skärskåda rådet och ifrågasätta dess tillförlitlighet. Kleineman menar att beställaren av professionell rådgivning inte kan åläggas en undersökningsplikt.²⁰¹ På liknande vis resonerar Marszalek vid överlåtelsebesiktningar. Hans uppfattning är att beställaren generellt saknar erforderlig byggnadsteknisk kunskap för att kunna utvärdera om besiktningsmannen har agerat fackmässigt. Mellan besiktningsman och beställare råder ett förtroendeförhållande, som typiskt sett kan ruckas endast om beställaren inhämtar extern hjälp för att utvärdera besiktningsmannens arbete. Inte heller Marszalek anser således att beställaren av en komplex immateriell tjänst skulle ha en undersökningsplikt.²⁰²

Doktrinen förefaller således överens om att det inte finns någon undersökningsplikt vid komplexa immateriella tjänster. Jag har inte påträffat några rättsfall som pekar på motsatsen. Finns det inte någon undersökningsplikt vore det till synes olämpligt att överföra köprättens stränga regler för reklamationsfristens startpunkt (dvs. då avtalsbrottet borde ha upptäckts) på komplexa immateriella tjänster. Som kommer att framgå av ett av de följande avsnitten, finns det trots detta övervägande skäl som talar för att reklamationsplikten startar redan före faktisk vetskap om avtalsbrottet, också vid komplexa immateriella tjänster.

5.4.4 Klandervärt beteende

Inom det lagreglerade området bortfaller reklamationskyldigheten om den avtalsbrytande parten agerat illojalt, såsom grovt vårdslöst eller i strid mot tro och heder.²⁰³ Enligt prejudikatet i NJA 2017 s. 1195 ersätts reklamationskyldigheten i sådana fall av en allmän princip om passivitet. Den förfördelade har att meddela sin motpart inom en (längre) tid som är väl tilltagen för att kunna överväga situationen efter vetskap om avtalsbrottet; passivitetsverkan inträder inte förrän motparten har haft en beaktansvärd nackdel av den förfördelades passivitet.²⁰⁴

---

²⁰⁰ Se Ramberg (SvJT 2010a) s. 148 f.

²⁰¹ Se Kleineman (2010) s. 346 och 359.

²⁰² Se Marszalek (JT 2013–14) s. 890 f.

²⁰³ Jfr t.ex. 33 § KöpL, 5 kap. 2 § 2 st. KKL, 4 kap. 19a § 2 st. JB, m.fl. Se kapitel 3.

²⁰⁴ Se NJA 2017 s. 1195, p. 19 i HD:s domskäl. Se även avsnitt 4.4.2.

Passivitetsprincipen från NJA 2017 s. 1195 lär enligt min bedömning vara tillämpbar även vid komplexa immateriella tjänster. Reklamationstiden torde således utsträckas betydligt vid illojalt agerande från den avtalsbrytandes sida.²⁰⁵

5.4.5 Reklamationsfristens startpunkt

Den allmänna reklamationsplikten, så som den uttrycks i exempelvis NJA 2018 s. 127, innebär att reklamation mot avtalsbrott måste ske *inom skälig tid*. När man ska avgöra om reklamationsskyldigheten har uppfyllts är en central fråga ”inom skälig tid *från vad?*” (den andra centrala frågan är givetvis ”*hur lång* är skälig tid?”, se nästa avsnitt). Det saknas, som nämnts, direkt vägledande HD-praxis när det gäller reklamationsfristens startpunkt vid juridisk rådgivning och andra komplexa immateriella tjänster. Däremot är doktrinen rik på uppfattningar om vad som avgör reklamationsfristens startpunkt. Det finns därtill några hovrättsfall som kan ge vägledning i brist på rena prejudikat.

Herres uppfattning kan sammanfattas som att den skäliga fristen för reklamation vid immateriella tjänster bör inledas när det är sannolikt för uppdragsgivaren att den avtalade tjänsten gett ett negativt resultat (dvs. en skada), som uppdragstagaren skäligen kan antas vara ansvarig för. Herre finner alltså att regeln har dubbla rekvisit, vilka han härleder främst från NJA 2007 s. 35 och NJA 2008 s. 1158.²⁰⁶ I det förstnämnda rättsfallet hade HD att tolka en reklamationsbestämmelse i ett byggtekniskt standardavtal. HD uttalade att en lämplig avvägning mellan konsultens berättigade intresse att tidigt få del av en beställares krav och beställarens intresse av att inte behöva framställa krav som saknar tillräcklig grund innebar en regel som väsentligen motsvarar den som Herre identifierat. Kleineman anser för sin del att de två nödvändiga rekvisiten för att reklamationsfristen ska börja löpa är att det inträtt en skadlig effekt och att klienten bort inse att rådgivaren varit oaktsam.²⁰⁷

Herres och Kleinemans uppfattning innebär alltså att reklamationsfristen kan starta tidigare än när uppdragsgivaren får faktisk vetskap om avtalsbrottet. Mot detta vänder sig Ramberg som istället menar att det av NJA

---

²⁰⁵ Se t.ex. Andersson (2022) s. 47, Kleineman (2010) s. 342 samt [avtalslagen 2020.se](#), kommentaren vid 11.4(2)(a).

²⁰⁶ Se Herre (2010) s. 134 ff.

²⁰⁷ Se Kleineman (2010) s. 351.

2007 s. 35 följer att reklamationsfristen börjar löpa först när det föreligger faktisk vetskap om avtalsbrottet; hon baserar sin uppfattning på HD:s bedömning i själva sakfrågan i målet. Hon poängterar också att vid rådgivning kan kunskap om skadan uppkomma långt före insikt om själva avtalsbrottet, dvs. att rådgivningen varit vårdslös. Exempelvis kan en vårdslös *due diligence*-rådgivning innebära att en köpare har betalat en för hög köpeskilling för ett målbolag, eftersom kostnadsdragande eller värdesänkande brister i detsamma inte uppdagades. Även om skadan i sig uppkommer redan vid förvärvet (ett överpris har *de facto* betalats), kan det ta långt tid innan klienten inser detta, och eventuellt ännu längre tid innan klienten inser att skadan är en följd av rådgivarens vårdslöshet.²⁰⁸

Rambergs inställning innebär således en för uppdragsgivaren förmånlig ordning eftersom startpunkten för reklamationsplikten kan skjutas långt fram i tiden. Hennes uppfattning får stöd i hovrättsavgörandet om bostadsrättsföreningen *Havsbrisen*²⁰⁹, som företrädde av en advokat i en entreprenadvist. Nästan fyra år efter att ett käromål mot entreprenören hade avgjorts till föreningens nackdel stämde föreningen advokatbyrån på skadestånd grundat på att den anställde advokaten varit vårdslöst i den tidigare rättegången. HovR hänvisade till NJA 2007 s. 35 och Ramberg²¹⁰ och slog fast att reklamationsfristen börjat löpa först när föreningen erhållit faktisk kännedom om att den drabbats av ett avtalsbrott genom den vårdslösa rådgivningen, vilket var i samband med att man framställde krav på advokatbyrån. HovR angav att fristen var åtminstone sex månader, vilket således innebar att reklamation skett i tid.

Annan rättspraxis pekar emellertid snarare på den uppfattning som Herre och Kleineman gett uttryck för. I hovrättsavgörandet om *Kraft & Kultur*²¹¹ hade årsredovisningar manipulerats under ett flertal år för att utvisa att bolaget hade gått med vinst när det i själva verket hade gått med förlust. Baserade på de felaktiga årsredovisningarna gjorde moderbolaget dispositioner som senare orsakade skada i miljardklassen. Flera år senare upptäcktes felen i årsredovisningarna. Några månader efter upptäckten tillsatte moderbolaget en utredning av revisionen i Kraft & Kultur. Med utredningsresultatet i ryggen framställdes krav på skadestånd mot ansvarig

---

²⁰⁸ Se Ramberg (SvJT 2010a) s. 152 f.

²⁰⁹ Svea hovrätts dom i mål T 11422-15, meddelad den 2 december 2016 (fallet prövades av HD, se NJA 2018 s. 414, dock utan att reklamationsfrågan berördes).

²¹⁰ Se Ramberg (SvJT 2010a).

²¹¹ Svea hovrätts dom i mål T 7073-16, meddelad den 28 september 2018.

revisor med anledning av skada i moderbolaget som uppkommit då felaktigheterna i årsredovisningarna inte hade uppmärksammats genom revisorns oaktsamhet. Revisorn invände att moderbolaget reklamerat för sent. HovR fann, med hänvisning till NJA 2007 s. 35, att reklamationsfristen börjat löpa när moderbolaget fått insikt om att den ekonomiska skadan ”skäligen kunde antas ha orsakats” av den oaktsamma revisionen, vilket ansågs sammanfalla i tiden med den tidpunkt då utredningen om den oaktsamma revisionen tillsattes. Vad gäller reklamationsfristens längd fann hovrätten att moderbolaget reklamerat i tid ”även med beaktande av den stränga syn på reklamationsfristens längd som kommit till uttryck i praxis” (varvid HovR hänvisade till NJA 2018 s. 127).

Till detta kan läggas de i kapitel 3 redovisade rättsfallen NJA 1994 s. 532 och NJA 2005 s. 142. I det första rättsfallet fann HD att beställaren i rätt tid hade reklamerat kort efter att denne ”fått anledning att uppmärksamma det tjeckiska tygets brister” (notera ”fått anledning att uppmärksamma”, inte ”uppmärksammade”). I det senare rättsfallet identifierade HD den allmänna civilrättsliga principen att en köpare som vill göra gällande fel eller brist måste reklamera utan oskäligt uppehåll från det att han eller hon märkt *eller bort märka* felet eller bristen. Det skall dock poängteras att endast det första rättsfallet avsåg en immateriell tjänst som möjligen kan karaktäriseras som komplex.

Ytterligare stöd för uppfattningen att reklamationsplikten startar redan före faktisk vetskap om avtalsbrottet skulle kunna hämtas från en analog tillämpning av 7 § LFR och 4 kap. 17 § LFD, enligt vilka reklamation ska göras inom skäligen tid från det att konsumenten märkt eller bort märka skada eller fel med anledning av den utförda tjänsten.²¹² Eftersom en kommersiell beställare av rådgivning knappast har ett *större* skyddsbehov än en konsument och det därmed inte kan motiveras att reklamationsplikten skulle inträda senare för den förstnämnde, är det svårt att – i denna specifika fråga – se något hinder mot att analogt tillämpa de nämnda konsumenträttsliga reklamationsreglerna även på kommersiella förhållanden.

Andersson har kritiserat bedömningen av reklamationsfristens startpunkt (dvs. vid faktisk vetskap) i fallet om Havsbrisen och tycks mena att HovR tolkat NJA 2007 s. 35 felaktigt. Han noterar den intressanta omständigheten att HovR i Kraft & Kultur-domen kom fram till den motsatta regeln (dvs.

---

²¹² Se t.ex. Kleineman s. 350. Även Ramberg tycks numera öppna för sådana analogier, se avtalslagen2020.se, kommentaren till 11.4(1).

tidigare än vid faktisk vetskap) utgående från precis samma HD-prejudikat.²¹³ Anderssons uppfattning är att det av ändamålsskäl (främst omsättningsintresset, lojalitetsplikten och skadebegränsningsintresset) inte är lämpligt att låta reklamationsfristen börja löpa först vid faktisk vetskap om avtalsbrottet.

Med detta sagt öppnar Andersson för ett omständighetsberoende fastställande av startpunkten när det gäller exempelvis rådgivning som utmynnar i ett överklagbart beslut. Innan den skadelidande inser eller bort inse att denne lidit skada kan reklamationsfristen knappast starta, och detta kan inträffa först när ordinarie rättsmedel är uttömda. En senaste startpunkt för reklamationsfristen kan vara när den skadelidande vidtar undersökningsåtgärder (av viss dignitet) för att undersöka om rådgivaren kan hållas ansvarig för avtalsbrott.²¹⁴ En sådan situation förelåg i hovrättsavgörandet om *Den skatterådgivande advokaten*.²¹⁵ En sedermera fusionerad ekonomisk förening gav år 2006 en advokat i uppdrag att utreda vissa skattemässiga följder av transaktioner med hyresfastigheter. Uppdraget resulterade i en redogörelse om risken för skattetillägg. Året efter underkände Skatteverket transaktionerna och påförde det fusionerade bolaget ett skattetillägg i mångmiljonklassen. Föreningen överklagade beslutet utan framgång i en rättsprocess som avslutades först 2014 med att HFD inte lämnade prövningstillstånd. I mellantiden hade föreningen reklamerat advokatens rådgivning år 2010. Svaranden reklamationsinvände baserat på uppfattningen att reklamationsfristen hade börjat löpa senast vid Skatteverkets beslut år 2007; att reklamera först år 2010 ansågs vara försent. HovR konstaterade att det föreligger en allmän reklamationsplikt med hänvisning till NJA 2007 s. 909 men ansåg att någon reklamationsplikt över huvudtaget inte hade uppkommit innan reklamationen gjordes i juni 2010, eftersom rättsprocessen inte var slutligt avgjord än. Reklamation hade därför skett i tid.

Min bedömning blir som följer. Övervägande skäl, i form av doktrinen majoritet, merparten av de berörda rättsfallen från HovR samt NJA 1994 s. 532, talar för att reklamationsfristens startpunkt principiellt inträffar tidigare än vid uppdragsgivarens faktiska vetskap om avtalsbrottet, nämligen då denne bort inse avtalsbrottet. Det ska understrykas att denna tidpunkt mycket väl kan inträffa senare än när uppdragsgivaren insåg eller borde inse

---

²¹³ Se Andersson (2019) s. 384 ff.

²¹⁴ Se Andersson (2019) s. 387.

²¹⁵ Hovrätten över Skåne och Blekinges dom i mål T 1775-17, meddelad den 9 maj 2018.

uppkomsten av skadan i sig. Vidare är det inget som hindrar att bedömningen i det enskilda fallet kan bli att reklamationsfristens startpunkt sammanfaller med den faktiska vetskapen om avtalsbrottet.

5.4.6 Reklamationsfristens längd

Ramberg pekar på att HD i NJA 2017 s. 1195 övervägde en rad omständigheter för att bestämma reklamationsfristens längd.²¹⁶ Hon menar att HD därmed anvisat att reklamationsfristens längd måste avgöras utifrån en samlad helhetsbedömning med beaktande av många faktorer.²¹⁷ I detta rättsfall ansågs, som nämnts, en period på 4,5 år efter kännedom om avtalsbrottet fortfarande ligga inom ramen för reklamationsfristen för att kräva skadestånd. Det är fråga om en exceptionellt lång reklamationstid, som saknar motsvarighet i andra HD-rättsfall.²¹⁸ Rättsfallets prejudikatsverkan torde vara snäv.²¹⁹

Viss vägledning kan hämtas från rättsfallet NJA 2008 s. 1158 som rörde fel i fastighet. Köparen ansågs inte ha reklamerat för sent när reklamation framfördes 4,5 månader efter det att reklamationsfristen börjat löpa. HD valde därvid att ta hänsyn till flera omständigheter: att köparna var privatpersoner utan byggnadstekniska sakkunskaper, att det därmed var rimligt att de behövde anlita ytterligare tekniskt biträde för att bedöma felen, att det var semestertider samt att köparna behövde visst rådrum för att bedöma om det gick att göra felen gällande mot den ursprunglige besiktningsmannen.

Marszalek poängterar att omständigheterna i NJA 2008 s. 1158 var speciella och att sex månader har ansetts vara en alltför lång tid för reklamation i underrättsavgörandet RH 2006:77. När det gäller fastighetsbesiktningar gör Marszalek därmed bedömningen att reklamation senare än 4,5 månader normalt får anses ha skett för sent, även om förhållandena i ett enskilt fall skulle kunna motivera en längre reklamationsfrist. Vidare finner han stöd i rättsfallet för att reklamation inom två månader ska anses vara i rätt tid, oavsett om det är fråga om ett konsumentförhållande eller inte.²²⁰ Grauers är

---

²¹⁶ Som framgår av avsnitt 4.4.2 handlade det om inte mindre än fem olika omständigheter.

²¹⁷ Se avtalslagen2020.se, kommentaren vid 11.4(2).

²¹⁸ Möjligen med undantag för majoritetens uppfattning i det ”spretiga” rättsfallet NJA 1989 s. 224, se avsnitt 4.3.1.

²¹⁹ Se närmare i avsnitt 4.4.2 om min tolkning av rättsfallet och varför jag ifrågasätter prejudikatvärdet för reklamationsfristen inom den *allmänna* reklamationsplikten.

²²⁰ Se Marszalek (JT 2013–14) s. 893.

mer kritisk mot bedömningen i NJA 2008 s. 1158. Han anser att HD i rättsfallet var väl generösa mot den reklamationspliktige, även med beaktande av att köp av fastighet är mer komplicerat än köp av lös egendom. Grauers anser att en fastighetsköpare bör hinna utföra en skadeståndredning, anlita juristhjälp och överväga om krav ska riktas mot säljaren eller mot den konsult som utförde överlåtelsebesiktningen på betydligt kortare tid än så. Därmed får man uppfatta Grauers åsikt som att 4,5 månader är en absolut maximigräns för reklamationstiden i frågor som rör fastighetsöverlåtelser.²²¹

Baserat på samma rättsfall menar Ramberg att reklamationsfristen mot advokater och revisorer torde kunna uppgå till sex månader eller rentav längre. Den extra tiden utöver de 4,5 månaderna motiveras av att rättsfallet, i motsats till det typiska förhållandet mellan klient och advokat eller revisor, vare sig rörde ett avtal med någon särskilt stark lojalitetsförpliktelse från den avtalsbrytandes sida, eller innebar att den förfördelade intog en underlägsen ställning.²²²

Kleinemans uppfattning är att reklamationsfristens längd kan variera vid rådgivningstjänster. Reklamationstiden kan visserligen antas vara längre i konsumentförhållanden, men komplexiteten i rådgivningen och den bakomliggande situationen medför att bedömningen måste bli från fall till fall. Reklamationsfristen kan därför bli betydande även för kommersiella uppdragstagare.²²³

Andersson har gjort en ambitiös undersökning, omfattande över 1150 avgöranden från HD och HovR som nämner reklamation. Hans utredning ger vid handen att det främst är två faktorer som påverkar reklamationsfristens längd: avtalstypen och den reklamationspliktiges status (privatperson eller näringsidkare).²²⁴ Vad gäller rådgivningstjänster finner Andersson att näringsidkare endast i ett fåtal mål har ansetts reklamera för sent.

Ett av dessa mål är ett hovrättsfall som jag valt att benämna *Revisorn som åberopade en skadeståndsförbindelse*.²²⁵ I målet sökte en revisor ta i anspråk en skadeståndsförbindelse i en genstämning mot ett käromål om skadestånd på grund av oaktsam revision. HovR konstaterade att revisorns

---

²²¹ Se Grauers (Infotorg Juridik 2009).

²²² Se Ramberg (SvJT 2010a) s. 153 f.

²²³ Se Kleineman (2010) s. 360.

²²⁴ Se Andersson (SvJT 2022) s. 53.

²²⁵ Hovrätten över Skåne och Blekinges dom i T 2419-18, meddelad den 3 maj 2021.

anspråk omfattades av den allmänna reklamationsplikten och fann att anspråket hade prekluderats. Revisorn hade reklamerat först elva månader efter reklamationsfristens startpunkt, vilken ansågs vara dagen då utkast till stämningsansökan överlämnades av käranden till revisorn. Intressant att notera här, förutom att elva månader ansågs vara bortom skälig tid, är att TR hade identifierat en annan och senare startpunkt för reklamationsfristen, nämligen dagen då ansökan om stämning gjordes. Följden blev att TR ansåg att reklamationen efter förutsättningarna skett i tid. Revisorn vann alltså genkäröålet i TR men förlorade det i HovR, helt beroende på var startpunkten för reklamationsfristen placerades.

Hovrätterna har tagit ställning till reklamationsfristens längd vid komplexa immateriella tjänster även vid några andra tillfällen. I Svea hovrätts dom den 17 mars 2010 i mål T 8963-08, rörande en advokats skatterådgivning, ansågs reklamation efter mer än ett år vara försummad. Svea hovrätt ansåg i sin dom meddelad den 28 september 2018 i mål T 7073-16 att en reklamationsfrist på fyra månader var acceptabel. Slutligen ansåg HovR i BRF Havsbrisen-målet²²⁶ att reklamationsfristen var åtminstone sex månader. I samtliga dessa fall var uppdragsgivaren näringsidkare.

Andersson har identifierat ett tiotal hovrättsfall med reklamationspliktiga privatpersoner som mottagare av komplexa immateriella tjänster. Målen har gällt reklamation mot besiktningsmän (och fastighetsmäklare), men också i något fall revisors skatterådgivning. Av Anderssons undersökning kan man dra slutsatsen att reklamation mer än fem månader efter startpunkten är för sent, medan ett par fall visar att en reklamationstid på omkring tre månader är godtagbar.²²⁷

Min bedömning är som följer. Den övre gränsen för reklamationsfristens längd torde vara omkring sex månader vid mera höggradigt komplexa immateriella tjänster (juridisk rådgivning), medan reklamationstiden kan minskas med någon månad vid något mindre avancerade tjänster, såsom undersökning av fastigheter. Här kan särskilt NJA 2008 s. 1158 noteras. Gränserna ska enligt min mening inte uppfattas som absoluta. Som framgått ovan har HD i flera rättsfall valt att göra en sammanvägd bedömning av en rad omständigheter för att bestämma reklamationsfristens längd i det enskilda fallet. Partsställningen förefaller spela mindre roll vid komplexa immateriella tjänster än vid andra, ”enklare” avtalstyper, att döma av de

---

²²⁶ Rättsfallet har redovisats i avsnitt 5.4.3.

²²⁷ Se Andersson (SvJT 2022) s. 54 f.

underrättsfall som finns att tillgå. Det är, menar jag, rentav möjligt att HD skulle finna att den konsumenträttsliga minimiperioden om två månader för rättidig reklamation slår igenom på komplexa immateriella tjänster, också om uppdragsgivaren är näringsidkare. Detta skulle kunna motiveras med hänsyn till tjänstens komplexitet, uppdragsgivarens kunskapsunderläge och svårigheten att avgöra om avtalsbrott föreligger. Rättsläget är dock oklart i den delen.

5.5 Rättsföljder vid försummad reklamation

I detta avsnitt undersöks rättsföljderna av försummad reklamation under den allmänna reklamationsplikten vid avtal om komplexa immateriella tjänster.

Inom det lagreglerade området (se diskussionen i avsnitt 3.9.3) är preklusion den vanligaste konsekvensen av försummad reklamation – den förfördelades anspråk mot den avtalsbrytande går förlorat. Den dominerande uppfattningen inom doktrinen är att preklusion är rättsföljden av försummad reklamation också under den allmänna reklamationsplikten, även om det förekommer andra uppfattningar. Herre, Marszalek och Andersson är några av representanterna för den dominerande uppfattningen, medan Linskog och Ramberg finner preklusion vara en alltför sträng påföljd.²²⁸ För Herres del ska för fullständighetens skull dock ett senare uttalande noteras, vilket möjligen lindrar hans tidigare ställningstagande. Med hänvisning till NJA 2017 s. 1195 för Herre fram att man kan tänka sig förlust av avhjälpanderätten och hävningsrätten men inte skadeståndsrätten, eller att skadeståndsrätten reduceras till vad som svarar mot skadan av att den avtalsbrytande inte fått meddelandet. Här tycks Herre öppna för en mer mångfacetterad och påföljdsberoende flora av konsekvenser av försummad reklamation.²²⁹

I det högst relevanta rättsfallet NJA 2018 s. 127 prekluderades resenärernas ersättningsanspråk på grund av alltför sen reklamation. Preklusion har också varit rättsföljden i flera av de ovan redovisade rättsfallen från lägre instanser, som avsåg komplexa immateriella tjänster. Så var fallet i RH 2006:77 och T 8963-08, där den reklamationsförsumlige förlorade rätten att föra talan om skadestånd, liksom i *Revisorn som åberopade en skadeslöshetsförbindelse*, där revisorn förlorade rätten att åberopa skadeslöshetsförbindelsen.

---

²²⁸ Jfr avsnitt 2.3.3 och där gjorda litteraturhänvisningar.

²²⁹ Se Johansson m.fl. (SvJT 2020) s. 949.

Dock har, enligt Ramberg, HD i NJA 2017 s. 1195 gjort ett uttalande *obiter dictum* som antyder tveksamhet kring att preklusion är den enda möjliga rättsföljden.²³⁰ Vidare går det inte att bortse ifrån HD:s allmänna uttalande om reklamation i det nyligen avdömda rättsfallet *Svartöns pris*²³¹:

*”Den typiska reklamationen avser ett meddelande från en part till motparten om ett anspråk på grund av motpartens avtals brott. Uteblir en sådan reklamation medför det ofta att rätten att åberopa avtalsbrottet går förlorad eller att rätten att göra gällande vissa, men inte andra, påföljder förloras.”*²³²

Skrivningen kan uppfattas som att preklusion ofta men inte alltid är rättsföljden vid försummad reklamation och att andra, mindre långtgående konsekvenser kan inträffa i vissa fall. Det framgår dock inte entydigt från uttalandet huruvida det var avsett att sammanfatta vad som gällde inom det lagreglerade området, eller om det avsåg principen om en allmän reklamationsplikt.

Det finns helt uppenbart olika uppfattningar i doktrinen, och vissa uttalanden av HD *obiter dictum* antyder att alternativa rättsföljder är möjliga vid reklamationsförsummelse. Detta till trots finner jag det är svårt att bortse från det faktum, att i princip alla domar i mål där den allmänna reklamationsplikten bedöms ha försummats har landat i rättsföljden preklusion *ratio decicendi*. Detta gäller inte minst de ovan redovisade underrättsavgörandena där reklamation försummats av beställare av komplexa immateriella tjänster. Det rättsliga stödet för en lindrigare konsekvens än preklusion får därmed anses vara svagt.

Min sammanvägda bedömning är att preklusion åtminstone i utgångsläget är den rättsverkan som följer av försummad reklamation inom den allmänna reklamationsplikten, också när avtalsföremålet är en komplex immateriell tjänst.

---

²³⁰ Se avtalslagen2020.se, kommentaren vid 11.4(3).

²³¹ HD:s dom i mål nr Ö 672-21, se avsnitt 4.4.4 ovan.

²³² HD:s dom i mål nr Ö 672-21, se p. 10 i HD:s domskäl. Markeringarna är mina egna.

6 Avslutande diskussion och slutsatser

6.1 Inledning

För den som ännu inte haft anledning att komma i kontakt med reklamationsinstitutet är det måhända lätt att tänka att det kan väl inte vara så märkvärdigt att avgöra vad som gäller. Redan vid studium av de lagfästa reklamationsreglerna visar sig dock diversiteten. Det kan också konstateras att reklamationsplikten kan härledas ur flera allmänna rättsprinciper och tjänar olika syften i olika situationer. Särskilt framträdande ändamål tycks vara skadebegränsningsbehovet, klargörandebehovet samt lojalitetsprincipen; hänvisningar till den sistnämnda har gjorts i flera samtida HD-rättsfall. Detta framgår av uppsatsens kapitel 2 och 3.

Flyttar man sig sedan utanför det lagreglerade området, och i synnerhet till den avtalskategori som jag benämnt komplexa immateriella tjänster, blir det än intressantare. Uppsatsens kapitel 4 och 5 har behandlat de två frågeställningar som är i fokus för uppsatsen, nämligen:

- (1) Finns det en allmän reklamationsplikt vid avtalsbrott i svensk rätt, och hur har den i sådant fall tillkommit?
- (2) Vad är i sådant fall utmärkande för den allmänna reklamationsplikten vid avtal om komplexa immateriella tjänster, särskilt gällande reklamationsfristens starttidpunkt och längd, samt rättsföljderna vid försummad reklamation?

I de följande avsnitten kommer frågorna att besvaras. Kapitlet avslutas med några kompletterande reflektioner.

6.2 Allmän reklamationsplikt vid avtalsbrott – existens och tillkomst

Det enkla svaret på frågan om det finns en allmän reklamationsplikt vid avtalsbrott i svensk rätt är: – *Ja*. Det råder nära nog, om än inte fullständig,

enighet om detta inom doktrinen. I rättspraxis har HD åtskilliga gånger och under lång tid gjort uttalanden som alla talar för existensen av en allmän inomobligatorisk reklamationsplikt. Motsatsvis finns det inget HD-rättsfall som direkt och entydigt förnekar existensen av en allmän inomobligatorisk reklamationsplikt, eller att reklamationskyldigheten skulle vara strängt begränsad till de i lag reglerade situationerna.

Att det finns en allmän reklamationsplikt som dessutom omfattar åtminstone de näraliggande situationer som de lagfästa reglerna analogivis kan utsträckas till, torde vara odiskutabelt i ljuset av HD:s uttalanden i de andra och tredje vågorna av reklamationsrättsfall. Mycket talar för att plikten är än mer omfattande än så. Även om man skulle anse att NJA 2007 s. 909 endast ger stöd för allmän reklamationsplikt i kommersiella förhållanden, så bör HD:s uttalande i NJA 2018 s. 127 (där de reklamationspliktiga var konsumenter) innebära att den allmänna reklamationsplikten omfattar även sådana partsförhållanden.

Med detta sagt får det konstateras att de bortre avgränsningarna för den allmänna reklamationsplikten vid avtalsbrott inte är alldeles klara. En inte helt avgjord frågeställning är vad som ska anses vara avtalsbrott i sammanhanget. Att den allmänna reklamationsplikten omfattar de typiska avtalsbrotten har slagits fast av HD. I NJA 2005 s. 142 uttalade HD att det finns en allmän princip om att reklamation krävs för att åberopa avtalsbrott i form av fel i utförd prestation, och i NJA 2018 s. 127 finns HD:s generella uttalande om att den allmänna reklamationsplikten omfattar dröjsmål. Men vad gäller för andra former av avtalsbrott? Det allra senaste reklamationsprejudikatet, *Svartöns pris*, kan uppfattas som att HD betraktar den allmänna reklamationsplikten som begränsad till avtalsbrott i strikt mening; frågor om återkrav vid överdebitering ansågs ju inte omfattas av den allmänna reklamationsplikten. Om rättsfallet ska uppfattas på det viset, vilket man i min mening inte kan utesluta, uppkommer en opraktisk osäkerhet om var gränsen går. Att ”klassiska” avtalsbrott i form av bristande uppfyllnad av de i avtalet uttrycka huvudförpliktelseorna fortfarande omfattas av den allmänna reklamationsplikten kan väl inte ifrågasättas, men lika självklart är det inte vad det gäller biförpliktelser. Osäkerhet uppstår i synnerhet vad gäller brott mot underförstådda avtalsvillkor, t.ex. att leverantören har rätt att debitera ett skäligt pris för en utförd tjänst, men inte mer (dvs. så som jag menar att situationen *de facto* var i *Svartöns pris*).

Jag konstaterar sammanfattningsvis att HD successivt slagit fast den allmänna reklamationsplikten existens i den andra och särskilt den tredje

vågen av rättsfall. Detta har HD i flera fall gjort genom att föra utförliga analogiresonemang utifrån ett antal olika lagbestämmelser om reklamation. Det går också att se tydliga uttryck för den principstyrda rätten när HD beaktat de överordnade rättfärdigande skälen för att utveckla kontraktsrätten med allmänna kontraktsrättsliga principer om reklamationsplikt och passivitetsverkan.

Samtidigt som den allmänna reklamationspliktens existens har slagits fast av HD, får det konstateras att det också insmugit sig viss osäkerhet, inte minst genom *Svartöns pris*. Det återstår att se om HD i kommande reklamationsfall tar tillfället i akt och rätar ut de frågetecken som väckts kring den allmänna reklamationspliktens omfattning. Det vore välkommet.

6.3 Reklamationsplikten vid komplexa immateriella tjänster

Det finns några särdrag som särskilt utmärker den kategori av avtal som jag benämnt komplexa immateriella tjänster. Oavsett om det är fråga om en långvarig avtalsrelation eller ett uppdrag av engångskaraktär, präglas avtalsförhållandet av kunskapsskillnaderna mellan uppdragsgivare och uppdragstagare, det påtagliga inslaget av förtroende samt svårigheterna med att konstatera avtalsbrott genom uppdragstagarens vårdslöshet. Som undersökningen visat påverkar detta reklamationspliktens innehåll, särskilt reklamationsfristens startpunkt och längd.

Skillnaderna mot det lagreglerade området, särskilt det köprättsliga, är stora. Exempelvis torde det inte föreligga någon undersökningsplikt för mottagaren av en vårdslöst utförd komplex immateriell tjänst. Något överraskande tycks det ändå som att köprättens stränga och på undersökningsplikten grundade regler för reklamationsfristens startpunkt har överförts på avtalskategorin komplexa immateriella tjänster; reklamationsplikten startar redan före faktisk vetskap om avtalsbrottet. Det saknas dock ett direkt vägledande prejudikat som slår fast detta. Hur som helst mildras effekten av en sådan regel för reklamationsfristens startpunkt genom att det som uppdragsgivaren borde inse är inte skadan i sig, utan att det var ett avtalsbrott i form av en vårdslös prestation från uppdragstagarens sida som gav upphov till skadan; detta kan mycket väl anses infalla senare i tiden än insikten om skadan i sig.

En slutsats som kan dras med utgångspunkt i de undersökta rättsfallen från underrätterna är att startpunkten för reklamationsfristen snarare än dess längd ofta kan vara det som avgör om reklamationen framförts i tid eller ej. Hovrättsfallen *Den skatterådgivande advokaten* och *Revisorn som åberopade en skadeslöshetsförbindelse* är några representativa exempel.

När det gäller reklamationsfristens längd visar undersökningen att den övre gränsen är omkring sex månader vid komplexa immateriella tjänster av det mera avancerade slaget (såsom juridisk rådgivning). Vid något mindre avancerade tjänster (såsom undersökning av fastigheter) är det fråga om någon månads kortare frist, dvs. omkring fyra till fem månader. Detta gäller i princip oavsett partsförhållandena och är att ses som huvudregler. En sammanvägd bedömning av omständigheterna ska göras för att bestämma reklamationsfristens längd i det enskilda fallet.

Huruvida det finns en undre tidsgräns inom vilken reklamation alltid ska anses vara gjord i rätt tid, om exempelvis två månader som i konsumenträtten, är mer osäkert eftersom vägledande HD-praxis saknas. Min uppfattning är dock att den speciella karaktären hos avtalskategorin komplexa immateriella tjänster talar för att två månader är en skälig undre gräns för en rättidig reklamation, även om uppdragsgivaren är näringsidkare.

Vad beträffar försummad reklamation under den allmänna reklamationsplikten vid avtal om komplexa immateriella tjänster torde rättsföljden enligt gällande rätt vara preklusion, vissa uttalanden i doktrin och av HD *obiter dictum* till trots.

6.4 Passivitet, reklamationsplikt och preskription

Av *Svartöns pris* kan man också dra slutsatsen att passivitetsfrågor kan vara väl så viktiga att beakta som rena reklamationsfrågor. HD har i ett antal rättsfall slagit fast att rätten att åberopa ett civilrättsligt anspråk kan gå förlorad på grund av passivitet, oavsett om det fanns en reklamationsplikt eller inte. I NJA 2017 s. 203 avstod HD från att definitivt avgöra om det fanns en reklamationsplikt i den aktuella situationen, i stället fokuserade man på en allmän princip om verkan av passivitet. I NJA 2017 s. 1195 ansågs denna allmänna passivitetsprincip träffa en situation där lagregeln i sig hade gjort undantag från reklamationsplikt. I *Svartöns pris* ansågs situationen inte kräva reklamation enligt lagregeln, och inte heller ansågs

den omfattas av den allmänna reklamationsplikten. Icke desto mindre menade HD att situationen träffades av en allmän princip om passivitetsverkan; den förfördelade hade en plikt att inom viss tid underrätta motparten om att man gjorde gällande återkrav.

Den som på grund av ett inomobligatoriskt förhållande vill framställa ett civilrättsligt anspråk i förhållande till sin motpart har alltså inte bara regler om reklamation och preskription att iaktta, utan även att rätten kan gå förlorad genom passivitet. Hotet från passivitetsverkan kan visserligen framstå som mindre trängande tidsmässigt jämfört med de strängare tidsramar som förekommer i reklamationssammanhang (exempelvis ansågs ju passivitetsverkan ännu inte ha uppkommit trots att det gått så lång tid som 4,5 år i NJA 2017 s. 1195), men det torde ändå vara så att passivitetsverkan uppstår långt före preskription. Som framgått ovan kan det krävas aktivitet även om det inte föreligger någon plikt att reklamera. Det går också att tänka sig situationer där den förfördelade i och för sig reklamerar i tid enligt den allmänna reklamationsplikten, men att man därefter är passiv och försummar att exempelvis konkretisera ett skadeståndskrav i rimlig tid.²³³ Anspråket skulle då kunna gå till spillo under en period som infaller mellan den tidpunkt som följer av den allmänna reklamationsplikten och en senare tidpunkt som följer av en allmän princip om passivitetsverkan – dock före det att preskription inträffar.

6.5 De lege ferenda

Avslutningsvis några tankar om frågor kring vilka jag anser det vore särskilt värdefullt om rättsläget förtydligades respektive modifierades.

Den första frågan gäller omfattningen av den allmänna inomobligatoriska reklamationsplikten vid avtalsbrott. Jag menar att det vore värdefullt att förtydliga att reklamationsplikten existerar och gäller vid alla former av avtalsbrott. Detta skulle komma tillrätta med den osäkerhet som uppkommit dels genom *Svartöns pris*, dels genom HD:s tendens att fokusera mer på passivitetsverkan än reklamationsplikt i vissa nyare rättsfall.

Nästa fråga gäller rättsverkan av att reklamation försummas under den allmänna reklamationsplikten. Att preklusion blir konsekvensen när den yrkade påföljden är ”binär”, såsom fullgörelse eller hävning, är väl naturligt.

---

²³³Med andra ord en situation som är analog med en situation där det krävs dubbel reklamation inom det lagreglerade området.

Flera av de partsintressen som diskuterats i avsnitt 2.2.3 gör sig tydligt gällande i situationen, inte minst inrättandebehovet, spekulationsrisken och avvecklingsintresset. Situationen kan jämföras med den som motiverar preskription, varför preklusion är en motiverad rättsverkan av försummad reklamation i dessa fall.

Mindre självklart är att den förfördelade ska drabbas drakoniskt av preklusion när det yrkas skadestånd som påföljd av avtalsbrottet. Här kan det vara naturligare att låta en försummad reklamation avspeglas i skadeståndets storlek snarare än att helt eliminera möjligheten till skadestånd. Det vore enligt min uppfattning inte märkligare att jämka ett skadestånd utifrån den olägenhet som drabbat motparten på grund av den skadeståndsberättigades försummade reklamation, än att jämka ett oskäligt avtalsvillkor på grund av senare inträffande förhållanden under 36 § AvtL, eller en ren förmögenhetskada på grund av medverkan till vållande enligt 6 kap. 1 § 2 st. SkL.

Det är i sammanhanget intressant att erinra sig HD:s uttalande *obiter dictum* i Svartsjöns pris om rättsföljder vid försummad reklamation. Eventuellt öppnar HD här upp för en mildring eller nyansering av den hittills rådande huvudregeln om preklusion som rättsföljd under principen om allmän reklamationsplikt.

Slutligen vore det enligt min mening lämpligt att införa en undre gräns på två månader för reklamationsfristens längd vid komplexa immateriella tjänster – alltså en tidsperiod inom vilken reklamation alltid ska anses ha framförts i tid vid denna kategori av avtal. Detta är i linje med HD:s resonemang i NJA 2008 s. 1158 och skulle markera att HD:s stränga uppfattning i NJA 2016 s. 237 om en reklamationstid på endast ett fåtal dagar efter felets upptäckt med hänvisning till KöpL inte låter sig överföras analogivis på komplexa immateriella tjänster.²³⁴ Jag menar att det är motiverat att en sådan minimitid för reklamationsfristen vid komplexa immateriella tjänster ska gälla oavsett partsställningen, med hänsyn till de ovan diskuterade kunskapskillnaderna mellan uppdragsgivare och uppdragstagare, förtroendesituationen samt svårigheterna med att konstatera avtalsbrott.

De förtydliganden respektive modifieringar av rättsläget som jag pekar ut som önskvärda skulle kunna förverkligas genom ny vägledande HD-praxis. Ett djävare, och därmed mera osannolikt, grepp vore att lagstiftaren införde

---

²³⁴ För en beskrivning av rättsfallen, se avsnitt 3.9.2.

kompletteringar i AvtL. En ny paragraf skulle kunna se ut som följer, med beaktande av mina önskemål:

Den som i en avtalsrelation vill göra gällande en påföljd med anledning av medkontrahentens brott mot en förpliktelse som följer av avtalet, har att genom reklamation meddela medkontrahenten detta inom skälig tid från det att avtalsbrottet upptäcktes eller borde ha upptäckts, om inte annat följer av föreskrift eller avtalet.

Rättsföljden av att reklamation inte framställs inom skälig tid är att påföljden inte får göras gällande. Om den yrkade påföljden är skadestånd och det är skäligt med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet, är rättsföljden i stället att skadeståndet jämkas med hänsyn till den olägenhet som åsamkats medkontrahenten.

Två månader är alltid att anse som skälig tid om avtalet avser en immateriell tjänst i uppdragsform samt uppfyller följande:

- (1) det finns en ej obetydlig skillnad i insikt, kompetens eller erfarenhet mellan uppdragsgivare och uppdragstagare, och*
- (2) huruvida tjänstens utförande är avtalsenligt låter sig inte avgöras med en enkel, omedelbar bedömning från uppdragsgivarens sida.*

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Prop. 1988/89:76

Prop. 1989/90:77

Prop. 1990/91:63

Prop. 2008/09:88

Prop. 2021/22:85

Litteratur

Adlercreutz, Axel, Gorton, Lars & Lindell-Frantz, Eva, *Avtalsrätt I*, 14:e uppl., Juristförlaget, Lund 2016 [Citeras: Adlercreutz m.fl. (2016)]

Cervin, Ulf, *Om passivitet inom civilrätten*, P.A Nordstedt och Söners Förlag, Lund 1960 [Cervin (1960)]

Hellner, Jan, *Metodproblem i rättsvetenskapen: studier i förmögenhetsrätt*, Jure, Stockholm 2001 [Hellner (2001)]

Hellner, Jan, Hager, Richard & Persson, Annina H., *Speciell avtalsrätt II, Kontraktsrätt, 1 häftet. Särskilda avtal*, 6:e uppl. Nordstedts Juridik, Visby 2015 [Hellner m.fl. (2015)]

Hellner, Jan, Hager, Richard & Persson, Annina H., *Speciell avtalsrätt II, Kontraktsrätt, 2 häftet. Allmänna ämnen*, 7:e uppl. Nordstedts Juridik, Visby 2020 [Hellner m.fl. (2020)]

Herre, Johnny, *Något om reklamationsplikten vid köp av varor och tjänster*, i Festskrift till Gertrud Lennander, Jure, Stockholm 2010, s. 119-140 [Herre (2010)]

Hultmark, Christina, *Reklamation vid kontraktsbrott*, Nordstedts Juridik, Stockholm 1996 [Hultmark (1996)]

Håstad, Torgny, *Köprätt och annan kontraktsrätt*, 6:e uppl., Iustus Förlag, Uppsala 2009 [Håstad (2009)]

Kleineman, Jan, *Reklamationsplikt vid rådgivaransvar*, i Festskrift till Torgny Håstad, Iustus, Uppsala 2010, s. 333-361 [Kleineman (2010)]

Kleineman, Jan, ”*Rättsdogmatisk metod*”, i Nääv, Maria & Zamboni, Mauro, *Juridisk metodlära*, upplaga 2:2, Studentlitteratur, Lund 2018 [Kleineman (2018)]

Lindskog, Stefan, *Preskription. Om civilrättsliga förpliktelsers upphörande efter viss tid*, 5:e uppl., Nordstedts Juridik, Visby 2021 [Lindskog (2021)]

Munukka, Jori, *Kontraktuell lojalitetsplikt*, Jure förlag, Stockholm 2007 [Munukka (2007)]

Norlén, Andreas, *Oskälighet och 36 § avtalslagen*, Linköpings universitet, Linköping 2004 [Norlén 2004]

Peczenik, Aleksander, *Juridikens teori och metod*, Fritzes Förlag AB, Stockholm, 1995 [Peczenik (1995)]

Ramberg, Jan & Ramberg, Christina, *Allmän avtalsrätt*, 11:e uppl., Nordstedts Juridik, Visby 2019 [Ramberg & Ramberg (2019)]

Zetterström, Stefan, *Juridiken och dess arbetsätt*, Iustus förlag AB, Uppsala 2004 [Zetterström (2004)]

Periodiskt tryck

Andersson, Jakob, *Inomkontraktuell reklamationsplikt; ett NJA-fall och flera hovrättsavgöranden senare*, Svensk Juristtidning, 2019, s. 376-388 [Andersson (SvJT 2019)]

Andersson, Jakob, *Reklamationsfristens längd i teori och praktik*, Svensk Juristtidning, 2022, s. 40-61 [Andersson (SvJT 2022)]

Herre, Johnny, *Skadeståndsanspråk inom viss tid?*, Juridisk Tidskrift, 2007-08, s. 899-908 [Herre (JT 2007-08)]

Johansson, Stefan & Herre, Johnny, *Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005–2019*, Svensk Juristtidning, 2020, s. 821 [Johansson m.fl. (SvJT 2020)]

Korling, Fredric, *Reklamation av investeringsrådgivning och diskretionär förvaltning*, Svensk Juristtidning, 2012, s. 649-674 [Korling (SvJT 2012)]

Marszalek, Johannes, *Reklamationsplikt vid fel i utförd överlåtelsebesiktning*, JT 2013–14 nr 4, s. 875-899 [Marszalek (JT 2013–14)]

Munck, Johan, *Rättskällor förr och nu*, Särtryck ur Juridisk Publikation, 2014, s. 199-208 [Munck (JP 2014)]

Munukka, Jori, *Lojalitetsplikten som rättsprincip*, Svensk Juristtidning, 2010, s. 837-848 [Munukka (SvJT 2010)]

Ramberg, Christina, *Reklamation mot advokater och revisorer*, Svensk Juristtidning, 2010, s. 142-156 [Ramberg (SvJT 2010a)]

Ramberg, Christina, *Uppsägningstid vid långvariga samarbetsavtal*, Svensk Juristtidning, 2010, s. 94-98 [Ramberg (SvJT 2010b)]

Ramberg, Christina, *Skiljedom om jämkning av ansvarsbegränsning, reklamation, rådgivaransvar, skadeståndsberäkning och prisavdrag*, Juridisk Tidskrift, 2010-11 nr 4, s. 918-933 [Ramberg (JT 2010-11)]

Ramberg, Christina, *Avtalsrätten och rättskällorna – med passivitet som illustration*, Svensk Juristtidning, 2019, s. 272-281 [Ramberg (SvJT 2019)]

Svensson, Ola, *Den principstyrda rätten 2. Teorins betydelse för svensk kontraktsrätt*, Ny Juridik 1:17, s 79-109 [Svensson (NJ 2017)]

Övrigt

Elektroniska källor

Grauers, Folke, *Reklamationsfristen vid fastighetsköp*, Infotorg Juridik, 25 mars 2009 (hämtad 9 mars 2022), <http://www.infotorg.se> [Grauers (Infotorg Juridik 2009)]

Madsen, Finn, *Finns det en regel om en allmän reklamationsplikt utanför det lagreglerade området – eller är det en fantomprincip?*, Infotorg Juridik, 26 jan 2010 (hämtad 26 jan 2022), <http://www.infotorg.se> [Madsen (Infotorg Juridik 2010)]

Svensson, Ola, *Köplag (1990:931) 29 §*, Lexino 2020-10-14 (JUNO) [Svensson (Lexino 2020)]

Föreskrifter

Sveriges advokatsamfund, *Regler för advokatverksamhet*, 4:e uppl., Stockholm 2020

Webbsidor

www.avtalslagen2020.se

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1916 s. 158
NJA 1931 s. 208 I
NJA 1943 s. 272
NJA 1989 s. 224 (Stångåstaden)
NJA 1992 s. 728 (Lastbilsleasingen)
NJA 1994 s. 532 (Statens Provningsanstalt)
NJA 2005 s. 142 (Ränteskruven)
NJA 2007 s. 35
NJA 2007 s. 909 (Jehanders grus)
NJA 2008 s. 243
NJA 2008 s. 1158
NJA 2009 s. 672 (Malmbergsbagaren)
NJA 2016 s. 237 (Bostadsrättslokalen)
NJA 2017 s. 203 (Kravmjölken)
NJA 2017 s. 237 (Bygglovet och särskoleplaceringen)
NJA 2017 s. 1195 (Skogssällskapet)
NJA 2018 s. 127 (Flyget till Antalya)
NJA 2018 s. 414 (Advokatens skadeståndsansvar)
NJA 2018 s. 171 (Leksaksaffären i Vimmerby)
NJA 2019 s. 23 (Den betalande sambon)
NJA 2021 s. 353 (Suterränghuset på Ekerö)
Ö 672-21, beslut 11 januari 2022 (Svartöns pris)

Andra instans

Hovrätten över Skåne och Blekinge

T 8963-08
T 1590-15
T 1775-17 (Den skatterådgivande advokaten)
T 2419-18 (Revisorn som åberopade en skadeslöshetsförbindelse)

Svea hovrätt

RH 1996:130
RH 2006:77
T 1085-11 (ProfilGruppen)
T 11422-15 (Havsbrisen)
T 7073-16 (Kraft & Kultur)

Första instans

Göteborgs TR

T 9706-16